DES. ERASMI
Roterodami

DIALOGUS CICERONIANUS:
SIVE
De optimo genere dicendi.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officinâ JOANNIS MAIRE
cIↄ Iↄ c XLIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

DES. ERASMUS
Roterodamus,

Ornatiſſimo Viro,

IOANNI VLATTENO,

S. D.

Arduum inprimis, planeque regium munus eſt, Vir ornatiſſime, prudentibus fidiſque conſiliis reipubl. proſpicere. Quod nimirum intelligens Homerus, eum, penes quem erat ſumma rerum, βουληφόρον appellat. Nec alii mortalium ulli præclarius de civitatibus ac regionibus merentur, quum omni

quidem tempore, tum vero præcipue hoc ſeculo, quo neſcio quo fatali tumultu, ſurſum deorſum miſcentur omnia, ſive Chriſtianæ religionis ſtatum inſpicias, ſive monarcharum ac rerumpubl. conditionem reputes, ſive ſtudiorum ac literarum rationem intueare, omnibus ſic perturbatis, ut non alio tempore verius fuerit illud Græcis celebratum: ἱερὸν ἡ βουλή. *Te vero in hoc pulcerrimo negocio ſumma fide, mira vigilantia, parique dexteritate verſantem interpellare, fortaßis improbum, aut impium etiam, videatur: ſed quoniam arbitror, non ſine*

cauſa

cauſa præcipere Flaccum: Miſce ſtultitiam conſiliis brevem: *en adeſt ab Eraſmo tibi libellus, qui ſuis nugis aliquantiſper avocet animum tuum à gravibus tetriciſque negotiis. Quanquam hæ nugæ ſunt eius generis, ut, quemadmodum ait idem:* Seria ducant. *Tantum autem abeſt, ut nihil attineant ad rempub., ut ad te quoque peculiariter ſpectent, qui rei ſcholaſticæ apud Aquiſgranos ſummam curam ſuſceperis. Multorum enim partim ignavia, partim ſiniſtris motibus fit, ut bonæ literæ, quæ ſat feliciter cæperant efflореſcere, iam paßim vergant ad interitum.*

tum. Et quaſi ſit hoc parũ, extitere pridem, qui nobis veluti novam ſectam moliuntur invehere: Ciceronianos ſeſe vocant, intolerabili ſupercilio reiicientes omnium ſcripta, quæ Ciceronis lineamenta non referunt: & adoleſcentiam à cæterorum ſcriptorum lectione deterritam, ad unius M. Tullii ſuperſtitioſam æmulationem adigunt: quum nulli minus exprimant Ciceronem quam ipſi, qui ſe huius tituli fumo moleſtiſsime venditant iactitantque. Quanta vero ſtudiorum pernicies, ſi perſuaſum fuerit, neminẽ præter unum M. Tullium vel legen-

dum

dum eſſe vel imitandum? Subolet autem, & aliud huius nominis prætextu geri, nimirum ut pro Chriſtianis reddamur Pagani: quum ego nihil prius agendum exiſtimem, quam ut bonæ literæ, Chriſti domini Deique noſtri gloriam, ea ſermonis copia, ſplendore, nitoreque prædicent, quo M. Tullius de rebus profanis dicere ſolitus eſt. Et animadverto iuvenes aliquot, quos nobis remittit Italia, præcipue Roma, nonnihil afflatos hoc affectu. Viſus itaque ſum mihi rem facturus, nec inutilem ad pietatem, & ſtudiis adoleſcentiæ conducibilem, ſi lucubra-

Digitized by Google

cubratiunculam unam huic rei darem: non ut eloquentiæ candidatos à Ciceronis imitatione deterream: quid enim inſanius? ſed ut oſtendam, quo pacto fieri poſſet, ut vere Ciceronem exprimamus, & ſummam illius viri facundiam cum Chriſtiana pietate copulemus. Argumentum hoc dialogo tractavimus, quo ſimul & minus eſſet tædii lectoribus, & res facilius illaberetur in affectus iuvenum. Bene vale. Baſileæ poſtridie Idus Februarii, Anno M.D.XXVIII.

DES.

DES. ERASMI
Roterodami

CICERONIANUS,
Sive Dialogus
DE
OPTIMO DICENDI GENERE.

PERSONÆ:
Bulephorus, Hypologus, Noſoponus.

Bulephorus.

QUem video nobis procul in extrema porticu deambulantem? Niſi parum proſpiciunt oculi, Noſoponus eſt, vetus ſodalis, & ſtudiorum σύντροφος. HYP. An hic eſt ille Noſoponus olim congerronum omnium lepidiſſimus, rubicundulus, obeſulus, *Veneribus* & *Gratiis* undique ſcatens? BU. Is ipſe eſt. HYPO. Unde hæc nova ſpecies? Larvæ ſimilior videtur,

detur, quam homini. Num quis hominem habet morbus? Bulephor. Habet graviſſimus. Hypo. Quis? obſecro. Num hydrops? Bulephor. Interius malum eſt, quam in cute. Hypo. Num novum hoc *lepræ genus*, cui vulgus hodie ſcabiei nomine blanditur? Buleph. Et hoc interior hæc lues. Hypo. Num phthiſis? Buleph. Penitius inſedit malum, quam in pulmone. Hypo. Num *phthiſis* aut *icterus*? Buleph. Eſt quiddam felle interius. Hypo. Fortaſſe febris in venis & corde graſſans? Bulephor. Febris eſt & non febris, interius quiddam adurens, quam ſi febris in venis aut corde graſſetur, ab intimis animi penetralibus, quæ in cerebro ſunt, proficiſcens. Sed deſine fruſtra divinare; novum mali genus eſt. Hypo. Nondum igitur habet nomen? Buleph. Apud Latinos nondum, Græci vocant *Zelodulean*. Hypo. Nuper accidit, an χρόνιον eſt malum? Buleph. Annos iam plus ſeptem eo tenetur miſer. Sed heus conſpecti ſumus. Videtur huc gradum

flectere.

flectere. Melius ex ipſo cognoſces quid ſit mali. Initio *Davum agam*, tu fac orationi ſubſervias, & fabulæ partem agas. HYPO. Equidem hoc faciam ſedulo, ſi norim quid mihi deleges. BULEPH. Percupio veterem amiculum tanto levare malo. HYPO. Etiamne rem medicam calles? BULEPHO. Scis, eſſe dementiæ genus, quod non totam mentem adimit; ſed unam modo partem animi lædit, verum inſigniter; veluti ſunt, qui ſibi videntur *capite taurina* geſtare *cornua*, aut *naſo prelongo* onuſti, aut ingens idque *fictile* portare *caput* exili collo innixum, mox comminuendum ſi ſe vel tantulum commoveant. Nonnulli ſunt, qui, quoniam ſe mortuos arbitrantur, vivorum exhorrent congreſſus. HYPOLO. Deſine; novi iſtud morbi genus. BULE. Ad his medendum non alia via commodior, quam ſi ſimules eodem teneri malo. HYPO. Iſthuc audivi frequenter. BULE. Id nunc fiet. HYPOLOG. Huius fabulæ non modo ſpectator, verum etiam adiutor lubens fuero. Nam ho-

mini cum primis bene volo. BULEPHOR. Ergo compone vultum, & *ſume perſonam*; ne quid illi ſuboleat rem de compoſito geri. HYPOL. Fiet. NOS. Noſoponum etiam atque etiam ſalvere iubeo. HYP. Et Hypologus Noſopono ſalutem dicit. NOS. Equidem vobis ambobus paria viciſſim precor. Sed utinam adſit quod optatis mihi. B. Non abeſſet, ſi nobis tam *eſſet in manu* dare, quam eſt optare. Sed quid eſt, rogo te, mali? Nam iſta facies ac macies neſcio quid ſiniſtri pollicentur. Apparet, hepatis eſſe vitium. NOSOP. Imo cordis, vir optime. HYP. *Bona verba.* Siquidem malum immedicabile narras. BUL. Nullane ſpes in medicis? NOSOPH. Ab humanis præſidiis nihil eſt quod ſperem. Numinis opus eſt ope. BULEPH. Atrocem morbum narras. At cuius tandem numinis? NOSOPH. Eſt diva quæ Græcis dicitur Πειθώ. BULEPH. Novi deam flexanimam. NOSOPO. Huius amore depereo, emoriturus ni potiar. BULEPH. Haud miror, Noſopone, ſi contabeſcis. Novi

quam ſit res violenta *Cupido*, & quid ſit eſſe τυφλὸς. Sed quam pridem te corripuit amor? NOSOP. Anni ſunt ferme decem, quod *hoc ſaxum volvo,* nec adhuc ſuccedit. Itaque certum eſt aut immori negotio, aut aſſequi tandem quod amo. BULEPH. Tenacem pariter atque infelicem amorem narras, qui tot annis nec elabi potuerit, nec copiam adamati fecerit. HYPO. Fortaſſis hunc nymphæ ſuæ copia diſcruciat magis quam inopia. NOSOPH. Imo inopia maceror infelix. BU. Qui poteſt? Quando ſic hactenus omnium unus excelluiſti dicendi facultate, ut pleriq; de te prędicarent quod olim de *Pericle* dictum eſt: *Suadelam in tuis ſeſſitare labris.* NOSOPH. Ut paucis dicam, mihi *putet* omnis eloquentia præter Ciceronianam. Hæc eſt illa nympha, cuius amore colliqueſco. BULEPH. Nunc affectum intelligo tuum. Speciosum illud & amabile *Ciceroniani* cognomen ambis. NOSOPH. Adeo ut ni conſequar, vitam mihi acerbam exiſtimem. BU. Prorſus mirari deſino. Ad rem

enim omnium pulcherrimam animum adiecisti. Sed nimium verum eſt quod dici ſolet, δύσκολα τὰ καλά. Iam tuis votis in me ipſo faveo, ſi quis deus propitius nos reſpiciat. NOSOP. Quid rei eſt? BULEPH. Dicam, ſi potes rivalem perpeti. NOSOP. Quorſum iſta? BULEPH. Eiuſdem nymphæ me diſcruciat amor. NOSOP. Quid audio? Teneris eadem cura? BULEPH. Ut qui maxime; & indies accreſcunt flammæ. NOSOP. Iſto quidem nomine mihi charior es, Bulephore; ut quem hactenus ſemper inprimis *dilexi*, nunc etiam *amare* incipiam, poſteaquam conveniunt animi. BULEPHO. Fortaſſe nolles iſto levari morbo, ſi quis herbis, gemmis, aut incantamentis opem polliceatur. NOSOP. Iſtuc eſſet occidere, non mederi. Aut moriendum eſt, aut potiundum, nil medium eſt. BULEP. Ut facile tuum affectum ex meo divinabam! NOSOPON. Nihil itaque te cœlabo, velut iiſdem myſteriis initiatum. BULEPH. Tuto quidem iſthuc feceris, Noſopone. NOSOP. Me non ſolum pulcherrimi

rimi cognominis ſplendor ſollicitat, verum etiam Italorum quorundam procax inſultatio: qui quum nullã omnino phraſim probent præter Ciceronianam, ſummique probri loco ducant, negari quempiam eſſe Ciceronianum; tamen huius cognominis honorem ab orbe condito nemini *Ciſalpinorum* cõtigiſſe iactitant, præterquam uni *Chriſtophoro Longolio*, qui *nuper* è vivis exceſſit. Cui ne videar hoc laudis invidere, idem auſim de illo prædicare, quod de Calvo ſcripſit *Quintilianus. Fecit illi properata mors iniuriam.* Hy. Imo non tam illi, quam optimis ſtudiis, præpropera Longolii mors fecit iniuriam. Quid enim ille non potuiſſet nobis in bonis literis reſtituere, ſi tali ingenio, tali induſtriæ, iuſtum vitæ ſpatium addidiſſent ſuperi? Bu. Verum, quid vetat, quo minus quod uni datum eſt, *Muſis faventibus*, obtingat pluribus? Nos. Ille huic pulcherrimo facinori immortuus eſt, mea ſententia felix. Quid enim pulchrius, quid amplius, quid magnificentius, quam Ciſalpinum hominem Italorum ſuffragiis

appellari Ciceronianum? Bu. Gratulandum arbitror illius felicitati, qui ſuo tempore deceſſerit, priuſquam hanc gloriam aliqua *nubecula offuſcaret:* vel ob Græcarum literarum ſtudium, cui ſe dicare cæperat: vel ex Chriſtianis autoribus oborta nebula: à quibus fortaſſe non ſatis conſtanter abſtinuiſſet, ſi diuturnior vita contigiſſet. Bul. Sic eſt, ut ais: illi pulcherrimo facinori immori datum eſt. At mihi ſpes eſt futurum, ut huic pulcherrimo facinori ſuperſimus etiam, non immoriamur. Nos. Quam faveo tuis votis! Diſpeream, ni iſthuc malim, quam in divorum aſcribi numerum. Bu. Quis enim non malit apud poſteros celebrari Ciceronianus, quam ſanctus? Cæterum quando hoc amoris genus zelum neſcit, obſecro te, perque curas, perque ſpes, mihi tecum communes, ut pariter amanti ſaltem conſilium tuum impartias, quibus rationibus tu tuam amicam ambias. Fortaſſe citius perveniemus ambo ſi uterque alteri fuerit auxilio. Nos. *Muſæ neſciunt invidiam,* multo minus *Gratiæ*

Muſarum

Muſarum ſodales. Studiorum ſocio nihil negandum eſt, & *amicorum* oportet eſſe *communia omnia.* BUL. Plane bearis me, ſi id feceris. HYP. Quid ſi me quoque in veſtrum *contubernium* recipiatis? Sum enim iam pridem eodem *œſtro* percitus. NOS. Recipimus. Ergo velut eidem initiatis Deo, retegam *myſteria.* Iam annos ſeptem totos nihil attingo præter libros Ciceronianos, à cæteris non minore religione temperans, quam *Carthuſiani* temperant à carnibus. BU. Cur iſthuc? NOS. Ne quid aliunde hæreat alienæ phraſeos, ac veluti labem aſpergat nitori Ciceroniani ſermonis. Proinde ne quid hic peccem imprudens, quicquid eſt aliorum codicum, ab oculis ſubmovi, ſcriniis incluſum: nec ulli prorſus eſt locus in mea bibliotheca, præterquam uni Ciceroni. BUL. O me negligentem! tanta religione nunquam colui Ciceronem. NOS. Non tantum in *Larario Muſaoque*, verum & in omnibus oſtiis imaginem illius habeo belle depictam, quam & gemmis inſculptam circumfero, ne unquam non

obverſetur animo. Nec aliud ſimulacrum in ſomnis occurrit præterquam Ciceronis. Bu. Non miror. Hyp. Ego Ciceroni inter Apoſtolos in Kalendario meo locum dedi. Bul. Nihil miror; Deum enim eloquentiæ quondam appellabant. Nos. In huius igitur ſcriptis evolvendis, ac revolvendis, adeo ſum aſſiduus, ut totum propemodum edidicerim. Bu. Induſtriam tuam mihi narras. Nos. Nunc accingor ad *imitationem*. Bu. Huic quantum temporis deſtinaſti? Nos. Tantundem, quantum lectioni. Bu. Rei tam arduæ parum eſt. Utinam mihi vel ſeptuagenario contingat tam ſpecioſi cognominis decus! Nos. At mane: Non huic fido diligentiæ. Nulla eſt in omnibus divini viri libris vocula, quam non in *Lexicon* alphabeticum digeſſerim. Bul. Ingens volumen ſit oportet. Nos. Duo robuſti baiuli vix tergo geſtent probe *clitellati*. Bu. Hui. At ego vidi Luteti, qui Elephanto geſtando ſufficerent. Nos. Verum eſt *alterum volumen*, hoc etiam grandius, in quo iuxta literarum ordinem annotavi formulas loquen-

qũendi noſtro Tullio peculiares. Bul. Nunc demum me pudet oſcitantiæ meæ priſtinæ. Nos. Additum eſt *tertium*. Bul. Hui etiam ne tertium? No. Sic opus eſt. In hoc congeſſi *pedes omnes*, quibus Cicero vel incipit vel finit, commata, cola, periodos, quibuſque numeris horum media temperat, cum quibus ſententiis quam modulationem accommodet, ut ne tantillum quidem poſſit ſubterfugere. Bu. Verum qui fieri poteſt, ut primus index tanto maior ſit toto Cicerone? No. Diſce rem, & mirari deſines. Tu forte me credis hac cura contentum, ut ſingulas annotem dictiones. Bul. Sic opinabar. Eſt ne amplius? Nos. Imo iſthuc plus quam nihil eſt. Qui? quęſo. Nos. Vide quantum *aberres à ſcopo*. Eadem vox non ſemper eodem uſurpatur modo. Sit exempli gratia. *Refero* verbum, aliam vim habet cum ait M. Tullius *referre gratiam*: aliã quum ait, *Liberi, parentes & forma corporis & moribus referunt*: aliam quum ait, *Refero me ad intermiſſa ſtudia*: rurſus aliam cum ait, *ſi quid erit, quod mea re-*

 ferat

ferat ſcire: denique aliam, cum ait, *Non ignota referam*. Item aliud eſt, *orare Lentulum*, aliud, *orare cauſam*. Rurſus aliter *contendit*, qui cum altero certat; aliter qui quid inſtanter ab aliquo petit: aliter *contendit*, qui magno ſtudio conniritur ad aliquid efficiendum: aliter qui res duas inter ſe committit comparatque. HYP. Papæ! iſthuc eſt ſcribere λεξικοὺς ἐλέγχους. BUL. Nunc demum intelligo & tuam vigilantiam & meam oſcitantiam. NOS. Nec ſingulas dictiones incomitatas noto, ſed adiungo, quæ præcedunt ac ſequuntur. Nec ſat habeo unum aut alterum notaſſe locum, quod alii ſolent; ſed quotiesquoties dictio reperitur apud Ciceronem, quamvis conſimili forma, toties noto *paginam*, *latus* paginæ, & *verſus numerum*, addito ſigno, quod indicet, in medio ne verſus ſit dictio, an in initio, an in fine. His rebus fieri vides, ut una dictio plures occupet paginas. BUL. Deum immortalem, quid tanta non efficiat cura? NOS. Mane dum, Bulephore. Nihil eſt quod hactenus audiſti. BUL. Quid iſtis poteſt accedere?

cedere? Nos. Quid prodeſt tenere verbum ſi hæreas aut etiam labaris in deflexis, derivatis & compoſitis? Bu. Non ſatis percipio quod dicis. Nos. Expediam. Quid tritius aut vulgarius his verbis, *amo, lego, ſcribo*? Bul. Etiam ne hæc in dubium veniunt? Nos. Aut his nominibus, *amor, lectio, ſcriptor*? Bul. Nihil. Nos. At illud habeo perſuaſum, & neceſſum eſſe mihi, & opus eſſe quicunque contendat ad Ciceroniani cognominis dignitatem, tanta religione, ut nec his quamlibet vulgatis dictionibus utatur, niſi conſulto indice; niſi forte tutum exiſtimas, fidere grammaticis; qui verba per omnes modos, perſonas, genera & tempora; nomina, pronomina & participia per omnes caſus & numeros inflectunt; quum nobis fas non ſit, quicquam horum uſurpare, quod à Cicerone non fuerit uſurpatum. Non magnum eſt grammatice dicere, ſed divinum eſt Tulliane loqui. Bul. Dic obſecro clarius. Nos. *Amo, amas, amat*, ſit enim hoc exempli cauſa dictum, apud Ciceronem invenio: At *amamus* & *amatis* fortaſſe

fortaſſe non invenio. Item *amabam* invenio, *amabis* non invenio. Rurſus *amaveras* invenio, *amaras* non invenio. Contra *amaſti* reperio, *amaviſti* nequaquam. Iam quid ſi *legeram, legeras, legerat*, reperias, *legeratis* non reperias? ſi *ſcripſeram* invenias, *ſcripſeratis* non invenias? Ad eundem modum coniecta de verborum omnium inflexionibus. De caſuum inflexionibus ſimilis eſt ratio. *Amor, amoris, amori, amorem*, comperio apud Ciceronem: *ô amor, hos amores, horum amorum, his amoribus, ô amores* non comperio. Item *lectio, lectionis, lectioni, lectionem* invenio: *lectiones, lectionibus, lectionum, has lectiones* & *ô lectiones* non invenio. Ita *ſcriptorem & ſcriptores* reperio: *ſcriptoribus, & ſcriptorum* pro ſubſtãtivo nomine non reperio. Non obſto quo minus hæc videantur ridicula, ſi vos audebitis *ſtultitias* & *ſtultitiarum*, *vigilantias* & *vigilantiarum*, *ſpeciebus* & *ſpecierum*, *fructuum*, *ornatuum*, *cultuum*, *ambitibus* & *ambituum*, aliaque huius generis innumera fando uſurpare. Ex his paucis exempli gratia propo-

propoſitis æſtimare potes de cæteris omnibus, quæ conſimilem ad modum inflectuntur. HYP. *In tenui labor.* BUL. At *tenuis non gloria.* NOS. Succinam & ego, ſi quem *Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.* Nunc de *derivatis* accipe. *Lege*, non vereor uſurpare, *legor* non auſim dicere. *Naſutus* auſim dicere: *naſutior* & *naſutiſſimus* nequaquam. *Ornatus* & *ornatiſſimus*, *laudatus* & *laudatiſſimus* intrepide dico: *ornatior* & *laudatior* niſi comperero, dicere religio ſit. Nec quia *ſcriptor* & *lectio* offendo apud Ciceronem, ſtatim auſim dicere *ſcriptorculus* & *lectiuncula*. BUL. Immenſam rerũ *ſilvam* video. NOS. Nunc accipe de *compoſitis*. *Amo*, *adamo*, *redamo*, dicam: *deamo* non dicam. *Perſpicio* dicam: *diſpicio* non item. *Scribo*, *deſcribo*, *ſubſcribo*, *reſcribo*, *inſcribo*, dico: *transſcribo* non dicam, niſi deprehendero in libris Marci Tullii. BUL. Ne te plane commemorando defatiges, Noſopone, rem non aliter, quam in ſpeculo, videmus. NOS. Hæc index ille minimus omnium complectitur. BU. Cameli video ſarcinam.

HYP. Et quidem iuſtam. BUL. Qua ratione fit, ut in his tam variis non aberres? NOS. Primum hic nihil fido nec Grammaticis, nec cæteris autoribus quamlibet probatis, nec præceptionibus, nec regulis, nec analogiis, quæ plurimis imponunt. In *elencho* noto omnes ſingularum vocum *inflexiones*, tum *derivationes*, poſtremo *compoſitiones*. Quæ ſunt apud Ciceronem, *miniata virgula* ſigno: quæ non ſunt, *atra*. Ita fieri non poteſt, ut fallar unquam. Bu. Quid ſi dictio ſit apud Terentiũ, aut æque probatum autorẽ? notabitur atra virgula? NOS. Nulla eſt exceptio. *Ciceronianus non erit, in cuius libris vel una dictiuncula reperiatur, quam nõ poſſit in Ciceronis lucubrationibus oſtẽdere; totãq; Phraſim hominis, non aliter quã adulterinũ numiſma, reprobã iudicabo, in qua vel unum verbũ reſederit, quod Ciceroniani characteris nõ habet notã, cui ſoli, velut eloquentiæ principi, datum eſt à ſuperis, Romani ſermonis monetam cudere.* Bu. Iſta lex ſeverior eſt etiã *Draconis legibus*, ſi ad unam dictiunculam parum Ciceronianam, totum volumen damnatur,

mnatur, quamvis alias elegans ac facundum. HYP. Atqui iuſtum eſt. Annon vides, ob unicum numulum adulterinum ingentem pecuniæ vim *confiſcari:* & uno nęvo quamlibet exiguo totam puellæ formam, licet alias egregiam, *devenuſtari?* BU. Accedo. NOS. Ex his quę diximus, ſi iam omnia conjicientes, ſatis intuemini quanta ſit huius indicis moles: cogitate quanto maior ſit eius indicis, in quo *formulas loquendi, tropos & ſchemata, gnomas, epiphonemata, lepide dicta, ſimileſque dictionis delicias* omnes ſum complexus. Rurſus *tertii*, qui *numeros omnes & pedes*, quibus M. Tullius orationis partes inchoat, profert, finitque, continet. Nullus eſt enim in toto Cicerone locus, quem non ad certos pedes redegerim. BUL. Iſta moles vel elephātem baiulum deſideret. HYP. Prorſus ἁμαξιαῖον onus narras. NOS. Atqui nihil mentior. BU. Næ tu ſeptennium hoc haud male collocaſti. Nunc quando perpulchre inſtructus es indicibus, ſupereſt ut nobis amicus amicis ac συμμύσταις & illud indices, quibus rationi-

bus

bus ſupellectilem iſtam præclaram ad ſcribendi dicendive uſum accommodare ſoleas. Nos. Non committam, ut quicquam per me quidē vos latuiſſe videatur. Ac de ſcribendo dicam prius, quando vere dictum eſt, *ſtylum optimum eſſe dicendi magiſtrum. Primum* illud eſt: Nunquam ad ſcribendum accingor, niſi nocte intempeſta, quum profunda quies, & altum ſilentium tenet omnia; &, ſi mavultis Maronis audire carmen,

--- placidum cum carpunt feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſylvaque & ſæva quierunt
Æquora, cum medio volvuntur ſidera lapſu;
Quum tacet omnis ager, pecudes pictaq; volucres;

denique cum tanta rerum omnium tranquillitas eſt, ut Pythagoras, ſi viveret, *orbium cæleſtium harmoniam* exaudire liquido poſſet. Nam tali tempore dii deæque gaudent cum puris mentibus miſcere colloquium. Hyp. Iſto noctis tempore nos prophani *lemurum* occurſus formidare ſolemus.

Nos.

Nos. At nobis Muſæ dederũt, & inauſpicatos lemures & malignum ſpernere vulgus. Bu. At ſunt noctes adeo *tranquillæ*, ut in his Auſtri Boreæque ruinas *ædium* miſeranda *ludant naufragia*. Nos. Novi: ſed ego tranquilliſſimas eligo. Non arbitror eſſe vanũ quod ſcripſit Ovid. *Eſt Deus in nobis: agitante caleſcimus illo*. Si quid igitur divinum habet hominis animus, id ſeſe profert in eo profundiſſimo ſilentio. Bu. Non me fugit, iſtud ſecretum ſemper à laudatiſſimis viris fuiſſe captatum, quoties aliquid immortalitate dignum molirentur. Nos. Habeo Muſæum in intimis ædibus, denſis parietibus, geminis & foribus, & feneſtris, rimis omnibus gypſo piceque diligenter obturatis, ut vix interdiu lux aut ſonitus ullus poſſit irrumpere, niſi vehementior, qualis eſt fœminarum rixantium, aut fabrorum ferrariorum. Bu. Vocum humanarum tonitrua, & officinarum ſtrepitus, non ſinunt animum ſibi præſentem eſſe. Nos. Proinde ne in proximis quidem conclavibus patior quenquam habere cubile, ne

vel

vel dormientium voces ronchive, cogitationis ſecretum interpellent. Sunt enim qui in ſomnis loquuntur, & nonnulli tam clare ſtertunt, ut procul etiam audiantur. HYP. Mihi frequenter & ſorices noctu ſcripturienti negotium faceſſunt. NOS. In meis ædibus ne muſcæ quidem locus eſt. BUL. Sapienter tu quidē, atque etiam feliciter, Noſopone, ſi queas & animi curas obſtrepentes excludere: quæ ſi nos & nocte comitantur in abditum illud, quid profecerimus captato ſilentio? NOS. Recte mones, Bulephore. Nam intelligo, tumultus iſtos aliis ſæpe moleſtiores eſſe, quam vicinorum fabrorum folles aut malleos. BU. Quid ergo? tibi nunquam obſtrepunt, *amor*, *odium*, *livor*, *ſpes*, *metus*, *zelotypia*? NOS. Ne te multis morer, illud ſemel ſcito, Bulephore. qui amore, zelotypia, ambitione, ſtudio pecuniæ, ſimilibuſque tenentur morbis, eos fruſtra hanc ambire laudem, cuius nos ſumus *candidati*. Res tam ſacra requirit pectus non modo purum ab omnibus vitiis, verum etiam ab omnibus curis vacuum.

Non

Non aliter quam ſecretiores illę diſciplinæ: Magia, Aſtrologia, & quam vocant *Alcumiſticam.* Porro leviores illæ curæ facile cedunt intentioni tam acri tamque ſeriæ. Quanquam & has, ſi quę ſunt, diſpello, priuſquam ſacrum illud adeam. Nam in hoc animũ multo ſtudio conſuefeci meum. Atque hac potiſſimum de cauſſa cœlebs agere decrevi: nequaquam ignarus, quam ſancta res ſit cõiugium: ſed quod vitari nequit, quin uxor, liberi, affines, multam curarum materiam ſecum trahant. Bu. Sapuiſti, Noſopone. Nam mea coniux, ſi noctu parem ad iſtum modum operam daret Ciceroni, perrumperet oſtium, laceraret indices, exureret ſchedas Ciceronem meditantes, & quod his etiam eſt intolerabilius, dum ego do operam Ciceroni, illa vicarium accerſeret, qui ipſi pro me operam daret. Itaq; fieret, ut dum ego meditor evadere Ciceroni ſimilis, illa gigneret aliquem Bulephoro diſſimilem. Nos. Iſthuc quoniam ſcio quibuſdam uſu veniſſe, alieno monitus periculo, mihi in tempore cavi. Eo-

dem

dem conſilio, nec ullum munus publicum, nec Eccleſiaſticam dignitatem ſuſcipere volui, ne quid ex his accederet animo ſolicitudinis. BU. At iſta magnis ſtudiis ambiuntur ab aliis. NO. Non equidem invideo. Mihi vel conſulatu, vel ſummi Pontificis regno potius eſt, tum eſſe, tum haberi Ciceronianum. HYP. Qui vere amat, præter unam amare non poteſt. NOS. Tum ſi quid huius rei paro, ſub eam noctem à cœna tempero, leviter etiam pranſus, ne quid craſſæ materiæ, liquidioris animi ſedem invadat: neu qua nebula è ſtomacho exhalata gravet, *atque affigat humo divinæ particulam auræ.* BUL. Sic affectum fuiſſe arbitror *Heſiodum*, quum Muſæ cum ipſo loquerentur. HYP. At *Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma proſiliit dicenda.* NOS. Et ideo ſcripſit vinum olentia carmina. BUL. *Et ſatur eſt quum dicit Horatius, Ohe.* NOS. Quid agat furor Poeticus, nihil ad nos. Ciceronianum eſſe, ſobria res eſt. HYP. Me cerebrum deſtituit ſiquando ieiuno. NOS. Non plane ieiunium eſt. Sumo decem acinos

uvæ

uva paſſa minutulæ, quam Corinthiacam vocant. Hic neque cibus eſt, neque potus, & tamen utrumque eſt. Bu. Intelligo. Leniter humectant, conferuntque cerebro ac memoriæ. Nos. Addo tria *Coriandri* grana ſaccaro incruſtata. Bu. Optime, ne quid vaporis ex decem illis acinis provolet in mentis ſedem. Nos. Neque vero quibuſlibet noctibus abutor ad hanc rem. Bu. Non? Eas excepiſti, quibus ſævit Auſter aut Boreas? Fortaſſis hybernas fugis ob noctis rigorem. Nos. Hoc incommodi facile depellit *focus luculentus*. Hyp. At interim obſtrepit fumus & materiæ crepitus. Nos. *Acapnis* utor. Bu. Quas igitur noctes deligis? Nos. Paucæ ſunt felices huic ſano negotio: proinde proſperas deligo. Bu. Unde? quæſo. Nos. Ex *Aſtrologia*. Bu. Quum te plus quam totum poſſideat Cicero, qui fuit ocium aſtrologię perdiſcendę? Nos. Indicem mihi mercatus ſum ab huius artis peritiſſimo. Huius conſilio rem gero. Hyp. Audio, multos indicibus iſtiuſmodi fuiſſe deluſos, quoties ſcriptor erravit in numero. Nos.

Explo-

Exploratum ac ſpectatum emi. Bu. Deum immortalem, iſthuc eſt ſcribere? nec iam miror, Hypologe, ſi noſtra ſunt incondita rudiaque. Verum ad iſtum compoſito modum, *utra cogitatio prior, de rebus* an *de verbis*? Nos. Utraque prior, & utraque poſterior. Bu. Ænigma dediſti, non reſponſum. No. At *Explicabo nodum. In genere:* de rebus prior eſt cogitatio, *in ſpecie* poſterior. Bu. Nondum ſatis liquet quid velis. N. Exemplo faciam perſpicuum. Statui ſcribere Titio, ſic fingite, ut quamprimum curet ad me remittendos codices, quos illi cōmodato dederam, ſi noſtram amicitiam velit eſſe incolumem. Nam incidiſſe quiddam, ut illis mihi vehementer ſit opus. Id ſi fecerit, nihil eſſe in rebus meis, quod non ſuum ducere poſſit: Sin minus, me veteris amicitiæ *teſſeram* illi *remittere*, ac ſimultatem denuntiare. Hæc prima cogitatio, nimirum de re, ſed in genere. Bu. Intelligo. Nos. Huic illico ſuccedit verborum cura. Evolvo quam plurimas Ciceronis epiſtolas: elenchos meos omnes conſulo: ſeligo *voces* aliquot

quot inſigniter Ciceronianas, deinde *tropos, formulas*: tum *numeros:* Demum affatim inſtructus huiuſmodi ſupellectile, diſpicio quos *floſculos* quibus locis poſſim inſerere. Mox ad *ſententiarum* curam redeo. Hoc enim iam artis eſt, ſenſus ad hæc verborum ornamenta invenire. HYP. Haud aliter, quam ſi quis egregius artifex, veſtem præclaram apparet; ad hæc, monilium, anulorum & gemmarum vim, mox ceream effingat ſtatuam, cui hæc accommodet ornamenta, vel potius, quam ad ipſa conflectat ornamenta. BU. Quid ni? Verum age, Noſopone. Num tota nox uni datur epiſtolæ? NOS. Quid mihi narras unam? *Muſis* pulchre videor *litaſſe*, ſi periodum unicam abſolverit nox hyberna. BU. Itane de re tam non magna, tam prolixas ſcribis literas? NOS. Imo perbreves, ne ſis inſciens, ut quæ ſextam periodum non excedant. BU. Quin igitur ſex noctes ſufficiunt his abſolvendis? NOS. Quaſi ſatis ſit ſcripſiſſe ſemel. Decies refingendum quod ſcripſeris: decies ad indicem exigendum, ne qua forte *dicti-*

uncula te feſellerit *adulterina*. Rurſus altera ſupereſt examinatio de *tropis* ac *formulis*, poſtrema de *numeris* & *compoſitione*. Bu. Iſthuc nimirum eſt opus abſolvere. Nos. Ne id quidem ſatis, ô bone. Dehinc quod elaboratum eſt cura quanta poteſt maxima, ſeponendum eſt in aliquot dies, ut ex intervallo, refrigerato iam inventionis amore, velut aliena legas, quæ tua ſunt. Hic demum gravis agitur cẽſura. Hoc ſeverum, incorruptum, & ut Gręci vocant, ἀδέκαστον iudicium, ubi qui ſcripſit ex parente fit *Areopagites*. Hic ſæpenumero fit, ut verſo ſtylo nihil relinquas. Bu. Omnino ſic fiunt accuratæ, ſed interim ille fruitur codicibus abs te deſideratis. Nos. Iſthuc incommodi malim perpeti, quam aliquid à me proficiſci, quod non ſit Ciceronianum. Ducitur quiſque ſuo iudicio. Ego malim *multum* ſcribere *quam multa*. Bu. Scribendi rationem habemus. Ad *dicendum* qua meditatione te paras? Nos. Prima cautio eſt, ne cui loquar Latine quod queam effugere. Bu. Ne Latine? Atqui *dicendo fieri prædicant, ut bene dicamus*. Novum

autem

autem exercitationis genus ſi ſilendo diſcimus loqui. Nos. Dicendo fit ut dicamus expedite: ut Ciceroniano more, nequaquam. Qui ſe parant equeſtri certamini, generoſos equos à curſu prohibent, quo ad ſeriam rem integris viribus veniant. Nec viator prius demit lorum generoſo cani, quam viſa eſt fera. Ad garriendum de quibuslibet nugis, ſufficit mihi ſermo Gallicus, aut Batavicus: profanis ac vulgaribus fabulis non contamino ſacram linguam. Quod ſi qua res urget, ut Latine dicendum ſit, & pauca loquor, nec ſine præmeditatione; & in eum uſum habeo paratas aliquot formulas. Bu. Quas dicis formulas? Nos Velut ſi ſit ſalutandus, aut reſalutandus amicus eruditus, qui forte factus eſt obvius, aut viciſſim laudandus, qui te laudarit, aut ſi gratulandum ex longinqua peregrinatione reduci, ſive ex ægrotatione gravi redivivo, aut agendæ gratiæ, qui præſtitit officium, aut bene precandum ei qui nuper duxit uxorem, aut deplorandus caſus, cui periit uxor. Ad hæc & huiuſmodi, formulis inſtructus

ſum è Cicerone decerptis atque concinnatis, eas edidici, quo poſſim uti velut ex tempore. Porro ſi quis caſus inciderit, ut vitari non queat quin in longum proferatur ſermo, protinus lectione diluo quod contractum eſt labis. Neque enim me fugit, hoc ipſo colloquio, quod vobiſcum nunc habetur, quantum flagitiorũ admittam, quantum detrimenti capiam, ad id quod molior. Itaque ad ſarciendum vix menſtrua ſuffecerit lectio. Bu. Quid ſi detur ſpacium meditationi? No. Tum quod fuerit iis quas dixi rationibus elucubratum ediſco, quoque ſit memoria certior, ſubinde mecum recito. Ita fit ut cum res poſcit, veluti de ſcripto pronunciem. Bu. Quid ſi qua neceſſitas exigeret extemporalẽ orationem? Nos. Qui poteſt incidere, qui nihil ago publicum? Et ſi quam functionem publicam obirem, non ſum melior *Demoſthene*, qui nunquam voluit niſi meditatus aſſurgere, quamlibet populi vocibus efflagitatus: Nec mihi pudendum ducerem, quod in oratorũ apud Græcos principe laudatur: nec me pœniteat

niteat convicii, ſi quis dicat mea τὸν λύχνον ἀπόζειν. Bu. Equidem & propoſitum tuum admiror, & animi fortitudinem ſuſpicio, Noſopone, ſupra quam dici poſſit: inviderem etiam, ſi vel in hoc genere ſtudiorum, vel inter tam coniunctos amicos ac ſodales tanta peſtis incidere poſſet. Cęterum quoniam arduum eſt, quod expetimus, & via non modo longa ac perdifficilis eſt, verum etiam anceps, ſi periculum proprie tuum eſſet; tamen arbitrarer hoc eſſe neceſſitudinis noſtræ, neque vulgaris neq; recentis, liberis conſiliis amico proſpicere, ne tot curas, tot vigilias cum valetudinis ac rei familiaris diſpendio fruſtra ſuſciperet, ſuſceptas urgeret, neve, quod in rebus humanis nimium frequenter accidere videmus, *pro theſauro* diu multumque quæſito tandem reperiret *carbones*. Nunc vero cum pari cupidine ducamur omnes, eiuſdemque nymphæ teneamur amore: (Nam & Hypologus eiuſdem eſt animi) tuæ quoque fuerit humanitatis, & ſi quid admonemus, boni conſulere, & ſi quid habes melius, libenter

amicis communicare. Nos. Æquiſſimum, Bulephore, poſtulas: proinde nec te gravatim audiam, nec maligne: ſi quid conſulere queam, in medium conferam. Bu. Primum illud mihi tecum convenit, opinor, ei qui dicendi ſcribendive laudem affectat, cognitis ante diligenterque perceptis artis præceptionibus, ex multis laudatis ſcriptoribus *optimum quempiam eſſe ſeligendum, quem imitetur,* & ad quem exprimendum ſe componat. Nos. Maxime. Bu. Neminem autem eſſe, duntaxat apud Latinos, qui pluribus eloquētiæ virtutibus excellat quam M. Tullius, de quo iure optimo prædicatum eſt quod de *Apelle*, in quem unum conflatum erat quicquid in cæteris pictoribus erat eximium ac ſingulare. Nos. Quis iſthuc neget? Bu. Dabis veniam, Noſopone, ſi craſſius ruſticiuſque collegero, Dialectices rudis. Nos. *Inter amicos decet omnia boni conſulere.* Quanquam & alioqui mihi *ſatis argute colligit, qui vere colligit.* Bu. Age, quid igitur ſentis de *Zeuxide Heracleota?* Nos. Quid aliud, quam quod

quod excellentiſſimo *graphices* artifice dignum eſt? Bu. Num & ingenio iudicioque valuiſſe putas? Nos. Qui potuit ars tanta carere iudicio? Bu. Commode reſpondes. Quid igitur illi veniebat in mentẽ, quod, cum Crotoniatis picturus Helenę ſimulacrũ, in quo decreverat, quicquid artis ſuæ viribus poſſet, explicare, & abſolutum formæ muliebris (nam in hoc argumento cæteris antecelluiſſe legitur) exemplar vivæ ſimillimum edere, in quo nulla venuſtatis portio deſiderari valeret; non unam quampiam omnium pulcherrimam adhibuit, ſed ex omnibus oblatis aliquot cæteris præſtantiores elegerit, ut è ſingulis decerperet quod in quaque decentiſſimum eſſet? itaq; demum admirandum illud artis ſuæ monimentum abſolverit? Nos. Diligentiſſimi pictoris officio functus eſt. Bu. Vide igitur, num recto cõſilio ducamur, qui eloquentię ſimulacrum ab uno Cicerone, quamvis pręſtantiſſimo, petendum arbitramur. Nos. Si tali forma virginẽ Zeuxis eſſet nactus, qualis eſt in eloquentia Marcus Tullius, fortaſſis

unius corporis exemplo fuiſſet contẽtus. Bu. Atqui hoc ipſum quo pacto iudicare potuiſſet, niſi multis corporibus diligenter inſpectis? Nos. Finge perſuaſum fuiſſe. Bu. In hac igitur es ſententia, nullam in aliis orationibus eſſe virtutem imitatu dignam, quæ non eximia ſit in M. Tullio? Nos. Ita cenſeo. Bu. Nec ullum in hoc eſſe nævum, qui non maior ſit in cæteris? No. Ita prorſus. Bu. Non hic proferam *M. Brutum*, qui totum hoc dicendi genus, quod Ciceroni viſum eſt optimum, improbavit: cumque ſtatus ac diviſionis propoſitiones, velut cauſæ totius columnæ, præcipua ſit orationis pars, in oratione pro Milone, quam adeo ſuſpiciunt omnes, Brutus non probavit primarium ac ſecundarium cauſæ ſtatum adhibitũ à M. Tullio, ſed eandem cauſam aliter tractavit. Non obiiciam *Pomponium Atticum*, cuius *unguiculos ac miniatulas cerulas ſe metuere* ſcribit Cicero, quibus ille notare ſolitus eſt quæ in M. Tullii ſcriptis offendebant: non *M. Catonem*, qui *Ciceronem quum ſibi maxime feſtivus videre-*

videretur, ridiculum appellavit. Hactenus & viros graves, amicos Ciceronis recenſui. Hic ſi adiiciam *Gallum, Lartium, Licinium, Ceſtium, Calvum, Aſinium*: ſi *Cœlium* ac *Senecam*, ſi complures alios: qui quum de Ciceronis ingenio non ſatis magnifice ſenſerunt, tum orationis genus damnarunt: aliis illum appellantibus, *aridum, ieiunum, exſuccum, exanguem, elumbem ac diſſolutum, mollem ac parum virum*: rurſum aliis *tumidum, Aſiaticum, ac ſuperfluus redundantem*: reſpondebis hæc eſſe vel inimicorum, vel invidorum iudicia, qui iam Triumvirali proſcriptione deiecti, famam etiam moliti ſunt, ſi minus extinguere, certe obſcurare? Nos. Recte divinas. Nam iſthuc plane reſponſurus eram, & optimo iure reſpondendum arbitror. Bu. Tribuantur ſane hæc iudicia, vel odio vel livori, certe fateberis, opinor, cum eruditis omnibus, *facetiam ſeu riſum eſſe partem artis rhetoricæ*. Nos. Alioqui quorſum opus erat ab oratoribus tam multis de hoc præcipi? Bu. Nemo negat Ciceronem in iocando fuiſſe multum, alii

 nimi-

nimium prædicant, tum intempeſtivum & ſcurrilitati proximum. Certe modum illi defuiſſe, quemadmodum Demoſtheni facultatem, doctorum fere co[n]ſenſus fuit: nec admodum repugna[t] *[Q]uintilianus*, culpam in Tironem conferens, qui nimium indulſerit numero dictorum, ac plus in congerendis ſtudii, quam in eligendis iudicii adhibuerit. Verum hæc Tironis accuſatio in patronum recidit. Sed hęc utcunque habent, quis unquam in hoc genere laudis primas tribuit M. Tullio? Lacedæmoniorum peculiaris hæc erat laus, & ſecundum hos Atticorum. Adeo ut cum *poema bucolicum* & *comœdia* lepore facetiaque potiſſimum commendetur, ad hanc Venerem Latini ne aſpiraverint quidem. Eſt igitur *aliqua virtus oratoris, quæ rectius petatur ab aliis, quam à Cicerone.* Nos. Nos de Latinis agimus. Bu. Age, audebimusne Ciceronis iocos cum *C. Cæſaris* aut *Octavij* Cæſaris dictis conferre? Nos. Vix auſim quod adhuc nemo doctorum auſus eſt. Bu. Itaque ſi res feſtivitatem deſideret, non mihi

fas

fas erit aliquid ex Octavii dictis effingere. Nos. Non, ſi velis haberi Ciceronianus.. Bu. Rurſus abs te quæro, num *ſententias ponas inter ornamenta dictionis*. Nos. Gemmæ ſunt & lumina, tantum abeſt, ut ſubmoveam ab arte. Bu. Hic appello tuum iudicium, an in hoc genere laudis Cicero cæteris omnibus antecellat. Nos. Non me clam eſt, quod Seneca Publ. *Mimographum* in hac laude præfert omnibus. Verũ non protinus oraculum eſt, quod Senecæ viſum eſt, qui ipſe in ſententiis immodicus eſt, & quibuſdam frivolis indulget. Hyp. Et iſtud Quintiliani, & Auli Gellii iudicium reiici poterat, quod uterque videatur inviſum habuiſſe Senecam; alter ob æmulationem, alter ob ingenii dictioniſq; ſimilitudinem. Bu. At idem *Gellius*, quamvis parum æquus, fatetur, inter Senecæ ſententias eſſe, quibus nihil melius dici poterat. Nec fieri poteſt, ut omnes æque felices ſint, ubi ſermo totis ſententiis contextus eſt. Verum ex his facilius invenias, quod imiteris, quam ex aliis, in quibus nec crebræ ſunt, nec inſignes.

Agedum ; Nonne *res interdum exigit brevitatem ?* NOS. Fortaſſis. BUL. Huius exemplum utrum rectius petes à *Saluſtio, Brutove, an à Cicerone ?* NOS. Cicero brevitatem non affectavit. BUL. In Demoſthene laudatur vis orationis, hoc eſt, nervoſum quiddam ac naturale: ab utro hoc rectius petemus? NOS. De Latinis agebamus. BU. Verum hæc ſunt omnium linguarum communia. Rurſum; res interdum poſtulat *ſeveritatem*; huius exemplum rectius petemus à Cicerone, an à Bruto & Pollione: HYP. Ut pro hoc reſpondeam, ab his qui hac nota fuerunt inſignes. BUL. Ubi *negocium* involutum, *partitionibus explicandum* eſt; utrum à Cicerone petemus, an *ab Hortenſio*, aut ſi quis Hortenſio ſimilis? NOS. Quid petemus ab illo, cuius præter memoriam nihil extat? BUL. Verum diſputandi gratia fingamus extare. NOS. Nihil opus fingere; veris ac notis agamus. BUL. Nemo non fatetur, *fidem in oratore præcipuam eſſe*. Eam conciliat probitatis & gravitatis opinio. elevat artis aut intemperantiæ ſuſpicio. Habeatur ſane

Cicero

Cicero vir bonus, quod vix illi *Fabius*, licet impendio favens, audet tribuere: ſed, quod diſſimulari non poteſt, artem magis oſtentat: de ſe plura glorioſe commemorat: licentius in alios invehitur, quam *Cato*, *Brutus*, aut *Cœlius*, cui ſanctitatem tribuit Quintilianus. Harum itaque rerum exemplum nonne rectius petemus ab *Ariſtide*, *Phocione*, *Catone*, *Bruto*, quam à Cicerone? NOS. Videris huc veniſſe meditatus Ciceronis vituperationem. BUL. Minime gentium, ô Noſopone. Si ſermonis exitum patienter expectaris, intelliges & Ciceronis & noſtram agi cauſam. Ciceronis, ne forte perperam illum exprimentes, gloriam eius obſcuremus, quemadmodum ſolent imperiti pictores eos traducere, quorum effigiem ſecus quam oportet expreſſerunt: Noſtram, ne male collocemus amores noſtros: ac ridiculum quiddam, nec minus infelix uſu veniat nobis, quam quod obtigiſſe dicitur *Ixioni*, qui pro adamata Iunone, nubis inane ſimulacrum complexus eſt: aut *Paridi*, qui pro rapta Helena decem annis

annis bellum geſſit, quum interim mẽdax Helenæ ſimulacrum amplecteretur, nimirum ipſa procul in Ægyptum Deorum artificio ſublata. Quid enim nobis infelicius, aut magis ridiculum, ſi tot laboribus nihil aliud, quam inanem ac fallacem Ciceronis umbram aſſequi contingeret? NOS. Iſthuc omen avertant ſuperi. BUL. Avertant, inquam: & hoc agimus, ne quid ſimile eveniat. NOS. *Nonnihil & illud conducit ad imitationem Ciceronis, ut quam optime ſentiamus de Cicerone.* BUL. Novus candor, ſi melius ſentiamus de Cicerone, quam ipſe ſenſit de ſe ipſo. Verum tribuatur hoc illius modeſtiæ, ſi parcius de ſe prædicavit: quis unquam veterum ſic admiratus eſt Ciceronem, *ut ab uno petenda putarit omnia dictionis ornamenta?* NOS. At hodie ſunt quam plurimi, quos hæc habet opinio. BUL. Nihil moror quam plurimos: cordatum ac vere doctum reor eſſe neminem. Cui mortalium hactenus ſic indulſit natura, vel in una quapiam diſciplina, ut unus in ſingulis eius partibus excelleret omnes, ut non aliquid reli-

reliquerit in eo deſiderandum, aut ita dederit, ut non ab aliis ſuperaretur? Quanto id incredibilius in dicendi facultate, quæ diſciplinis propemodum omnibus conſtat, quæ tot alias res deſiderat, quas nemo præceptis tradere poſſit? Fingamus, hodie Ciceronem vivere, & eſſe quendam *Trachalo* ſimillimum: utrum malles à Cicerone vocis moderationem petere, an à Trachalo? Opinor ab eo, qui hac parte præfertur omnibus. Pudoris ac modeſtiæ ſpecimen utrum malles à Craſſo, ſi viveret, petere, an à Cicerone? Et ne de ſingulis commemorem, nonne ſumeres à ſingulis, in quo cæteris anteſtarent? HYP. Quis non eligeret potiora, niſi qui vel non diiudicaret, vel ſibi invideret? BUL. Itaque mihi probatur Zeuxidis exemplum: quod ſequutus etiam *Quintilianus*, imitatori præcipit, *nec unum eſſe legendum, nec omnes, nec quoſlibet; ſed ex præcipuis deligendos aliquot eximios, inter quos Ciceroni primas tribuit, non ſolitudinem.* Summum enim eſſe vult inter proceres, non ſolitarium, excluſis cæteris. No. Si

Quin-

Quintiliani conſiliis auſcultabimus, idem nobis uſu veniet, quod evenit ipſi. BUL. Quidnam? NOS. Ut parum evadamus Ciceroniani. Nobis alius propoſitus eſt ſcopus. BUL. An parum erit Ciceronianum, cui quicquam acceſſerit, quod à Cicerone petitum non fuerit? NOS. Sic autumant. BUL. Etiamſi melius fuerit, quod ab alio petitur, aut ne ſit quidem illud apud Ciceronem? NOS. Quid ni? BUL. Sed interim illud mihi cogites velim, optime Noſopone, quanta pars Ciceronianorum voluminum interciderit, & in his divinum illud *opus De republica*, cuius fragmentum, neſcio quo fato, ſervatum, nihil aliud quam deſiderio reliquorum voluminũ diſcruciat animos noſtros, quæ cuiuſmodi fuerint, hinc licet *æſtimare, leonem,* ut aiunt, *ex unguibus.* Ne quid interim commemorem, de tot *epiſtolarum* libris, de tot *orationibus* iniuria temporum interceptis, *de tribus voluminibus, quibus Tyro libertus iocos & ſcite dicta* Ciceronis complexus eſſe legitur, deque cæterorum huius viri ſcriptorum naufragio.

gio. Qui potes igitur abſolutus eſſe Ciceronianus, qui tam multa illius non legeris? Adde quod *Cicero non tractavit omnes materias*: Ergo ſi forte dicendum fuerit de his, quas ille non attigit, unde tamen petemus orationis ſuppellectilem? an proficiſcemur in *campos Elyſios*, ab ipſo percunctaturi, quibus verbis ille talia fuerit dicturus? NOS. Ea duntaxat tractabo, quæ poſſint verbis Tullianis explicari. BUL. Quid? An non iudicas Ciceronem oratorum præſtantiſſimum? NOS. Pluſquam præſtantiſſimum. BU. Quid Apellem? nonne pictorem optimum? NOS. Aiunt; & credo. BU. An eum Apellæum appellares, qui non poſſet quarumlibet rerum imagines effingere; ſed tantum eas, quas ante pinxiſſet Apelles? Atque adeo qui non omnes tabulas Apellis manu depictas conſpexiſſet? HYP. Quis iſtud diceret, niſi ſi cui placet ille pictor, in quem iocatur *Horatius*, qui dato precio conductus ad pingendum naufragium, pinxit cupreſſum, & indignatum conductorem rogavit, ecquid vellet appingi promi-
nens

neus è cupreſſo. Bu. Quid aliud eſt eſſe Ciceronianum, quam illi ſimillimum eſſe? Nos. Nihil aliud. Bu. An ille ſimilis videtur Ciceroni, qui non poteſt niſi de certis materiis dicere? Nos. Perge. Bu. Mihi ne oratoris quidem titulo dignus haberetur. Si Cicero quavis de re potuit optime dicere: *is mihi Ciceronianus erit, qui quacunque de re valeat præclare diſſerere:* quemadmodum Apelli ſimillimus erit, qui & deorum & hominum, & animantiũ & omnium denique rerum formas penicillo ſuo poterit adumbrare. Nos. Equidem pulchrius eſſe duco tres epiſtolas ſcribere phraſi Ciceroniana, quam centum volumina ſtylo quamlibet expolito, modo à Ciceroniano diſcrepante. Bu. Verum, Noſopone, ſi iſthæc ſententia ſederit animo noſtro, vereor futurum, ut non ſolum non evadamus Ciceroniani; ſed ipſi etiam Ciceroni *anoi* videamur. Quæſo illud mihi bona fide reſpondeas: Totum Ciceronem exprimendum cenſes, an mutilum? Nos. Et totum quantus eſt, & ſolum. Bu. Qui totum, qui ſe totum non expreſſit?
Rurſus

Rurſus qui ea parte qua ſe nobis conſpicuum fecit, mutilus eſt, ac vix dimidiatus? Adde quod in his ipſis quæ extant, aliquando ſibi non ſatisfecit. Siquidem De *inventione libros*, ſubſtituto *Oratore*, veluti damnavit. Et orationem *pro Deiotaro* munus levidenſę vocat. Ad hæc in his quæ ſcripſit tantum, non etiam recognovit, ipſe Cicero non eſt Ciceronianus, cuiuſmodi ſunt *libri de legibus*, præter alia multa. Qui fiet igitur, ut totum quantus eſt æmulemur, quem & mutilum habemus, & truncū, & in nonnullis *indolatum*, ac ſui diſſimilem? Niſi forte probaturus es illum, qui inchoatas Apellis tabulas, aut rudes Lyſippi ſtatuas imitans, ſperet, ſe alterum Apellem aut Lyſippum evaſurum. Id ſi conſpiceret Apelles ipſe, quem ferunt ingenio candido liberoque fuiſſe, nonne clamaret, Quid facis, κακόζηλε? Iſthic non eſt Apelles. Iam ſi quis ſibi propoſuiſſet inſignem *Lyſippi* ſtatuam effingendam, cui rubigo vitiaſſet mentum & os, aut ei parti non impoſuiſſet artifex ſummam manum, gravaretur eius partis exem-

exemplum ab alio quopiam artifice ſumere, an potius haberet, illud, ut eſt corruptum & imperfectum, æmulari, ne recedat ab exemplo cui ſemet addixit, quam ex alterius artificis ſigno, quod deeſt, ſupplere? Nos. *Ut poſſumus*, aiunt, *quando ut volumus non licet.* Bul. Alius, Noſopone, rectius iſtud verbum uſurpabitur, qui quod in Cicerone diminutum eſt, ex aliis ſcriptoribus ſarciunt. Mallent enim ex uno omnia, vel quia promptius eſt, vel quia nullus illo dixit felicius: verum quando id non eſt datũ, ex aliis mutuantur. Quid? quod Ciceronem habemus non modo truncum ac lacerum; verum etiam ita depravatum, ut ſi reviviſceret ipſe, opinor, nec agnoſceret ſua ſcripta, nec reſtituere poſſet, quæ librariorum ac ſemidoctorum audacia, incuria, inſcitiaque corrupta ſunt: quod malum Teutonibus potiſſimum imputat *Politianus*: quibus ut hic patrocinari nolim, ita puto, nihilo minus invectum mendarum ab audacibus quibuſdam ac ſciolis Italis. Ut ne commemorem

interim

interim ſuppoſititia falſoque tituloCiceronem autorem mentientia. Quo de genere ſunt *libri rhetorici quatuor ad Herennium*, hominis haudquaquam indocti, ſed ad Ciceronem balbi. Sunt & inter *orationes*, quæ *non à Cicerone ſcripta*, ſed ab alio quopiam erudito exercendæ dictionis gratia confictæ videntur. Adiecta eſt nuper *oratio pro M. Valerio*, quæ ſolœciſmis ſcatebat, tantum abeſt, ut Ciceroniana dici poſſit. Nec deſunt qui *Portii Latronis* declamationem *in Catilinam* pro Ciceroniana legant oratione. Proinde ſi devotis animis nos unius Ciceronis imitationi dediderimus, citra delectum expreſſuri quicquid apud illum compererimus, nonne noſmet in ſummum coniecerimus diſcrimen, ne quum diu multumque nos ipſos torſerimus, tandem *Gotticas voces*, aut *Teutonum ſolœciſmos* pro Ciceronianis floſculis amplectamur æmulemurque? Nos. Iſtud malum advertant Muſæ. Bu. Vereor ne Muſis dormitantibus id nobis frequenter eveniat, Noſopone. Nec enim ſemel luſum hunc vidimus

mus. Fragmentum è Cicerone decerptum, addito Germani cuiuſpiam titulo, quam deridebant, quoties barbarum inclamabant, qui ſibi valde Ciceroniani videbantur? Rurſus aliquid pridie confictum proferebatur in medium, addebatur Ciceronis nomē, & fingebatur exemplar repertum in bibliotheca pervetuſta; quam exoſculabantur, quam adorabant divinam illam, & inimitabilem Ciceronis phraſim? Quid quod eruditi non negant, *in Ciceronis ſcriptis* inveniri *ſolœciſmos* inexcuſabiles? quales & olim exciderunt, & excidunt hodie viris eruditis, dum in varias res diſtracta cogitatione, magis ſententiæ præcedentis meminerunt, quam verborum, eoque fit, ut periodi clauſula prioribus non reſpondeat. Quod genus ſit: *Diutius commorans Athenis, quoniam venti negabant ſolvendi facultatem, erat animus ad te ſcribere:* Initio verſabatur in animo, *volebam,* aut *ſtatueram,* poſt magis arriſit, *in animo erat:* quæ voces eundem efficiunt ſenſum; ſed parum congruunt iis, quæ præceſſerant. Quin

A. Gel-

A. Gellius libro 6. cap. decimo quinto, profert locum *ex ſecundo libro Ciceronis De gloria*, in quo manifeſto lapſus eſt, Verſus aliquot Homericos ex Iliados * tribuens Aiaci, quum ibi dicantur ab Hectore. An id quoque conabimur æmulari? Id profecto faciendum, ſi totum exprimemus. Adhæc obſervatum memoriæque proditum eſt, Ciceronem dixiſſe quædam quæ nemo doctus putavit imitanda, veluti cum ait, *in poteſtatem eſſe,* pro, *in poteſtate eſſe.* Ac ſane fieri poteſt, ut illud *tem,* pro *te*, fecerit in autographo calami fluxus, aut alius quiſpiam caſus, aut in aliis exemplaribus librarius oſcitans induxerit. Rurſus in edicto M. Antonii M. Tullius veluti barbaram & Latinis inauditam vocem proſcindit, *piiſſimus* à pio, quum ea apud probatiſſimos Latinæ linguæ ſcriptores reperiatur. Idem ut ſolœcon in eo reprehendit, quod ſcripſiſſet, *facere contumeliam*, quemadmodum dicimus Latine, *facere iniuriam*, quum apud *Terentium*, optimum, ni fallor, elegantiæ Romanæ autorem, ita loquatur Thais: *Nam ſi ego*

ſi ego digna hac contumelia ſim maxime; at tu indignus qui faceres tamen; opinor enim, tacite repeti *contumeliam*. Idem ab his vocibus *noviſſime* & *noviſſimus*, ceu male Latinis abſtinuit, quum eis non veriti ſint uti *M. Cato* & *Saluſtius*. Qua religione M. Tullium *A. Gellius* teſtatur uſum & in aliis multis dictionibus, quibus autores bene Latini & ante illum & poſt illum frequenter uſi ſunt. Fertur & geminum ſſ ſcripſiſſe, quoties antecedebat longa vocalis, velut in *cauſſa*, *viſſe*, *remiſſi*, pro *cauſa*, *viſe*, *remiſi*. Num igitur totum Ciceronem imitantes abſtinebimus ab his quæ contra doctiſſimorum hominum ſententiam uni Ciceroni non placuerunt, aut ea ſequemur, quæ nulli docti voluerunt imitari, ac nec excuſare potuerunt? Hyp. Iſthuc quidem amantium eſt, etiam nævos earum, quas amant, exoſculari. Bu. Age ſi totus erit exprimendus, num illius exemplo *Muſis & Apolline nullo ſcribemus verſus?* Nos. Carmen excipio. Bu. Ne tu bonam eruditionis partẽ excipis, dum carmen excipis. Cæterum quid vetat,

quo

quo minus utamur hac exceptione & in his virtutibus, in quibus ab aliis ſuperatur Cicero, quemadmodum in hoc toto genere multis eſt inferior, ne dicam omnibus? Quam multos verſus admiſcet ſcriptis ſuis ex *Homero* & *Euripide*, parum feliciter verſos, præter Grçcorum exemplum in Iambicis *eam* uſurpans *libertatem*, quam ſibi Latini Comœdiarum ſcriptores permiſerunt. Tu ſi quid ſimile voles facere, num vereberis ea felicius, ſi poſſis, ac minore licentia vertere, ne ſis parum Ciceroni ſimilis? An non dehoneſtat orationem ſolutam qui verſiculos, quos vertendo facit ſuos, parum reliquæ dictioni congruentes admiſcet? Tum quoniam identidem illis ſuis libris aſpergit verſus *Ennianos, Nævianos, Pacuvianos* & *Lucilianos*, horridam illam & inconditam antiquitatem reſipientes: tibi religio erit, ſimiles, imo diſſimiles verſus, ex *Virgilio, Horatio, Ovidio, Lucano, Perſiove*, proferre, quorum lucubrationes, ut minus horroris, ita plus habent tum elegantiæ, tum eruditionis? An hic metues videri

M. Tullio diſſimilis? Nos. Certe nonnihil receſſerimus ab eo, quem modis omnibus exprimere conamur. Bu. At quid eſt neceſſe, ſemper ac modis omnibus eſſe ſimilem, quum ſæpe potius ſit eſſe parem, & interdum facilius ſit ſuperare quam æquare, hoc eſt, meliora ſcribere, quam ſimilia? Nos. Meliora Ciceronianis ne Muſas quidem ipſas dicturas opinor. Hyp. Fortaſſe poſſent, *ſi nervos intenderent*, & noctu incœnatæ ſcriberent ad lucernulam. Bu. Ne quæſo commoveare, Noſopone; ſemel ſtipulatus ſum, impune dicendi quæ viderentur, poteſtatem. Si quis ſit uſque adeo deditus addictuſque Ciceroni, quemadmodum nos hactenus ſumus, an non periculum ſit, ne cæcus amore vel pro virtutibus admiretur vitia, vel ſciens quoque ipſa vitia effingat? Nos ἡράκλεις! in Cicerone vitia? Bu. Nulla? niſi forte *ſolœciſmus* vitium eſt apud alios, apud Ciceronem non eſt. At ſolœciſmos, ut diximus, eruditi commonſtrant in libris M. Tullii. Niſi *labi memoria* vitium eſt; & hoc commonſtratum

tum eſt à doctis. Si vitium non eſt immoderata mentione propriarum laudum etiam illum gravare cui patrocinaris, quod in Milonis defenſione factum teſtatur *Aſconius Pedianus*; & vix uſquam non ſubmoleſtus eſt hoc affectu *Cicero non ſine cauſa*, ut eleganter inquit Seneca, *ſed ſine fine glorians*. Et haud ſcio utra re ſit intemperātior, de ſe gloriando, an alios inſectando. Quocunq; colore defenderimus hæc, illud inficiari non poterimus, hac duntaxat parte, rectius exemplum ab aliis peti poſſe. Nos. Miſſum faciamus ſermonem *de moribus*. de viribus ac virtutibus eloquendi nobis inſtituta eſt diſputatio. Bu. Ego vero lubens miſſum fecero, niſi rhetores ipſi contenderent, *bonum oratorem eſſe non poſſe, qui non ſit idem vir bonus*. Verum age, num tibi videtur eſſe vitioſa compoſitio, ſi dictio ſequens incipiat ab iiſdem ſyllabis, in quas deſiit præcedens, velut Echus imaginem ludicram referens? Quod genus, ſi dicas, *ne mihi dona donato, ne feras referas voces, ne per imperitos ſcribas ſcribas Baſſo*. Nos. Fateor

ineptam & abſurdam compoſitionem. Bu. Atqui talem proferunt ex amaſio noſtro Cicerone: *O fortunatam natam me conſule Romam.* Nos. Iam ſemel carmen excepi. Bu. Per me licebit, modo ſimul excipias illud, totum Ciceronem. Sed nondum elapſus es. En tibi nihilo meliorem compoſitionem ex oratione ſoluta refert Quintilianus: *Res mihi inviſa viſa ſunt, Brute.* Aut ſi malis *Ciceroniano* ſonare *more*, *inviſſa* ſunt. Ne quid calumnier interim de duobus moloſſis in clauſula. Nos. Iſthuc excidit in epiſtola familiari. Bu. Nihil repugno; tantum quæro, num exiſtimes imitandum? Certe fateris aliquid poſſe dici melius. Nos. Neſcio. Bu. Quid hic memorem de *vocalium crebra colliſione*, quæ reddit hiulcam & inamœnam orationem? An non hoc quoque notatum eſt à doctis in Cicerone? Neglexit, inquies. nihil reclamo, modo fateamur, quiddam eſſe, quod apud alios non ſit, aut ſit melius. Rurſus ex te quæram, ecquem noviſti ſcriptorem tam vigilantem tamque felicem, ut non alicubi dormitarit? Nos.

Quid

Quid ni? homines erant. Bu. Inter homines igitur numeras Ciceronem? Nos. Interdum. Bu. Utrum igitur putes eſſe conſultius, imitari dormitantem Tullium, an vigilantem Saluſtium, aut Brutum, aut Cæſarem? Hyp. Quis non mallet vigilantem exprimere? Bu. Annon ſic *Homerum* imitatus eſt *Virgilius*, ut multa correxerit, nonnulla reliquerit? Nonne ſic *Heſiodum*, ut nuſquam non vicerit? Nonne ſic Horatius eſt Lyricos Græcos æmulatus, ut, ex unoquoque decerpens, quod eſſet belliſſimum, omnes poſt ſe reliquerit?

--*Ego*, inquit apis, *Matinæ*
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus, uvidique
Tyburis ripas, operoſa parvus
Carmina fingo.

Annon ſic imitatus eſt *Lucilium*, ut quædam in illo ſciens prætermiſerit, ab aliis ſumpturus quod imitatione dignius eſſet? Quid alios commemorem? Num ipſe M. Tullius tam admirabilem eloquētiam ex uno quopiam

contraxit? An potius *excuſſis Græcorum pariter ac Latinorum Philoſophis, hiſtoricis, rhetoribus, comicis, tragicis, lyricis: demum ex omni ſcriptorũ omnium genere ſuam illam divinam phraſim collegit, contexuit, abſolvit?* Si modis omnibus libet imitari Ciceronem, & hoc illius exemplum imitemur. HYP. Nõ abſurde mihi, Noſopone, loqui videtur Bulephorus. Bu. Quid? An non ipſe docuit Cicero; *caput artis* eſſe *diſſimulare artem? Friget enim & fide caret, ac velut invidioſa timetur oratio, quæ ſignificationem artis dedit.* Quis enim ab eo non metuat, qui fucum & vim parat animis noſtris? Itaque ſi feliciter Ciceronem imitari volumus, diſſimulanda cum primis eſt ipſa Ciceronis imitatio. At qui nuſquam diſcedit ab illius lineamentis, qui verba, figuras, numeros, ex illo concinnat, quædam imitans etiam non imitanda: veluti quidam *Platonis diſcipuli*, adductis humeris præceptorem referebant; *Ariſtotelis auditores* ſubbalbum quiddam in loquendo, quod in eo fuiſſe legitur, reddebant: quoniam manifeſto

ſto præ ſe fert imitandi ſtudium, cui videbitur ex animo loqui, aut quid laudis aſſequetur denique? Nimirum id quod aſſequuntur ii qui ſcribunt centones. Delectant fortaſſis, ſed pauliſper, ſed ocioſos duntaxat: cæterum nec docent, nec movent, nec perſuadent. Summa laus eſt; *probe tenet Virgilium, multo ſudore concinnavit emblemata.* Nos. Quo magis elucebit imitatio, hoc magis habebor Ciceronianus. Hæc eſt votorum ſumma. Bu. Recte dicis, ſi facundiam oſtentationi paramus, non uſui. Verum plurimum intereſt inter hiſtrionem & oratorem. Illi delectaſſe ſatis eſt, hic etiam prodeſſe ſtudet, ſi modo vir bonus eſt: quod ſi non eſt, nec oratoris nomen tueri poterit. Iam demonſtravimus, opinor, in Cicerone quædam eſſe vitanda, quædam in eo deſiderari, quædam ſic adeſſe, ut in his ab aliis hac parte felicioribus ſuperetur. Sed donemus, nullum eſſe virtutum aut ornamentorum genus, in quo non ſit cæteris vel par vel ſuperior: certe in aliis alia magis eminent, ob raritatem quæ in M.

Tullio ornamentorum denſitate velut obſcurantur: perinde quaſi ſi certas ſtellas notare velis, facilius id facies, ſi raræ luceant, quam ſi tota cœli pars pariter inſignibus obſita ſit. Itidem ſi veſtem conſpicias totam gemmis obtectam, minus te capient ſingulæ. Nos. Qui totum imbibit Ciceronem, non poteſt aliud quam Ciceronem exprimere. Bu. Eodem revolvimur. Fatebor eloquentem, qui Ciceronem feliciter expreſſerit: ſed qui totum, exceptis vitiis: & ne ſim iniquior, una cum ipſis vitiis, modo totum. Feremus illud ſubinane, feremus mentum læva demulceri, feremus & collum oblongum, atque exilius, feremus perpetuam vocis contentionem, feremus indecoram parumq; virilem in initio dicendi trepidationem, feremus iocorum intemperantiam: & ſi qua ſunt alia, in quibus M. Tullius vel ſibi, vel aliis diſplicuit: modo ſimul & illa exprimant, quibus iſta vel texit ille, vel penſavit. Nos. Utinam id mihi contingat ante ſupremum vitę diem! Bul. Iſthuc ut contingat nunc

agimus

agimus, Noſopone. At vide quã multa quam paucis complectitur, qui totum dicit Ciceronem. Sed ô Muſæ, quantulam Ciceronis portionem nobis referunt iſti Ciceronis ſimii, qui voculis, formulis, tropis & clauſulis aliquot, hinc atque hinc corrogatis, ſummam modo cutem, ſeu bracteam potius Ciceronis nobis exhibent. Sic olim Atticum dicendi genus quidam æmulabantur, quum interim eſſent aridi, ieiuni, frigidique ſemper, ut ait ille, ***manum inter pallium habentes***, nec ſubtilitatem, nec ſanitatem, nec gratiam Atticorum ulla ex parte poſſent aſſequi. Optimo iure Quintilianus irridet quoſdam, qui ſe germanos Ciceronis haberi volebant, quod aliquoties his vocibus abſolverunt clauſulam, *eſſe videatur*, propterea quod ea ſemel atque iterum Ciceroni forſitan excidit, ſi periodum longiore ambitu circumduxiſſet, quod initiis præſertim nonnunquam fecit ille. Nec hodie parum multi ſunt iſtorum ſimiles, qui ſeſe valde mirantur, & alteros, ut aiunt, Cicerones eſſe credunt, ſi

prima vox orationis ſit, *quanquam*, aut *etſi*, aut *animadverti*, aut *cum*, aut *ſi*, quod officiorum libros ſic ordiatur M. Tullius: *Quamquam te, Marce fili*; periodum vix nono verſu abſolvens. Et pro lege Manilia; *Quanquam mihi ſemper*. Laudatiſſimam illam pro Milone orationem ſic auſpicatus eſt: *Et ſi vereor, iudices*. Rurſus Philippicarum duodecimam: *Et ſi minime decere videtur*. Item pro C. Rabirio: *Et ſi, Quirites*. Et epiſtolis aliquot ſimile eſt initium. Et haud ſcio an iſti libros ad Herennium ob id tribuant Ciceroni, quod ab *etſi* accipiat exordium. Porro de finibus bonorum librum quintum ſic incipit: *Quum audiviſſem Antiochum, Brute*. Tuſculanas quæſtiones ſic auſpicatur: *Quum defenſionum laboribus*. Et eiuſdem operis quartum librum: *Quum multis in locis noſtrorum hominum ingenia*. Pro L. Flacco: *Quum in maximis periculis*. Item pro domo ſua ad Pontifices: *Quum multa divinitus*. Iterum pro Plancio: *Quum propter egregiam*. Ad hęc librum de natura Deorum primum: *Quum multa res in Philoſo-*

loſophia. Et Scipionis ſomnium: *Quum multa res in Africa.* Pro Rabirio dicens ſic orditur: *Animadverti, iudices.* Rurſus ad Brutum de paradoxis Stoicorũ: *Animadverti, Brute.* Pro L. Cornelio Balbo ſic orditur: *Si autoritas Patronorum.* Pro P. Seſtio: *Si quis antea, iudices.* Pro Cecinna: *Si quantum in agro.* Pro Archia poeta: *Si quid eſt in me ingenii.* In Vatinium teſtem: *Si tna, tantummodo, Vatini.* Ad equites, iturus in exilium: *Si quando inimicorum.* Ad Senatum poſt reditum. *Si, P. C., veſtris.* Pro M. Cœlio: *Si quis, iudices.* De provinciis conſularibus: *Si quis veſtrum, P. C.* Quid autem magis ridiculum, ac Ciceroni diſſimilius eſſe poſſit; quam nihil habere Ciceronis, præter tales voculas in orationis exordio? De quibus ſi quis percontetur Ciceronem, cur ab iis vocibus ſit orſus, reſpondebit, opinor, quod in Inſulis fortunatis *Luciano* reſpondit *Homerus*, roganti, cur primam Iliadis dictionem voluerit eſſe μῆνιν. nam hæc quæſtio multis ſeculis torſerat Grammaticos. *illud,* inquit, *tum forte venit*

in mentem. Conſimilis impudentiæ ſunt, qui ſibi plus quam Ciceroniani videntur, quod aliquoties inſulciant, *etiam atque etiam* pro *vehementer*, & *maiorem in modum* pro *valde*, *identidem* pro *ſubinde*, *quum* & *tum* quoties inæqualis momenti ſunt quę connectimus, *tum* & *tum* quoties æqualis, *tuorum in me meritorum. Quid quæris?* pro *in ſumma*, aut *breviter*. *Non ſolum peto; verum etiam oro contendoque. Antehac dilexiſſe tantum, nunc etiam amare mihi videor. Valetudinem tuam cura, & me, ut facis, ama. Non ille quidem vir malus, ſed parum diligens:* qua loquutio nis formula ſic M. Tullius videtur delectatus, ut in eadem pagina crebro repetitam invenias. Simile eſt cum per *illud*, pronomen, indicat, non quod præceſſit, ſed quod mox ſequitur. Et in Epiſtolis fortaſſis ſemel atque iterum dixit; *cogitabam in Tuſculanum.* Itaque Ciceronianus ſibi videtur, *Romam cogitabam*, pro eo quod erat, *in animo habebam*, *ſive ſtatueram proficiſci Romam.* M. Tullius anni numerum non adſcribit Epiſtolis; ſed tantum menſis diem:

diem : & Ciceronianus non erit,ſi quis à Chriſti natali annũ aſſcripſerit, quod ſæpe neceſſarium eſt, ſemper utile? Iidem non ferunt, ſi quis honoris gratia, nomen eius ad quem ſcribat, ſuo præferat, quod genus ſit, *Carolo Cæſari Codrus Vrceus ſalutem.* Poſt flagitium exiſtimant; ſi quid dignitatis, aut laudis addas proprio nomini, velut, *inclyto Pannoniæ Boœmiæque Regi Ferdinando, Velius ſalutem dicit.* Nec Plinio iuniori poſſunt ignoſcere, quod *Suum* appellat, ſi quando ſcribit amico, quum eius facti nullum apud Ciceronem extet exemplum. Ut parum Tullianus reiicietur, qui, quod exemplum à principum officiis mutuati, docti quidam nuper uſurpare cæperunt, ſummam eius epiſtolæ, cui reſpondere parat, in initio proponat, quod id nuſquam factum ſit à M. Tullio. Novi quoſdam notatos ut ſolœcos. quod in ſalutatione pro S. D. poſuerint S. P. D. id eſt, *ſalutem plurimam dicit*, quod negarent hoc apud Ciceronem inveniri. Nonnulli vero putant, & illud *Tullianum* eſſe, *ſalutationem non in fronte, ſed in*

targo

tergo literarum ponere, quod his verbis admoneretur Lator, quas quibus deberet reddere, non ſine ſalutationis officio. Quantula res facit, ut ab hac palma decidamus? Multo vero minus erit Ciceronianus, qui ſalutarit hac formula, *Hilarius Bertulphus, Levino Panagatho totius hominis ſalutem, aut ſalutem perpetuam.* Verum hic quoque longius aberit à Ciceroniano, qui ſic orſus fuerit epiſtolam, *Gratia, pax, & miſericordia à Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto.* Item qui pro, *cura ut recte valeas*, ita claudat epiſtolam; *Soſpitet te Dominus Ieſus*: aut, *incolumem te ſervet dominus totius ſalutis autor.* Quos riſus, quos cachinnos hic tollent Ciceroniani? Quid autem admiſſum eſt piaculi? An non verba Latina ſunt, munda, ſonantia, atque etiam ſplendida: Iam ſi ſenſum introſpicias, quanto plus eſt hic, quam in, *Salutem dicit*, &, *Bene vale?* Quid vulgarius quam dicere ſalutem? Præſtat hoc officium herus ſervo, inimicus inimico. Quis autem crederet eſſe Latinum, *dicit illi ſalutem*, &, *iubet illum ſalvere*, niſi nobis

bis ſermonem hunc veterum conſuetudo commendaret? Hoc in aditu. Iam in digreſſu *vale* dicimus, & his quibus male precamur. Qanto melior emphaſis in formulis Chriſtianorũ, ſi modo vere & ex animo ſimus Chriſtiani. *Gratia* declarat gratuitam condonationem admiſſorum: *pax* quietem & gaudium conſcientiæ, quod Deum pro irato habemus propitium: *miſericordia* dotes varias & corporis & animi, quibus ſuos locupletat arcani ſpiritus benignitas: quoque magis ſperemus nobis hæc fore perpetua, additur, *à Deo Patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto.* Quum *Patrem* audis, ponis ſervilem trepidationem, aſcitus in affectum filii: quum *Dominum* audis, confirmaris adverſus vires Satanæ. Non deſeret ille quod tam care redemit, & unus potentior eſt univerſis Satanæ cohortibus. Quid ſuavius his verbis ei, qui iam hæc apud ſe ſentit? quid utilius hac admonitione ei, qui nondum in hunc affectum tranſiit? Verbis itaque non vincimur, imo vincimus potius: ſententia longe ſuperamus. Reſtat

ſtat illud decorum&aptum, quod ubique cum primis ſpectandum eſt. Adhæc, quanto magis conveniunt homini Chriſtiano, quam illa, *ſalutem dicit*, &, *cura ut valeas*? Tantum faceſſat illa puerilis imaginatio, *non ſic loquutus eſt Cicero*. Quid miri, ſi non ſic loquutus eſt, quum rem ignorarit? Quot millia ſunt rerum? de quibus nobis frequenter dicendum eſt, de quibus M. Tullius ne ſomniavit quidem? At ſi viveret, nobiſcum eadem loqueretur. Annon igitur frigidi videntur imitatores, qui talium rerum obſervatiunculis referunt M. Tullium, ac diſſimulatis, tot divinis viri virtutibus, numeris, tropis, formulis ac dictiunculis, ea imitantur, quæ M. Tullio vel placuerunt, vel crebrius exciderunt? Hæc ad te quidem nihil attinent, Noſopone, ſed tamen, quoniam incidit, ut de Ciceronis imitatoribus loqueremur, & hæc commemorare non ab re viſum eſt. Hoc hominum genus, & nobis & ipſi Ciceroni, pariter inviſum eſſe debet: *nobis*, qui vere Ciceronẽ conamur exprimere, quia per iſtos voca-

vocamur in iocum & fabulam, dum ex illorum æſtimamur ſtultitia: *Ciceroni*, qui per tales, ut ante diximus, imitatores non aliter infamatur, quam bonus præceptor per malos diſcipulos, probus vir per improbos liberos, formoſa mulier per imperitum pictorem. Perſpexit hoc *Quintilianus*, dum queritur, *Senecã infamari quorundam immodico ſtudio, qui vitia duntaxat imitabantur*; itaque fiebat, ut qui Senecam non legerant, ex illorum ſcriptis Senecæ facundiam æſtimarent. Quemadmodum autem nulli magis ſe iactant venditantque de præceptorum ac maiorum nomine, quam indocti diſcipuli & improbi filii, aliunde captantes virtutis opinionem, quum ſuis bonis eam conciliare non queant: ita nulli geſtiunt inſolentius nomine Ciceronis, quam qui ſunt Ciceronis diſſimillimi. Novi medicos inſigniter artis quam profitebantur imperitos, qui quo queſtum facerent uberiorem, celebris alicuius medici, quem vix viderant, ſe diſcipulos iactitabant, rogatique quur præter artem hoc aut

illud

illud miniſtrarent ægrotis , convitio reſpondere ſolent : *num tu illo doctior? Hunc præceptorem ſequor.* Atqui illius, quem nominabant, pene nihil imitabantur : præter vitanda potius, quam æmulanda : puta ſi forte celebris ille fuit in reſpondendo conſultoribus difficilior aut moroſior, vel in exigenda mercede durior. Quo tandem animo credis egregium illũ medicum eſſe erga tales diſcipulos? HYP. Haud dubium , quin peſſimo, niſi prorſus nullam habet exiſtimationis ſuæ rationem. BU. Quonam reliquos eiuſdem medici veros & germanos diſcipulos? HYP. Æque malo, quod apud vulgus tales habentur diſcipuli, qualem experiuntur illum glorioſum impoſtorẽ. Atqui ſi pateris ut orationis tuæ curſum interpellem, faxo ut videas. BU. Licet. HYP. Quidam caſu viderat Eraſmum ſcribere calamo, cui ob brevitatem additum erat lignum : cæpit illico ſuis pennis alligare baculum, atque ita ſibi viſus eſt Eraſmico more ſcribere. Sed perge obſecro. BU. Nec illepidum eſt, nec ἀνεπαφρόδιτον quod

narras.

narias. Cæterum ut inſtitutum proſequar. An non audimus patres familias obiurgantes male moratos filios: *Vos me redditis infamem & inviſum civibus meis, vos obſcuratis imagines maiorum, pudet me talium liberorum: ſi pergitis, abdicabo vos.* Nonne ad conſimilem modum audimus interdum fratrem indignari fratri, quod illius improbis moribus detrimentum opinionis ſuæ capiat? Hoc animo probabile eſt Ciceronem eſſe in iſtos ridiculos ſimios; hoc animo non eſſe decet, qui illius γνήσια τέκνα ſtudemus haberi. Nos. In re tam præclara nonnihil eſt vel umbram aſſequi. Bu. Sit hoc aliquid iis, quibus ſatis eſt umbras vocari Ciceronis: ego nec Apollinis umbram dici me cupiam. Malim enim eſſe vivus *Craſſus*, quam umbraticus *Cicero*. Verum, ut, quod inſtituimus, pergamus; fac eſſe, qui totū Ciceronē in verbis, figuris & numeris exprimat, quod ipſum tamen an multi poſſint neſcio; quantulum is habebit Ciceronis? Sit hoc in imitando Cicerone, quod *Zeuxis* fuit in effigiando corpore muliebri. Expreſſit li-

neamen-

neamenta, colorem, ætatem, & ut ſummum artificium præſtiterit, affectus non nihil, hoc eſt, dolentis, gaudentis, irati, metuentis, attenti, aut dormitantis: Hæc qui præſtitit, nonne quidquid ars poteſt abſolvit? Quantum licuit, vitam hominis ſpeciem in mutum ſimulacrum tranſtulit. Nec aliud exigi poteſt à pictore. Agnoſcis formam eius quæ depicta eſt: vides ætatem & affectus, fortaſſis & valetudinem: adde, quod à quibuſdam effectum legimus, agnoſcit indolem & mores & vitæ ſpatium phyſiognomon. Sed immane quantum illic abeſt hominis? Quod ex ſumma cute coniici poteſt, expreſſum eſt. Cæterum quum homo conſtet ex anima & corpore; quantulum illic eſt unius partis, eiuſque deterioris? Ubi cerebrum, ubi caro, ubi venæ, ubi nervi & oſſa, ubi inteſtina, ubi ſanguis, ſpiritus & phlegma, ubi vita, ubi motus, ubi ſenſus, ubi vox & ſermo, denique ubi quæ ſunt hominis propria, mens, ingenium, memoria, conſilium? Quēadmodum quæ ſunt hominis præcipua,

pua, pictori ſunt inimitabilia: ita ſummas oratoris virtutes nulla aſſequitur affectatio; ſed à nobis ipſis ſumamus oportet. Verum à pictore nihil aliud exigitur, ſi præſtitit, quod unum ars profitetur: à nobis, ſi totũ Ciceronem exprimere volumus, multo aliud requiritur. Si noſtrum ſimulacrum, quo M. Tullium effingimus, careat vita, actu, affectu, nervis & oſſibus, quid erit imitatione noſtra frigidius? Sed multo magis erit ridiculum, ſi tuberibus, nævis, cicatricibus, aliave membri deformitate demum efficiamus, ut lector agnoſcat nos legiſſe Ciceronem. HYP. Iſtius generis pictor quidam nuper riſui nobis fuit. Suſceperat effingendum ad vivam formam Murium ſodalem noſtrum: quumque veram hominis formam reddere non poſſet, circumſpectabat ſi quid haberet in corpore ſeu veſtitu notabile. Æſtate cœperat, iamque magna ex parte tabulam abſolverat; pinxerat anulum quem geſtabat, pinxerat crumenam & cingulum, tum pileum capitis diligenter expreſſit. Animadvertit, illi in

læva manus indice eſſe cicatricem; eam expreſſit accurate. Tū in dextra, qua manus *peninſula* brachio committitur, tuber inſigne; ne hoc prætermiſit. Rurſus in ſupercilio dextro pilos aliquot in diverſum flexos reddidit. Item in bucca læva cicatricem effinxit, vulneris veſtigium. Ubi reverſus, (nam crebro redibat ad exemplar) vidiſſet barbam demeſſam, affinxit novum mentum: rurſus ubi barbam aliquantulum proveniſſe, quia magis id placebat, mutavit illi mentum. Interim oborta eſt Murio febricula, ea, ut ſolet recedens, in labium eruperat; pictor expreſſit puſtulam. Tandem venit hyems; ſumptum eſt aliud pileum; mutavit ille picturam: ſumpta eſt veſtis hyberna, pellibus ſubducta; pinxit novam veſtem. Rigor mutarat colorem, & cutem, ut ſolet, contraxerat; mutavit totam cutem: inciderat pituita, qui ſiniſtrum oculum vitiarat, & naſum, dum frequenter emungitur, reddiderat & aliquanto maiorem, & multo rubicundiorem; pinxit illi novum oculum & naſum

naſum novum. Si quando vidiſſet impexum, exprimebat capillorum inæqualitatem: rurſum ſi pexum, componebat capillitium: forte dormitabat Murius dum pingeretur, expreſſit dormitantem. ſumpſerat pharmacum hortatu medici; ea res addidit aliquid ſenii: mutavit faciem. Si veram ac nativam hominis formam potuiſſet exprimere, non confugiſſet ad hæc πάρεργα. Itaque ſi ad iſtum modum imitemur Ciceronem, nonne merito clamet in nos Horatius:

O imitatores, ſervum pecus, ut mihi ſæpe
Riſum, ſæpe iocum veſtri movere tumultus?

Sed finge nos feliciter expreſſiſſe in Cicerone quicquid hominis exprimere poteſt abſolutus pictor, ubi pectus illud Ciceronis, ubi rerum tam copioſa, tam felix inventio, ubi diſpoſitionis ratio, ubi propoſitionum excogitatio, ubi conſilium in tractandis argumentis, ubi vis in movendis affectibus, ubi iucunditas in delectando, ubi tam felix ac promta memoria, ubi tantarum rerum cognitio, deniq; ubi mens

illa

illa ſpirans etiamnum in ſcriptis, ubi genius ille peculiarem & arcanam adferens energiam? Hæc ſi abſint, quam erit frigidum imitationis noſtræ ſimulacrum? Nos. Ita diſerte tu quidem, Bulephore: ſed quorſum ſpectant, niſi ut adoleſcentes ab effingendo Cicerone deterreas? Bu. Bona verba, Noſopone. Quin potius eo ſpectant hæc omnia, ut contempto ſimiorum quorundam inepto tumultu, Ciceronem, quatenus licet, & totum & feliciter imitemur. Nos. Hic ſane rem eandem agimus. Bu. Id ni fiat dextre, futurum eſt ut ſedulo quidem, ſed parum feliciter æmulando, Ciceronis diſſimiles reddamur. Nihil enim periculoſius eſſe ſcio, quam affectare Ciceronis imaginem. Male ceſſit *Gigantibus* affectaſſe ſedem Iovis. Nonnullis exitium attulit evocaſſe Deos. *Periculoſæ plenum opus aleæ eſt*, divinam illam & humana natura ſuperiorem exprimere linguam. Cicero naſci fortaſſis poteſt aliquis, fieri nemo. Nos. Quid nunc ais? Bul. Quia virtutes illius ut ſummæ ſunt, ita vitiis ſunt proximæ. Porro fieri non

poteſt,

poteſt, quin imitatio defluat ab eo, quod ſequi tantum, non etiam vincere ſtudet. Proinde quo impenſius affectas illius ſimulacrum, hoc vitio proprior es. NOS. Non ſatis intelligo, quid dicas. BUL. Efficiam ut intelligas. Nonne *medici corporis optimam valetudinem prædicant periculoſiſſimam*, quod adverſæ valetudini ſit proxima? NOS. Audivi. Quid tum poſtea? BUL. *Summa monarchia nonne tyrannidi proxima eſt?* NOS. Aiunt. BUL. Et tamen ſumma monarchia nihil eſt melius, ſi abſit tyrannis. Et *ſumma liberalitas* nonne *vicina* eſt *profuſionis vitio*? Et *ſumma ſeveritas* an non *affinis* eſt *truculentiæ*. NOS. Sane. BUL. Et *ſumma feſtivitas urbanitaſque* nonne *ad ſcurrilitatis ac levitatis accedit viciniam*? NOS. Deſine commemorare cætera, finge me de ſingulis eſſe confeſſum. BUL. Prius audies illud Horatianum:

--- Brevis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem lenia, nervi
Deficiunt, animuſq; profeſſus grandia,
turget.

Ita qui affectant *Atticiſmum*, pro ar-

gutis ac venuſtis fiunt aridi: qui *genus Rhodienſe*, diſſoluti: qui *Aſiaticum*, tumidi. Laudata eſt in Saluſtio compoſitionis brevitas: nonne ſi quis hanc ſuperſtitioſe conetur æmulari, periculum ſit ne conciſus & abruptus evadat? NOS. Fortaſſe. BUL. Prædicatus eſt in *Demoſthene* verborum & argumentorum modus, cui nihil poſſis detrahere. NOS. Ita cenſuit Quintilianus. BU. Ad hanc laudem æmulandam, ſi quis componat ſe anxie, quo Demoſthenicus videatur, periculo vicinus eſt, ne minus dicat quam oportet. Applauditur *Iſocratis* ſtructuræ numeriſque. Huc qui vehementer annitatur, in periculum veniet, ne ſuperſtitione compoſitionis ſit moleſtus, & artificii iactatione fidem amittat. *Senecæ* laudata eſt copia. Huius incautus ac ſedulus æmulator periclitatur, ne redundans & immodicus evadat pro copioſo. *Bruti* gravitatem ſi æmuleris anxie, fortaſſis triſtis & aſper evades. Laudatur *Criſpi* iucunditas. Huius æmulator veniet in diſcrimen, ne pro iucundo fiat ineptus ac levis. Novi qui

quum

quum mirabilem illam Ovidii facultatem conarentur exprimere, verſus effutirent, & nervis & ſpiritu carentes. Et ne ſingulos commemorando tibi fiam moleſtus, dicam in genere quod reſtat. In quibuſdam eminet argumentandi ſubtilitas. Hanc qui vehementer affectat, periclitatur, ne vel frigidus, vel obſcurus evadat. In aliis admiramur felicem artis neglectum. Hoc qui contendit effingere, fortaſſis in vulgare dicendi vel potius garriendi genus incidet. In alio dulucet ſumma artis obſervatio. Id qui nitatur exprimere, incidet in ſcenicum quoddam dicendi genus. Atticæ frugalitati proxima eſt exilitas, copioſo verborum fluxi vicina eſt loquacitas. Summam in movendis affectibus δείνωσιν excipit inſaniæ ſpecies, ut granditatem, faſtus, aſſeverandi fiduciam, improbitas. NOS. Confeſſa prædicas. BU. Ex his vero ſunt *quadam*, quæ *ſic eminent in autoribus, ut pro vitiis habenda ſint, niſi iunctis virtutibus penſarentur*: quemadmodum in Seneca compoſitionis abruptum, & ſententiarum immo-

dicam denſitatem multæ virtutes excuſant, ut præceptorum ſanctitas, verborum rerumque ſplendor ac iucunditas orationis. Nec Iſocratis laudaretur compoſitio, niſi perſpicuitas dictionis & ſententiarum gravitas illi patrocinaretur. Nos. Nihil adhuc audio falſi: cæterum quorſum hæc tendant nondum video. Bu. Nimirum huc. Quum in uno Cicerone tam multa ſint huiuſmodi, periculoſa mihi videtur illius ſuperſtitioſa & addicta æmulatio, quando virtutes, quibus iſta vel commendavit, vel texit, æmulari non poſſumus. Nos. Quænam iſta dicis? Bu. Tam fluidum eſt illi dictionis genus, ut remiſſus ac ſolutus alicubi videri queat: tam exuberans verborum copia, ut redundans: tam artis obſervans, ut declamatori quam oratori propior, fidei iactura captans artificii gloriam: tam liber in inſectando, ut maledicus haberi poſſit: tam effuſus in iocos, ut Catoni conſuli riſum moverit: tam blandus alicubi, ut abiectus: tam compoſitus, ut ſeverioribus ingeniis mollis ac parum vir dictus ſit.

Hæc

Hæc ut fateamur in Cicerone vitia non eſſe, propter inſignem illam naturæ felicitatem quam decent, quæ facit, omnia ut etiam virtutis ſint; ſic tamen inſunt, ut ob viciniam non careant ſpecie vitiorum ſub iniquo iudice: attamen ille reprehenſionem omnem eximiis ac plurimis virtutibus penſavit, ut omnium iudicio calumniator & impudens habeatur, qui conetur aliquid in huius oratione reprehēdere. Verum has virtutes non ſtudemus exprimere, &, ſi Fabio credimus, ſunt inimitabiles, nec ab exemplo præceptiſve peti poſſunt, ſed à Minerva. Hæ vero ſi abſint, qualis erit eorum, quæ cōmemoravimus, imitatio? Colligimus igitur, *nullius imitationem periculoſiorem eſſe, quam Ciceronis:* non tantum eo nomine, quod ſummus orator, & *extra omnem ingeniorum aleam poſitus* eſt: (quo titulo Flaccus ab æmulatione Pindari deterret, videlicet Icari exemplo) verum etiam quod pleraque in illo ſic ſumma ſunt, ut vitiis ſint proxima. Hic nimirum *præcipitii* diſcrimen. Nos. At prius conveniebat

inter nos, quæ maxime eminent, ad imitationem eſſe accommodatiſſima, quo videlicet, ut nonnihil decidas ab eo, quod effingere ſtudes, tamen laudem auferas rectæ dictionis. BUL. *Aliud* eſt *eadem reddere, aliud ſimilia*, aliud *imitari* præſcriptum, aliud *ſervire*, nec non aliud ſequi. Denique defluit ab exemplo, qui non reddit & illa, quæ reprehenſionem excludunt. [Atqui hæc Fabius indicat fere inimitabilia felicibus etiam ingeniis. NOS. Atqui ego ad huius laudis ambitum non recipio, niſi vehementer eximia quædam ac diis proxima ingenia, quibus ſi acceſſerit indefatigabile ſtudium, ita demum ſpes eſt fore, ut feliciter exprimant phraſim Tullianam. BUL. Fortaſſe, ſed ita raros, ut numerari non valeant. Iam ſunt arguti quidam qui *diſtinguunt imitationem ab æmulatione.* Siquidē *imitatio ſpectat ſimilitudinem, æmulatio victoriam.* Itaque ſi totum & unum Ciceronem tibi propoſueris, non in hoc tantum, ut illum exprimas: verum etiam ut vincas: non prætercurrendus erit, ſed relinquendus magis.

giſ. Alioqui ſi illius copiæ velis addere, fies redundans: ſi libertati, fies petulans: ſi iocis, fies ſcurrilis: ſi compoſitioni, fies pro oratore cantor. Itaque fit, ut ſi Tullium æquare ſtudeas, pericliteris, ne hoc ipſo peius dicas, quod divinas hominis virtutes, quibus ea penſavit, quæ vel vitia ſunt, vel vitio proxima, non poſſis aſſequi, cætera nimirum aſſequutus: ſin coneris & antevertere, etiam ſi in illis, quæ nullo ſtudio poſſis aſſequi, *paria cum illo facias*, tamen vitioſum erit, quicquid Ciceroni fuerit adiectum, de quo verum pronunciatum videtur, quod *illius eloquentiæ nihil poſſit addi; quemadmodũ Demoſthenis nihil demi.* Vides, Noſopone, periculum?] NOS. Nihil me terret periculum, modo tandem hoc laudis aſſequi liceat, ut dicar Ciceronianus. BUL. Hæc omnia ſi contemnis, eſt alius *ſcrupus*, qui magis urget animum meum, ſi non gravaberis audire. NOS. Utere pactis arbitratu tuo. BUL. An cenſes illum hominem *eloquentis nomen promereri, qui non dicat apte?* NOS. Nequaquam, quando-

quidem hæc *præcipua virtus* eſt *oratoris, appoſite dicere.* BUL. Verum illud appoſitum, unde perpenditur? nonne partim à rebus de quibus verba fiunt: partim à perſonis, tum dicentium, tum audientium: partim à loco, tempore, reliquiſque circumſtantiis? NOS. Maxime. BUL. Ciceronianum autem præſtantem oratorem eſſe vis? NOS. Quid ni? BUL. Itaque non erit Ciceronianus, ſi quis *in theatro* diſſerat *de Stoicorum paradoxis*, deque *Chryſippeis argutiis*: aut apud *Areopagitas* in capitis diſcrimine laſciviat facetiis: aut de re culinaria, verbis ac figuris tragicorum loquatur. NOS. Iſte nihilo minus ridiculus erit orator, quam ſi quis *in tragico cultu ſaltet Atellas*: aut *feli*, quod eſt in proverbiis, ducat *crocoton, ſimia purpuram, Bacchum* aut *Sardanapalum leonis exuvio & clava exornet Herculis. Nihil* enim *laudis meretur quamlibet per ſe magnificum, ſi ſit ineptum.* BUL. Et commode reſpondes, & vere. Ergo M. Tullius, qui ſuo ſeculo dixit optime, non optime dixiſſet, ſi ætate Catonis Cenſorii, Scipionis aut Ennii ſimili

mili modo fuiſſet loquutus. Nos. Non tuliſſent aures comtum illud & numeroſum dictionis genus, nimirum horridioribus aſſuetæ. Nam iſtorum oratio moribus illorum temporum congruebat. Bul. Dicis igitur orationem quaſi veſtem eſſe rerum? Nos. Aio, niſi mavis picturam dici. Bul. Veſtis igitur quæ decora eſt puero, non decet ſenem: nec, quæ fœminæ congruit, conveniet viro: nec quæ decet in nuptiis, deceret in funere: nec quæ laudi dabatur olim ante annos centum, nunc probaretur. Nos. Imo ſibilis omnibus & riſu omnium exciperetur. Contemplare in picturis non admodum vetuſtis, fortaſſis ante annos ſexaginta editis, cultum muliercularum aulicarum ac procerum, quo ſi quis nunc prodeat in publicum, futurum ſit ut putribus malis à pueris ac morionibus lapidetur. Hyp. Veriſſima narras. Quis enim nunc ferat in honeſtis matronis cornua, pyramides, metaſque prælongas in vertice prominentes, frontes ac tempora pilis arte vulſis glabra ad medium prope cranium: in viris pileorum

toros cum ingenti cauda penſili, oras veſtium inſectas, toros in humeris tumentes, cæſariem duobus digitis ſupra aures deraſam, veſtem longe breviorem, quam ut ad genua porrigatur, vix pudenda tegentem, calceos roſtris in immenſum porrectis, catenam argenteam à genu ad talum uſque revinctam. Nec illis temporibus minus prodigioſus fuiſſet cultus, qui nunc habetur honeſtiſſimus. Nos. De veſte convenit. Bul. Da nunc, ſi libet, ex pictoribus Apellem, qui ſuæ ætatis & deos & homines optime pingere ſolitus eſt, ſi quo fato rediret in hoc ſeculum, & tales pingeret Germanos, quales olim pinxit Græcos, tales monarchas, qualem olim pinxit Alexandrum, quum hodie tales non ſint, nonne diceretur male pinxiſſe? Nos. Male, quia non apte. Bul. Si tali habitu pingeret quis Deum patrem, qualem pinxit olim Iovem: tali ſpecie Chriſtum, quali tum pingebat Apollinem, num probares tabulam? Nos. Nequaquam. Bul. Quid, ſi quis *virginem matrem* hodie ſic exprime-

primeret, quemadmodum Apelles olim effigiabat *Dianam:* aut *Agnen* virginem ea forma, qua ille pinxit *illam* omnium literis celebratã Ἀ'ναδυομένην: aut divam *Teclam* ea ſpecie, qua pinxit Laidem: num hunc diceres Apelli ſimilem? NOS. Non arbitror. BUL. Et ſi quis templa noſtra talibus ornaret ſimulacris, qualibus olim Lyſippus ornavit fana deorum, num hunc diceres Lyſippo ſimilem? NOS. Non dicerem. BUL. Quur ita? NOS. Quia ſigna rebus non congruerent. Idem dicerem, ſi quis *aſinum* pingeret ſpecie *bubali:* aut *accipitrem* figura *cuculi*, etiamſi ad eam tabulam ſummam alioqui curam & artem adhiberet. HYP. Ego nec illum appellarem probum pictorem, qui deformem hominem, in tabula formoſum redderet. BU. Quid ſi alioqui ſummam artem præſtaret? HYP. Non artis expertem tabulam dicerem, ſed mendacem. Potuiſſet enim aliter pingere, ſi voluiſſet: Cæterum ei, quem expreſſit, vel blandiri maluit, vel illudere. Sed quid? Num hunc putas probum artificem? NOS. Ut ſit,

hic certe non præſtitit. Bu. Bonum igitur virum exiſtimas? Nos. Nec bonum artificem, nec bonum virum. Siquidem caput artis eſt, rem ut eſt, oculis repræſentare. Bu. Ad hoc non eſt magnopere opus eloquentia Ciceroniana. Nam veſtri Rhetores permittũt oratori mentiri nonnunquam; res humiles verbis attollere; magnificas deiicere; quod ſane præſtigii genus eſt, obrepere inſidiis in animũ auditoris. Poſtremo movendis affectibus, quod veneficii genus eſt, vim adferre mentibus. Nos. Verum ubi dignus eſt auditor qui fallatur. Bu. Sed hæc interim mittamus alieniora. Mihi ſatis eſt, quod amictum non probes corpori parum accommodum: quod picturam damnas, non aptam ei rei, quam profiteretur ſe velle effingere. Nos. Sed quem exitum habituræ ſunt iſtæ tuæ *Socraticæ ἀπαγωγαί*? Bu. Videlicet huc ibam, mi Noſopone. Hoc mihi tecum convenit, Ciceronem omnium optime dicere. Nos. Convenit. Bu. Nec Ciceroniani pulcerrimum mereri cognomen, niſi qui ſimiliter poſſit dicere.

Nos.

NOS. Prorſus. BU. Tum ne bene quidem dicere, qui non dicat apte. NOS. Convenit & iſthuc. BU. Ut autem apte dicamus, ita demum fieri, ſi ſermo noſter perſonis & rebus præſentibus congruat. NOS. Scilicet. BU. Quid? Videtur præſens ſeculi ſtatus, cum eorum temporum ratione congruere, quibus vixit ac dixit Cicero, quum ſint in diverſum mutata *religio, imperium, magiſtratus, reſpublica, leges, mores, ſtudia, ipſa hominum facies*, denique quid non? NOS. Nihil ſimile. BU. Quid igitur frontis habeat ille, qui à nobis exigat, ut per omnia Ciceronis more dicamus? Reddat is nobis prius *Romam* illam, quæ fuit olim, reddat *ſenatum* & *curiam, patres conſcriptos, equeſtrem ordinem, populum* in tribus & centurias digeſtum: reddat *augurum* & *aruſpicum collegia, Pontifices* maximos, *flamines* & *veſtales, ædiles, prætores, tribunos plebis, conſules, dictatores, Cæſares, comitia, leges, ſenatus conſulta, plebiſſcita, ſtatuas, triumphos, ovationes, ſupplicationes, fana, delubra, pulvinaria, ſacrorum ritus, deos deasque, Capi-*

tolium

tolium & *ignem ſacrum:* reddat *provincias, colonias, municipia,* & *ſocios* urbis rerum dominæ. Porro quum undequaque tota *rerum humanarum ſcena inverſa ſit*, quis hodie poteſt apte dicere, niſi multum Ciceroni diſſimilis? Adeo mihi videtur hoc quod agebamus in diverſum exiſſe. Tu negas quẽquam bene dicere, niſi Ciceronem exprimat: at res ipſa clamitat, neminem poſſe bene dicere, niſi prudens recedat ab exemplo Ciceronis. Quocunque me verto, video mutata omnia, in alio ſto *proſcenio*, aliud conſpicio *theatrum*, imo mundum alium. Quid faciam? Chriſtiano mihi dicendum eſt apud Chriſtianos de religione Chriſtiana: num ut apte dicã, imaginabor me vivere ætate Ciceronis, & in frequente Senatu apud Patres conſcriptos in arce *Tarpeia* dicere, & ex orationibus quas in Senatu dixit Cicero, voculas aliquot, figuras & numeros emendicabo? Habenda eſt concio apud promiſcuam multitudinẽ, in qua ſunt & virgines & uxores & viduæ: dicendum eſt de laude ieiunii, de pœnitentia,

tentia, de fructu orandi, de utilitate eleemoſynarũ, de ſanctitate matrimonii, de contemtu rerum fluxarum, de ſtudio divinarum literarum: quid hic opitulabitur mihi Ciceronis eloquentia, cui quemadmodum res, de quibus dicendum eſt, erant ignotæ, ita non potuerunt uſitata eſſe vocabula, quæ poſt illum nova cum rebus novis exorta ſunt? Annon frigidus orator erit, qui ad has materias, veluti pannos Ciceroni detractos aſſuat? Referam non rumore perlata, ſed quod his auribus audivi, his oculis conſpexi. Florebant id temporis Romæ præter cæteros dicendi laude *Petrus Phœdrus*, & *Camillus* hoc ætate minor, ſed eloquendi viribus maior, niſi quod ille iam huius laudis arcem occuparat, verum horum neuter, ni fallor, genere Romanus erat. Erat autem cuipiam delegata provincia, qui *de morte Chriſti* diceret die ſacro, quem *paraſceves* appellant, idque apud ſummum Pontificem. Aliquot ante diebus ad eam orationem audiendam ſum invitatus ab eruditis. *Cave*, inquiebant, *ne deſis:*

nunc

nunc demum audies, quid lingua Romana ſonet in ore Romano. Adfui percupide, aſtiti ſuggeſto proximus, ne quid effugeret. Aderat ipſe Iulius ſecundus, qui id ſolet, valetudinis opinor cauſa, admodum raro: aderat frequens Cardinalium Epiſcoporumque conſeſſus, ac præter ignobilem turbã, docti plerique, qui tum Romæ agebant. Nomen oratoris non edam, ne cui videar hominis probi & eruditi famam arrodere voluiſſe. Erat hoc animo quo tu nunc es, Noſopone, nimirum Ciceronianæ facundiæ candidatus. Prooemium & peroratio, oratione pene tota longior, conſumebatur prædicandis Iulii ſecundi laudibus, quẽ appellabat *Iovem Opt. Max., qui dextra omnipotente tenens ac vibrans triſulcum & inevitabile fulmen, ſolo nutu faceret quicquid vellet.* Quicquid aliquot annis geſtum fuerat, in Galliis, in Germania, in Hiſpaniis, in Luſitana, in Africa, in Græcia, id unius nutu perfectum eſſe prædicabat. Atque hæc quidem Romæ Romanus, ore Romano, ſonoque Romano. Sed quid hæc ad Iulium

Chriſtia-

Chriſtianæ religionis antiſtitem, Chriſti vices gerentem, Petri & Pauli ſucceſſorem? Quid hæc ad Cardinales & Epiſcopos reliquorum Apoſtolorum vicem obtinentes? Iam argumento, quod ſuſceperat tractandum, quid ſacratius, quid verius, quid mirabilius, quid ſublimius, quid commovendis affectibus accommodatius? Quis hic vel vulgari quapiam eloquentia præditus, non ſaxeis etiam hominibus excitet lacrymas? Conſilium orationis hoc erat, ut primum Chriſti mortem faceret luctuoſam, mox in diverſum flexa dictione redderet glorioſam ac triumphalem, nimirum ut nobis exhiberet exemplum Ciceronianæ *dynoſeos*, qua potuit auditorum animos in quēcunque vellet affectum rapere. HYP. Quid? ſucceſſitne? BU. Mihi, cum maxime tractaret affectus illos tragicos, quos Rhetores appellant πάθη, ne quid fingam, ridere libebat. Nec quemquam in toto illo conſeſſu vidi pilo triſtiorem, quum totis eloquentiæ viribus exaggeraret indignos innocentiſſimi Chriſti cruciatus. Rurſum ne

tantu-

tantulo hilariorem quemquam, quum totus in hoc eſſet, ut mortem illam redderet nobis triumphalem, plauſibilem & glorioſam. Commemorabat *Decios* & *Q. Curtium*, qui ſe pro ſalute Reipub. diis manibus devoviſſent. Item *Cecropem Menœcium*, *Iphigeniam*, & alios aliquot, quibus patriæ ſalus ac dignitas, ipſa vita fuiſſet charior. Deplorabat autẽ valde lugubriter, quod fortibus viris qui ſuis periculis Reipublicæ ſubveniſſent, publicis decretis relata eſſet gratia, aliis in foro poſita ſtatua aurea, aliis decretis honoribus divinis: Chriſtum pro ſuis benefactis ab ingrata Iudæorũ gente præmii loco tuliſſe crucem, dira paſſum, ſummaque affectum ignominia. Atque ita nobis bonum illum & innocentẽ virum, deque gente ſua optime meritum, reddebat miſerandum; quaſi *Socratis* aut *Phocionis* mortẽ deploraſſet, qui quum nihil admiſiſſent ſceleris, civium ſuorum ingratitudine coacti ſunt cicutam bibere; aut *Epaminonda*, qui ob res præclare geſtas compulſus eſt capitis cauſam apud ſuos dicere; aut *Scipio-*

nis,

nis, qui, poſt tot in Rempub. merita exulatum abiit; aut *Ariſtidis*, quem populus Athenienſium, non ferens cognominis invidiam, quod ob inſignem morum integritatem vulgo Juſtus diceretur, *oſtraciſmo* iuſſit in exilium proficiſci. Quæſo quid his dici potuit frigidius aut ineptius? Et tamen Ciceronem pro viribus æmulatus eſt. Cæterum de arcano ſupremi numinis conſilio, quod hac inaudita ratione voluit genus humanum à diaboli tyrannide redimere per mortem unici Filii, tum de myſteriis, quid ſit commori Chriſto, quid ſit cum illo ſepeliri, quid cum illo reſurgere, nulla mentio. Deplorabatur illius innocentia; traducebatur Iudęorum ingratitudo: at non deplorabatur noſtra malitia, noſtra ingratitudo, qui ſic redemti, tot beneficiis affecti, ad tantam felicitatem inaudita benignitate provocati rurſus illum, quod in nobis eſt, crucifigmus ultro revoluti in Satanæ tyrannidem, ſervientes avaritiæ, luxui, voluptatibus, ambitioni, magis huic mundo dediti quam unquã fuerint ethnici, quibus

bus Deus nondum aperuerat hanc cœleſtem philoſophiam. Iam in diverſa parte quum ille magno conatu id ageret, ut gaudio geſtiremus, magis libebat flere, quum audirem, Scipionis, Pauli, Æmylii, & C. Cæſaris triumphos, & imperatores in deorum numerum relatos, cum crucis triumpho conferri. Huius gloriam qui voluiſſet verbis attollere, *Paulum Apoſtolum* potius ſibi proponere debebat, quam Ciceronem. Quam ille in hoc argumento exultat, attollitur, ſuperbit, regnat, triumphat, omnia mundana velut *è ſublimi deſpiciens*, quoties in crucis prædicationem incidit. Quid multis? *Tam Romane dixit Romanus ille, ut nihil audirem de morte Chriſti.* Et tamen ille Ciceronianæ dictionis ambitioſiſſimus candidatus, Ciceronianis videbatur mirifice dixiſſe, quum de re nihil pene diceret, quam nec intelligere, nec amare videbatur, neque quicquam appoſite dicebat, nec ullos moverat affectus. Tantum hoc laudis ferebat, quod Romane pronunciaſſet, & aliquid Ciceronis retuliſſet. Probari pote-

poterat hoc velut indolis ingeniique ſpecimen, ſi à puero apud pueros in ſchola fuiſſet habita talis oratio. Verum ad talem diem, ad tales auditores, ad tale argumentum, quid faciebat obſecro? Nos. Eſt ἀνώνυμος de quo loqueris? Bul. Nomen, ut dictum eſt, intelligi malo, quam exprimi. Neque enim nobis hic propoſitum eſt ullius nomen aſpergere; ſed errorem vitandum oſtendimus, qui non paucis hodie ſub ſplēdidi nominis umbra imponit. Hoc noſtra refert, Noſopone; nomen hominis, de quo narravi fabulam, ſcire nihil refert. Pertinet autem hoc & ad Ciceronis gloriam, cui video te ſupra modum favere, cui quotquot uſquam terrarum ſunt eruditi merito favent. Nam iſti ſimii non ſolum officiunt adoleſcentiæ ſtudiis ac moribus; verum etiam ipſum Ciceronis nomen obſcurant, cuius cognomine ſeſe venditant, quum nihil ſint minus quam Ciceroniani. Quemadmodum eximiæ pietatis virum *Benedictum* infamant, qui ſe cultu tituloque iactant Benedictinos, etiam illi *qui vita propius* ad *Sardana*

danapalum accedunt, quam ad Benedictum : & minime malitioſum hominem Franciſcum, qui ſe huius cognomine iactitant, quum moribus *Phariſæos* propius exprimant, quam *Franciſcum* & *Auguſtinum*, qui ſe ferunt Auguſtinenſes, quum à doctrina ſimul ac pietate tanti viri procul abhorreant: fortaſſe & Chriſtum, qui præter titulum nihil habent illius: ita Ciceronis famæ labem aſpergunt, qui nihil habent in ore, præter Ciceronem & Ciceronianos, quum nulli magis abſint ab eloquentia Ciceronis. Mirum quo ſupercilio *Thomæ, Scoti, Durandi* ſimiliumque barbariem execrentur: & tamen, ſi res vocetur ad exactum iudicium, illi quum ſe nec eloquentes, nec Ciceronianos iactitent, magis Ciceroniani ſunt, quam iſti, qui poſtulant haberi non iam Ciceroniani, ſed ipſi Cicerones. NOS. *Monſtri ſimile* narras. BUL. Non eſt monſtroſa veritas; qui mentitur, monſtri ſimile dicit. Nonne fateris Ciceroni ſimillimum, qui de quacunque re dicit optime? NOS. Fateor. BU. *Ad benedicendum*

dum duæ potiſſimum res conducunt: ut penitus cognitum habeas, de quo dicendum eſt: deinde ut pectus & affectus ſuppeditet orationem. NOS. Iſta quidem docent *Horatius* & *Fabius*, & alioqui citra autorem veriſſima ſunt: quare non conabor inficias ire. BUL. Unde igitur Ciceroniani nomen feret, hoc eſt, optime dicentis, qui de rebus loquitur, quas nec penitus intelligit; nec affectu pectoris proſequitur? ut ne dicam, quas plane negligit oditque. HYP. Id quidem perdifficile eſt. Qui poſſit enim pictor, quamvis probus artifex, affingere figuram hominis, quam nunquam attente contemplatus eſt, aut fortaſſe ne vidit quidem? Deinde vix impetres ab hoc artificum genere, ut ſcite rem exprimant; niſi delectentur argumento. BU. Illud igitur inprimis curandum erat Ciceronianis, ut intelligant myſteria Chriſtianæ religionis; nec minore ſtudio libros ſacros evolvant, quam Cicero Philoſophorum, Poetarum, Iuriſperitorum, Augurum & Hiſtoricorum evolverat. His rebus inſtructus ille fuit Cicero.

Nos,

Nos qui noſtræ profeſſionis, nec leges, nec prophetas, nec hiſtorias, nec interpretes attingimus, contemnimus etiam & horremus; qui tandem erimus Ciceroniani? Verum age dicendum eſt apud Chriſtianos, ſed de re prophana, puta *de creando magiſtratu*, *de matrimonio*, aut *de pangendo fœdere*, aut *de bello ſuſcipiendo*: an his de rebus Chriſtiani apud Chriſtianos eodem modo dicemus, quo Cicero ethnicus loquebatur apud ethnicos? An non omnes vitæ noſtræ actiones conferendæ ſunt ad Chriſti regulas? à quibus ſi tua recedat oratio, iam nec bonus orator nec vir fueris bonus. Quod ſi is qui dicit, nullum verbum promit, niſi ex indice ſuo: quum res mortalium in diverſum commutatæ, novas voces invexerint, quid hic faciat Ciceronianus, quum eos non reperiet, nec in M. Tullii libris, nec in ſuo elencho? Si reiicietur, quicquid non deprehenditur in libris illius, quum tam *multi intercideriut*; vide quam multa vitabimus ut barbara, quæ ſunt à Cicerone prodita? Rurſus quam multa, quibus erat uſurus

uſurus, ſi de rebus huiuſmodi dicendum fuiſſet? Nuſquam apud Ciceronem legimus: *Ieſu Chriſti*, *verbi Dei*, *Spiritus ſancti*, aut *Trinitatis* vocabulum, nec *Euangelium*, nec *Euangeliſtam*, nec *Moſen*, nec *Prophetam*, nec *Pentateuchum*, nec *Pſalmos*, nec *Epiſcopum*, nec *Archiepiſcopum*, nec *Diaconum*, nec *Hypodiaconum*, nec *Acoluthum*, nec *Exorciſtam*, nec *Eccleſiam*, nec *Fidem*, *ſpem* & *charitatem*, nec *trium perſonarum eandem eſſentiam*, nec *hæreſim*, nec *ſymbolum*, nec *ſeptem eccleſiæ ſacramenta*, nec *baptiſmum* aut *baptiſtam*, nec *confirmationem*, nec *euchariſtiam*, nec *ſacram unctionem*, nec *pœnitentiam*, nec *ſacramentalem confeſſionem*, nec *contritionem*, nec *abſolutionem*, nec *excommunicationem*, nec *Eccleſiaſticam ſepulturam*, nec *miſſam*, nec alia innumera, quibus conſtat omnis vita Chriſtianorum. Hæc nuſquam non ſunt obvia, quacunque de re tentas dicere, ingerunt ſeſe vel nolenti. Quid faciet? quo ſe vertet hic ille ſuperſtitioſe Ciceronianus? An pro *Patre Chriſti* dicet, *Iupiter Opt. Max.*?

pro *Filio* dicet *Apollinem*, aut *Æſculapium*: pro *virginum regina* dicet *Dianam*: pro *eccleſia*, *ſacram concionem*; aut *civitatem*, aut *Rempublicam*: pro *ethnico perduellem*: pro *hæreſi*, *factionem*: pro *ſchiſmate*, *ſeditionem*: pro *fide Chriſtiana*, *Chriſtianam perſuaſionẽ*: pro *excommunicatione proſcriptionem*: pro *excõmunicare*, *diris devovere*, aut, quod nonnullis magis arridet, *aqua & igni interdicere*: pro *Apoſtolis legatos*, aut *veredarios*: pro *Romano Pontifice*, *flaminem dialem*: pro *conſeſſu Card.* *Patres conſcriptos*: pro *ſynodo generali*, S. P. Q. *Reip. Chriſtianæ*: pro *Epiſcopis*, *præſides provinciarum*: pro *electione Epiſcoporum*, *comitia*: pro *ſynodica conſtitutione*, *ſenatusconſultum*: pro *ſummo Pontifice*, *ſummum civitatis præfectum*: pro *Chriſto capite Eccleſiæ*, *ſummum Reipublicæ præſidem*, pro *diabolo ſycophantã*: pro *Propheta*, *vatem* aut *divinum*: pro *prophetiis*, *oracula divum*: pro *Baptiſmo*, *tincturam*: pro *miſſa*, *victimam*: pro *conſecratione corporis dominici*, *ſacroſanctum panificium*: pro *Euchariſtia*. *ſanctificum cruſtulum*: pro *ſacerdote*

cerdote ſacrificulum, aut *ſacrorum antiſtitem*: pro *diacono*, *miniſtrum* aut *curionem*: pro *gratia Dei*, *numinis munificentiam*: pro *abſolutione*, *manumiſſionem*? Vides ex innumera vocabulorum turba quantulam portionem attigerim. Quid hic faciet Ciceronianæ phraſeos candidatus? Utrumne tacebit, an ad hunc modum immutabit recepta Chriſtianis vocabula? NOS. Quid ni? BU. Fingamus igitur exemplum. Hanc ſententiam: *Ieſus Chriſtus, verbum & Filius æterni Patris, iuxta prophetias venit in mundum, ac factus homo, ſponte ſe in mortem tradidit, ac redemit eccleſiam ſuam, offenſique Patris iram avertit à nobis, eique nos reconciliavit; ut per gratiam fidei iuſtificati, & à tyrannide liberati, inſeramur eccleſiæ, & in eccleſiæ cõmunione perſeverantes, poſt hanc vitam conſequamur regnum cœlorum*: ſic efferet Ciceronianus: *Optimi maximique Iovis interpres ac filius ſervator rex, iuxta vatum reſponſa ex olympo devolavit in terras, & hominis aſſumpta figura, ſeſe pro ſalute Reipublicæ ſponte devovit diis manibus,*

at que ita concionem ſive civitatem, ſive Rempublicam ſuam aſſeruit in libertatem, ac Iovis Optimi Maximi vibratum in noſtra capita fulmen reſtinxit, noſque cum illo redegit in gratiam, ut perſuaſionis munificentia ad innocentiam reparati, & à ſycophantæ dominatu manumiſſi, cooptemur in civitatem, & in Reipublicæ ſocietate perſeverantes, quum fata nos evocarint ex hac vita, in deorum immortalium conſortio rerum ſummam potiamur. Nos. Ludis tu quidem, Bulephore. Bu. Ita me bene amet noſtra πειθὼ, rem ſeriam ago. Iam ſi uſus venerit, ut de difficillimis dogmatum noſtrorum quæſtionibus ſit diſſerendum, quantum lucis habebit diſputatio, ſi talibus floſculis ornatus incedat ſermo? Quid aliud, quam fumum ingeram materiæ tenebris? Quoties ad has ſalebras reſtitabit lector? Sed age licet hactenus ludere Ciceronis imagine; quid fiet, ubi res poſcet divinarum ſcripturarum teſtimonia? An quum erit citandum aliquid ex decalogi præceptis, tantum aſſcribam, *recita legem?* Quum pronuncianda erit conſti-

conſtitutio ſynodi, aſſcribam, *recita ſenatus conſultum?* Quum erit aliquid promendum ex Prophetis aut Apoſtolis, aſſcribere ſat erit, *recita teſtimonium?* Sic enim omnino ſolet Cicero. Itaque vitabo, ne dictionem Ciceronianam verbis non Ciceronianis contaminem? NOS. Quid igitur? Num autor eris nobis ſic loquendi, quemadmodum ſcripſerunt *Thomas & Scotus?* BUL. Si melius dicit qui dicit aptius, ſic de rebus ſacris loqui præſtiterat, quam in his Ciceronem exprimere. Quanquam eſt medium quiddam inter Scotos & Ciceronis ſimias. Nec ſtatim male Latinum eſt, quod apud Ciceronem non extat, qui, ut ſæpe iam dictum eſt, nec extat totus, & ſi totus extaret, non tractavit omnes materias, & ſi tractaſſet omnes illorum temporum, noſtras res nec tractavit, nec novit. Poſtremo, quod ad ſermonis proprietatem & elegantiam attinet, nec Ciceroni cedit M. *Varro*, & hac dote præfertur *C. Cæſar.* Neque enim M. Tullius fuit autor ac parens Romani ſermonis; ſed Orator maximus, & in

cauſſarum civilium actionibus primæ laudis; in aliis inferior nonnullis, in carmine frigidus, in vertendis Græcis parum felix: qualis futurus in cęteris, incertum. Si mihi *de matrimonio* dicendum ſit, cuius multo alia nunc eſt ratio, quam fuit olim, & de quo M. Tullius nihil memoriæ prodidit, num verebor ex *Ariſtotele, Xenophonte, Plutarcho, & divinis libris, è Tertulliano, Hieronymo* & *Auguſtino*, ſententias ac verba legere, ne cui videar parum Ciceronianus? Item ſi *de re ruſtica* præcipiendum fuerit, fas non erit ex *Virgilio, Catone, Varrone, Columella* decerpere quæ placent? ***Si barbarum habetur, quicquid eſt novum & recens natum, nulla vox non fuit aliquando barbara.*** Quam multa reperies apud ipſum Ciceronem nova? præſertim in his libris, in quibus tractat artem Rhetoricam, aut rem philoſophicam. Quis ante Ciceronem audivit *beatitatem* & *beatitudinem*? Quid apud Latinos ſonat *finis bonorum*, quum apud illum ſignificet *ſummum bonum*, aut *id in quo quis ſtatuit ſummam felicitatem*? Quid nobis ſonat

ſonat *viſum* & *viſio*, *ſpecies*, *prapoſitum*, & *reiectum*? Quid Latinis auribus ſonet *occupatio*, quid *contentio*, quid *ſuperlatio*, quid *complexio*, quid *traductio*, quid *frequentatio*, *licentia*, *gradatio*, quid *ſtatus* & *conſtitutio*, quid *iudicatio*, quid *continens*, quid *firmamentum*, quid *demonſtrativum genus*, quid *inductio*, quid *propoſitum*, quid *aggreſſio*, quid *inſinuatio*, quid *acclamatio*, quid aliæ voces innumeræ, quas aut prius Latinis inauditas auſus eſt fingere, aut in eam ſignificationem detorſit, quam populus Romanus non agnoſcebat? Hoc ille reclamante ſeculo non eſt veritus facere, quum philoſophorum Græcorum dogmata Latinis auribus traderet; & ut, quod erat in præceptis rhetorum, peculiaribus vocabulis in hoc proprie repertis explanaret, nōnullas peregrinas voces civitate Romana donavit: & nos *piaculum admiſſum* credimus, ſi rebus novatis vocibus aliquot novis utamur? Nulla eſt ars humana, cui non concedimus ius utendi ſuis vocabulis: licet *Grammaticis* dicere, *ſupinum* & *gerundium*:

Mathematicis, *ſeſquialteram* & *ſuperbipartientem:* habent *agricolæ* & *fabri* propria ſuarum artium vocabula: & nos cœlum terræ miſcemus, ſi noſtræ religionis myſteria ſuis verbis explicemus? Voces aliquot *Hebraicæ*, complures *Græcanicæ*, (quoniam è Palæſtina, Aſia minore & Græcia, primum ad nos demanavit Chriſtiana philoſophia) una cum ipſis rebus invectæ ſunt: quod genus ſunt, *oſanna*, *amen*, *eccleſia*, *apoſtolus*, *epiſcopus*, *catholicus*, *orthodoxus*, *hæreticus*, *ſchiſma*, *chariſma*, *dogma*, *chriſma*, *Chriſtus*, *baptizo*, *paracletus*, *euangelium*, *euangelizare*, *euangeliſta*, *proſelytus*, *catechumenus*, *exorciſmus*, *euchariſtia*, *ſymbolum*, *anathema*: nonnullas priſci Chriſtianæ religionis antiſtites uſurparunt, quo commodius poſſent de rebus tam ſublimibus diſſerere: cuiuſmodi ſunt ὁμοούσιος, quod nos *conſubſtantialis* vertimus, *fides*, *gratia*, *mediator*, & ſi qua ſunt alia, quæ antehac vel inaudita Latinis erant, vel non in eundem ſenſum uſurpata. Num igitur tanti nobis erit dici Ciceronianum, ut de rebus, de quibus ſolis

erat

erat loquendum, prorſus ſileamus: aut pro verbis vel ab apoſtolis traditis, vel à maioribus repertis, & in hunc uſque diem tot ſeculorum ſenſu receptis, abſtinebimus, alia quędam in illorum locum pro ſuo quiſque arbitrio comminiſcentes? Imo mel, piper, & ſinapi cum ſuę nationis vocabulis receperunt primum Græci, mox Latini: & nos faſtidimus aliquot dictiones, quæ nobis cum illa cœleſti philoſophia per Chriſtum, per Apoſtolos, per afflatos ſacro Spiritu Patres, veluti per manus traditæ ſunt: atque interim ad Ciceronem confugimus, inde mutuo ſumpturi voces, videlicet ἐν τῇ φακῇ μύρον, quod apud Græcos dici ſolet? Si quis nobiſcum ſummo iure contendat, citius diceret, Ciceronis verbis, figuris ac numeris, Chriſtianæ philoſophiæ maieſtatem fœdari. Verum iſtis non aſſentior, mihi placet in quavis materia nitor ac mundicies orationis. At non ille dicit Ciceroniane, qui Chriſtianus apud Chriſtianos de re Chriſtiana ſic loquitur, quemadmodum olim ethnicus apud ethnicos de rebus propha-

prophanis loquutus eſt Cicero; ſed quemadmodum ille, eo prędicus ingenio quo tum erat, eo dicendi uſu, ea rerum noſtrarum cogitatione, qua tum prophanarum erat inſtructus, poſtremo ſic inflammatus ſtudio pietatis erga Rempublicã Chriſtianam, quemadmodum tum vel gloria vel ſtudio flagrabat in urbem Romanam & in maieſtatem Romani nominis, dicturus eſſet hodie Chriſtianus apud Chriſtianos ſi viveret. Hoc qui præſtare valet, prodeat, & æquis animis feremus illum dici Ciceronianum, ſi tantopere ducitur huius amore cognominis. Ipſe M. Tullius ſi viveret hoc rerum ſtatu, Dei *patris nomen* non iudicaret minus elegans, quam *Iovis Opt. Max.* Nec minus decoris putaret accedere dictioni, ſi ſubinde repeteret *Ieſum Chriſtum*, quam ſi *Romulum*, aut *Scipionem Affricanum*, aut *Q. Curtium*, aut *Marcum Decium*. Nec minus ſplendidũ exiſtimaret *eccleſiæ Catholicæ* nomen, quam *patrum cõſcriptorum*, quam *Quiritium*, quam *Senatus populique Romani*. Diceret nobiſcum, *fidem in*

Chriſtum,

Chriſtum, diceret *infideles* qui à Chriſto ſunt alieni, diceret *paracletum Spiritum*, diceret *ſanctam Trinitatem.* Quod dico, probabilibus argumentis colligi poteſt. Num illum deterruit elegantiæ ſtudium, quo minus *in Philippicis*, dum præit formulam ſenatus conſulti, utatur verbis ſolennibus magis quam Latinis? An non *in Topicis* utitur verbis iureconſultorum longe alienis à phraſi rhetorica? An ille faſtidiſſet verba noſtræ philoſophiæ peculiaria! NOS. Mihi quidem videris ſatis feliciter declamare. BUL. Ad hæc, nonne *gratia ſermonis, bona ex parte pẽdet ex condituris & alluſionibus?* At M. Tullius unde ſumit hæc condimenta? Nonne ex *Homero, Euripide, Sophocle, Ennio, Lucilio, Accio, Pacuvio, Nævio:* tum ex philoſophorum & hiſtoricorum libris? NOS. Nimirum ſine his ornamentis ſordida ac trivialis eſt oratio. Hæc ceu gemmæ floſculive intertexta, reddunt admirandum quod ſcribitur. BUL. Quid ſi nos eadem petamus ex *Virgilio, Flacco, Ovidio, Seneca, Lucano, Martiale?* num hac parte diſſimiles

erimus Ciceronis? NOS. Iſthuc concedunt, licet ægre. Habet enim apud Ciceronem neſcio quid maieſtatis antiquitas eorum, quorum dicta refert. BUL. Qui fit igitur ut nos exiſtimemus, totam orationem conſpurcatam, ſi condimenta, quæ Cicero petebat ethnicus ab ethnicis, nos ex antiquiſſimis *prophetis, Moſe, Pſalmis, Euangelicis* & *Apoſtolicis* literis petamus? Admirandam quandam gemmã appoſitam exiſtimamus, ſi quod Socratis dictum admiſcuerimus orationi: & maculam acceſſiſſe credimus ſi quid admixtum erit è proverbiis Solomonis? An præ Socrate nobis putet Solomon? Si quid ex Pindari Flaccive dictis fuerit interiectum, ſplendet oratio: & ſordeſcit, ſi quid è ſacris Pſalmis apte fuerit attextum? Pondus ac maieſtatem additam arbitramur orationi, ſi quam Platonis ſententiam inſeruerimus; & plurimum gratiæ deceſſiſſe videtur, ſi quam Chriſti ſententiam ex Euangelicis literis addiderimus? Unde hæc tam præpoſtera iudicia? An *Platonis* ſapientiam vehementius admiramur, quam

Chriſti?

Chriſti? An libri Spiritus cœleſtis afflatu proditi ſordent nobis prę ſcriptis *Homeri*, *Euripidis*, *aut Ennii*? Quin miſſam hic faciamus Spiritus ſacri mẽtionem, ne videamur divina cum humanis conferre. *Hiſtoria, ſi fidem detrahas, ne nomen quidem hiſtoriæ meretur.* Hic mihi confer, ſi lubet, fabuloſum *Herodotum* cum Moſe: confer hiſtoriam orbis conditi, exitus ab Ægypto, cum *Diodori* fabulis: confer libros Iudicum & Regum cum *Tito Livio*, qui non raro ſecum ipſe diſſidet in rerum geſtarum narratione, tantum abeſt, ut nuſquam aberret à vero: confer *Platonem* cum Chriſto, *Socratis* εἰρωνείας cum Chriſti cœleſtibus oraculis: confer *Pſalmos* nihil humani ſpirantes cum *Pindaricis* adulationibus: confer *Solomonis canticum* cum *Theocriti* næniis. Sive perſonas ſpectes, ſive rem, nihil ſimile. Habet divina ſapientia ſuam quandam eloquentiam, nec mirum, ſi nonnihil diverſam à Demoſthenica, ſeu Ciceroniana, quum alius cultus deceat ſummi Regis uxorem, alius glorioſi militis amicam. Hoc dicturus

eram,

eram, ſi quis verba cum verbis, figuras cum figuris, numeros cum numeris incipiat comparare. An dulcius ſonat auribus noſtris, *Thepala tempe*, quam, *mons Sion?* an plus habet maieſtatis, *à diis immortalibus datũ*, quam, *à Deo patre datum?* an iucundius eſt auribus noſtris, *Socrates Sophroniſci filius*, quam, *Ieſus Dei filius Deus?* Cur magis blanditur auribus noſtris, *Annibal Pœnorum Imperator*, quam, *Paulus gentium Doctor?* Si perſonas æſtimes, ille Romano imperio moliebatur exitium; hic ſalutiferam Philoſophiam invexit: ſi voces conferas, quæſo quid intereſt? HYP. Si verum fateri volumus, nihil; niſi quod apud homines plurimum valet, vel quæ ſemel occupavit animum perſuaſio, vel penitus hauſta imaginatio. *Hoc accepimus, hoc penitus inſedit animis noſtris, voces illas politas ac ſplendidas, has inamœnas & barbaras.* BUL. *Rem acu tetigiſti.* Sed quæ res iſthuc perſuaſit animis noſtris? HYP. Neſcio. BUL. Res ipſa? HYP. Non opinor. BUL. Vis eloquar, quod vero verius eſt? HYP. Per me

me quidem impune. BUL. Huius expecto vocem. NOS. Utere iure, quod ſtipulanti cõceſſimus. BUL. At vereor, ne parum videatur Ciceronianum, quod dicturus ſum. NOS. Hic nihil refert. BUL. *Paganitas* eſt, mihi crede, Noſopone, paganitas eſt, quæ iſta perſuadet animis noſtris atq; auribus. *Titulo duntaxat ſumus Chriſtiani. Corpus aqua tinctum eſt ſacra, ſed illota mens eſt:* frons cruce ſignata eſt, animus crucem execratur: Ieſum ore profitemur, ſed Iovem Opt. Max. & Romulum geſtamus in pectore. Alioqui, ſi vere, quod dicimur, eſſemus, quod tandem ſub ſole nomen oportuit vel cogitationibus vel auribus noſtris eſſe iucundius nomine Ieſu? Per quem à tantis malis erepti, cuius gratuita benignitate ad tantam dignitatem vocamur, ad æternam fœlicitatem invitamur: ad cuius mentionem contremiſcunt impii Spiritus, generis humani plus quam capitales hoſtes; cervices ac genua ſubmittunt æthereæ mentes. Quod tam efficax eſt, ut ad huius invocationem fugiant dæmones, cedant

imme-

immedicabiles morbi reviviſcant mortui, tam blandum & amicum, ut nulla ſit tam acerba calamitas, quin magno ſolatio leniatur, ſi Ieſum ex animo nomines. Et hoc nomine perſuademus nobis ſordidari nitorẽ orationis, quum *Annibal* & *Camillus* mera ſint orationis lumina? Eiiciamus, revellamus, profligemus ex animo paganitatem hanc, pectus vere Chriſtianum ad lectionem adferamus, & videbimus, lucidiſſimam ſtellam additam orationi, quoties Ieſu Chriſti nomen fuerit inſertum: eximiam acceſſiſſe gemmam, quoties *Virginis matris*, quoties *Pauli Petrique* nomẽ admiſcebitur: multum decoris acceſſiſſe, quoties ex divinarum literarum *adytis*, quoties è Spiritus Sancti *lecythis* ac *myrothecis*, ſententiam viderimus interiectam, modo in loco, modo ex animo: multoque plus dignitatis adiunctum dictioni, quam ſi ex Ennianis aut Accianis ſcriptis decem millia dictorum, quæ in illis habentur venuſtiſſima, fuiſſent addita. HYP. Iſto ſane pacto vitatur, ne quid hæreſeos inſimulent Theologi.

BUL.

BUL. Iam ſi quid in tropis ac ſchematis, id totum eſt nobis cum Cicerone commune: rerum maieſtate, fideque longe ſumus illo ſuperiores. Tantum *de vocibus* imponit nobis imaginatio paganica, fallit affectus parum Chriſtianus, ideo putent nobis quæ ſuapte natura ſunt pulcherrima, quia non amamus, utinam non odiſſemus! Ut enim, iuxta *Theocriti* ſententiam, *amanti pulchra ſunt & ea quæ pulchra non ſunt*: ita nihil eſt odio non deforme. Veniam ad *alluſiones*, quas ſi tollas, ſcis ipſe quantum *Veneris* decedat orationi. Quur hic nobis vehementius blanditur, ſi quis, ſignificans aliquem indecenter admixtū alieno gregi, dicat, vidiſſes *corchorum inter holera*, quam ſi dicat, *Saulem inter prophetas?* aut ſi ſignificans quippiam non in loco factum dictumve, dicat, *in lenticula unguentum*, quam, *annulum aureum in nare ſuilla?* aut ſi ſignificans, non fortunæ, ſed bonæ conſcientiæ fidendū eſſe, dicat, *in ſacra ancora præſidio ſpem eſſe reponendam*, quam ſi dicat, *ſolida petra innitendum?* aut ſi quis volens

volens *boni viri* partes eſſe, *alienis inſervire commodis potius, quam utilitatis propriæ rationem habere*, dicat, *nihil minus decet Chriſtianum hominem quam Aſpendium agere citharœdum*, quam ſi dicat, ad Pauli dictum alludēs, *magis eſſe ſpectandum quid liceat quam quid expediat*? Hæc ſi perſequi laborem, iuſti voluminis res ſit: indicaſſe ſat habeo. Quam inhiamus, quam ſtupeſcimus, ſi quod veterum dæmoniorum ſimulacrum, aut etiam ſimulacri fragmentum nacti fuimus: & Chriſti ac divorum imagines vix æquis oculis aſpicimus? Ut admiramur epigramma ſeu epitaphium corroſo quopiam ſaxo repertum! *Luciæ coniugi clariſſimæ ante tempus extinctæ, Marcellus poſuit diis manibus ſacrum. O me infelicem! Quur vivo?* In huiuſmodi quum ſæpenumero non ſolum ſenſus inepti & paganici, verum etiam inſignes reperiantur ſolœciſmi: tamen ea exoſculamur, veneramur, ac propemodum adoramus antiquitatem: & Apoſtolorum reliquias deridemus? Si quis quid proferat ex duodecim tabulis, quis non iudicet

dicet ſacratiſſimo loco dignum? Et leges digito Dei tabulis inſcriptas, quis noſtrum veneratur, quis exoſculatur? Quam habemus in deliciis *Herculis*, aut *Mercurii*, aut *Fortunæ*, aut *Victoriæ*, aut *Alexandri Magni*, *Cæſarisve* cuiuſlibet ſimulacrū, numiſmate expreſſum? & veluti ſuperſtitioſos ridemus, qui lignum crucis, qui Triadis ac divorum imagines inter res charas habent? Si quando Romæ conſpicatus es Ciceronianorum μουσεῖα, recole, quæſo, nunc, ubi videris imaginē crucifixi aut ſacræ Triadis, aut Apoſtorum: paganiſmi monumentis plena reperies omnia. Et in tabulis magis capit oculos noſtros *Iupiter per impluvium illapſus in gremium Danaes*: quam Gabriel ſacræ Virgini nuntians cœleſtem conceptum. Vehementius delectat *raptus ab aquila Ganymedes*, quam Chriſtus aſcendens in cœlum: iucundius morantur oculos noſtros expreſſa *Bacchanalia*, *Terminaliave*, turpitudinis & obſcœnitatis plena, quam *Lazarus in vitam revocatus*, aut *Chriſtus à Ioanne baptizatus*. Hæc ſunt myſteria,

ria, quæ ſub Ciceroniani nominis velo teguntur. Mihi crede, per ſpecioſi tituli prætextum inſidiæ tenduntur ſimplicibus & ad fraudem idoneis adoleſcentibus. Paganitatem profiteri non audemus. Ciceroniani cognomen obtendimus. At quanto ſatius eſſet vel mutos eſſe nos, quam in hunc affectum venire? NOS. Expectabam ut adiuvares conatus noſtros. Cæterum neſcio quomodo dilapſus alio, labefactas animum meum, ne pertendam quod aggreſſus ſum. BUL. Iam dixi, & repeto, non retraho animum tuum à præclaris cœptis, ſed ad ea quæ ſunt optima ſurrigo. Neque enim hæc ideo commemorata ſunt, quod arbitrer, te talibus affinem affectibus: ſed illud pro mea virili molior, ut feliciter affectemus Ciceronianam eloquentiam, ne ſedulo quidem, ſed parum rectis iudiciis id agentes, nihil aliud aſſequamur, quam ut dum valde ſtudemus haberi Chriſtiani, nihil minus ſimus quam Ciceroniani: ſi modo perpetuum eſſe pateris quod donaſti, *Ciceronis* eſſe *quam optime dicere*: ac *ne bene quidem*

dicere,

dicere, qui non dicat apte: tum frigidam ac mortuam eſſe dictionem, quæ non proficiſcatur è pectore. Nos. Qui fiet igitur, ut reddamur aliquando germane Ciceroniani? Neque enim gravabor tuum ſequi conſilium, ſi quod habes meo rectius. Bul. Hic eſt quod nobis optare, quod te monere poſſim; præterea non multum. Ingenium ac *naturam Ciceronis* optare poſſum nobis, dare non poſſum. *Habent ſingula mortalium ingenia ſuum quiddam ac genuinum*, quæ res tantam habet vim, ut ad hoc aut illud dicendi genus natura cõpoſitus fruſtra nitatur ad diverſum. Nulli enim bene ceſſit θεομαχία, quemadmodum Græci ſolent dicere. Nos. Scio, quod dicis, non indiligenter admonere Quintilianum. Bul. Sit igitur hæc admonitio prima, *ne quivis ſeſe addicat ad exprimendum Ciceronem, cujus genius vehementer abhorreat à genio Ciceronis:* alioqui monſtri ſimilis evadet, qui quum à ſuæ naturæ forma receſſerit, alienam tamen non aſſequatur. Illud igitur inprimis inſpiciendum eſt, *ad quod dicendi genus te natura finxerit.*

xerit. Etenim ſi qua fides Aſtrologis, nemo temere fortunatus eſt in eo, à quo geneſis abhorret. Qui Muſis natus eſt, nunquam felix erit in bello: Qui bello natus eſt, nunquam ſcribet felicia poëmata. Qui coniugio natus eſt, nunquam erit bonus monachus. Qui agriculturæ natus eſt, nunquam huic erit aula proſpera: & contra. NOS. Atqui *nihil eſt quod non expugnet labor improbus*. Videmus, arte humana lapidem verti in aquam, plumbum in argentum, æs in aurum, cura plantas exuere ſylveſtre ingenium. Quid vetat quo minus & hominis ingenium arte & uſu transformetur. BUL. Naturam habilem adiuvat cura, leviter abhorrentem conciliat, & corruptam emendat: at prorſus abhorrentem, & ad diverſa compoſitam, fruſtra vexes, ô Noſopone. Equus diſcit in gyrum circumagi, diſcit inceſſum gradarium: at fruſtra bovem duxeris ad ceroma, fruſtra canem vocaris ad aratrum, fruſtra bubalum ad equeſtre certamen. Aqua fortaſſe vertitur in aërem, aër in ignẽ, *ſi quis omnino ignis eſt elementaris*: ſed

terra

terra nunquam vertitur in ignem, nec ignis in aquam. Nos. Sed quid vetat, quo minus *Ciceronis phraſin* ad omnem materiam accommodemus? Bul. Fateor, in M. Tullio quædam eſſe generalia, quæ poſſunt ad quodvis argumentum transferri, veluti *candorem, perſpicuitatem ſermonis, elegantiam, ordinem*, & ſi qua ſunt huius generis: at hoc iſtis Tullii ſimiis non eſt ſatis, totam dictionis faciem exigunt. Quod ipſum ut in quibuſdam materiis affinibus utcunque fieri poſſet, certè in his quæ tota ratione diſſident, nequaquam valeat. *Maronem* ſic opinor fateris *inter poëtas* Latinos tenere *primas*, quemadmodum *M. Tullius inter oratores*. Nos. Fateor. Bul. Age ſi pares ſcribere carmen Lyricum, utrum Horatium tibi propones, an Maronem? Nos. Horatium in hoc genere ſummum. Buleph. Quid ſi Satyram? Nos. Multo magis. Bul. Quid ſi mediteris comœdiam? Nos. Ad Terentianum exemplar me conferam. Bul. Nimirum ob inſignem argumenti diſſimilitudinem. Nos. Sed habet Tulliana phraſis, neſcio quid

privæ

privæ felicitatis. BUL. Totidem verbis & ego poſſim dicere, neſcio quid. *Imponit multis immodicus Ciceronis amor.* Nam M. Tullii phraſim ad materiam vehemẽter diverſam adaptare, eſt, diſſimilem illi fieri. Nec eſt neceſſe affectare ſimilitudinem, ſi contingat eſſe parem, aut certe propinquum, licet diſſimilem. Quid diſſimilius, quam *ſmaragdus* & *pyropus?* & tamen precio gratiaque pares ſunt. Diſſimilis eſt *roſa lilio*, diverſus odor, & tamen uterque flos alterum æquat. An non ſæpe vidiſti duas puellas facie diſſimili, ſed ambas ea forma, ut excellentia factura ſit ambiguum delectum, ſi cui detur optio? Non ſtatim melius eſt quod ad Ciceronis imaginem propius accedit, quemadmodum antea dicere cœperamus, nullum animal omnibus membris propius ad hominis figuram accedere, quam ſimiam, adeo, ut ſi vocem addidiſſet natura, homo videri poſſit: nihil autem homini diſſimilius eſſe quam pavum & cygnum, & tamen cygnus, opinor, aut pavus eſſe malles quam ſimius. HYP. Ego vel camelus eſſe

eſſe malim aut bubalus, quam ſimiorum formoſiſſimus. BUL. Dic mihi, Noſopone, utrum tibi dari malles vocem luſciniæ, an coccycis? NOS. Luſciniæ. BUL. Et tamen coccyx propius accedit ad vocem hominis. Utrum malles cum alaudis canere, an cum corvis crocitari? NOS. Cum alaudis canere. BUL. Et tamen corvorum vox ſimilior eſt humanæ. Utrum malles cum aſinis rudere, an cum equis hinnire. NOS. Cum equis hinnire, ſi ad alterutrum adigat fatorum neceſſitas. BUL. Et tamen aſinus veluti conatur humano more loqui. NOS. At opinor, meam Minervam non uſque adeo diverſam eſſe ab ingenio Ciceronis. Proinde quod naturæ deeſt, abſolvet meditatio. Quare fac abſolvas, quod admonendum exiſtimas. BUL. Recte facis, quod in viam revocas. nam alio dilapſurus erat ſermo meus. *Summa eſt, ut quod cupimus, vere faciamus*, hoc eſt, *totum Ciceronem exprimamus*, qui nec in verbis, nec in formulis, nec in numeris, nec in ſcriptis totus eſt, imo vix dimidiatus, *ut*

ante ſatis declaratum eſt. Nos. Ubi igitur totus? Bul. Nuſquam niſi in ſe ipſo. Quod ſi totum vis exprimere Ciceronem, te ipſum non potes exprimere. Si te ipſum non exprimis, mendax ſpeculum tua fuerit oratio: nihiloq; minus abſurdum videbitur, quam ſi coloribus oblita facie te pro Noſopono Petronium eſſe ſimules. Nos. Ænigmata loqueris. Bul. Dicam craſſius. Ineptiunt, qui ſe torquent in hoc, ut Ciceronem iſtis rationibus totum exprimant. quod fieri nec poteſt, ſi expediat: nec expedit, ſi fieri poſſit. *Sic* autem *totus exprimi poteſt, ſi virtutes illius non eaſdem reddere contendamus, ſed pares ad imitationem exprimere, aut ſi licet, etiam vincere.* Siquidem fieri poteſt, ut Ciceronianus ſit maxime, qui Ciceroni ſit diſſimillimus, hoc eſt, qui optime aptiſſimeque dicat, quum diverſa ratione dicat, nimirum rebus iam in diverſum commutatis: veluti ſi quis ſenem pingere velit, quem Apelles pinxerat adoleſcentem, hoc ipſo fuerit Apelli diſſimilis, ſi iam alium factum velit eodem modo pingere. Hyp.

Sphinge

Sphinge dignum ænigma, ut hoc ipſo diſſimilis ſit aliquis, quo ſimilis eſt. BUL. An non id uſu veniret, ſi quis eo modo caneret in funere, quo *Hermogenes* canere ſolet epithalamia: aut ea geſticulatione cauſam diceret apud Areopagitas, qua ſaltare Roſcius ſolet in Theatro? Verum hactenus licebit affectare Ciceronis ſimilitudinem, ſi iiſdem veſtigiis ad eloquẽtiæ palmam contendamus, quibus ille pervenit. NOS. Quibus? BUL. Num ad unius imitationem ſemet addixit? Nequaquam. ſed ex præcipuis, quod in quoque eſſet aptiſſimum, exprimere ſtuduit. Hic illi primus erat Demoſthenes: non ſolus: nec hunc ita ſibi propoſuit, ut totum exprimeret; ſed ut congrua ſeligeret: nec ut ſequi contentus eſſet, ſed ut delectu quædam prudens vitaret, nonnulla corrigeret: quæ vero probabat, ſic æmularetur, ut præire contenderet. Ad hæc, pectoris ſui penum affatim explevit omnium diſciplinarum autorum, veterum ac novarum rerum cognitione: ſuæ civitatis familias, ritus, inſtituta, leges,

 edicta,

edicta, plebiſcita, diligenter ediſcebat. Nec ſolum ſtudioſe verſabatur in adytis Philoſophorum, verum etiam in ſeceſſus Muſarum ſe ſubinde recipiebat, ab aliis pronuntiationem, ab aliis geſtum diſcebat. Hæc qui faciet eadem, diſſimillimus evadet M. Tullio: paria qui faciet aut ſimilia, is Ciceroniani cognomen promerebitur. NOS. Dic aliquanto dilucidius. BUL. Qui pari ſtudio ſeſe exercebit in cognitione Philoſophiæ Chriſtianæ, quo ille ſe exercuit in prophana: qui eo affectu imbibet Pſalmos & Prophetas, quo ille hauſit Poëtarum libros: qui tanta vigilantia ſtudebit cognoſcere Apoſtolorum decreta, Eccleſiæ ritus, primordia, progreſſum ac deliquium Reipubl. Chriſtianæ, quanta ille laboravit Urbis Romanæ, provinciarum, municipiorum & ſociorum, iura leges que perdiſcere: tum qui quod his omnibus ſtudiis comparatum eſt, ad res præſentes accommodabit: is poterit aliquo iure Ciceroniani cognomen ambire. Nos. Iſthæc omnia tua non video, quorſum pertineant, niſi ut

Chri-

Chriſtiane loquamur, non Ciceroniane. BUL. Quid? num tibi Ciceronianus eſt, qui nec apte dicit, nec intelligit res, de quibus verba facit? NOS. Nequaquam. BUL. At huc pertinent illorum ſtudia, qui nunc Ciceroniani volunt haberi. Id ne nobis uſu veniat, diſquirimus. Nec ulla res vetat, quominus idem & Chriſtiane dicat & Ciceroniane, ſi modo fateris eum Ciceronianum, qui dilucide, copioſe, vehementer & appoſite dicat, pro rei natura, proque temporum ac perſonarum conditione. *Quidam* enim benedicendi facultatem non artem eſſe voluerunt, ſed prudentiam. Et ipſe M. Tullius in partitionibus eleganter definit eloquentiam: *Copioſe loquentem ſapientiam.* Nec dubitandum, quin hoc eloquentiæ genus ipſe ſectatus ſit. Ab hac formula, Deus bone, quantum abſunt iſti, qui de rebus tota ratione diverſis, quas ipſas nec intelligunt, nec amant, more Ciceronis volunt dicere? Quod autem nobis ſordidum & ſolœcum videtur, quicquid à Cicerone diſſonat, perniciosum ac mendax animi noſtri

 ſomnium

ſomnium eſt, procul à nobis relegandum, ſi velimus hoc laudis ferre inter Chriſtianos, quod Cicero tulit apud ſuos. *Scribēdi, recte ſapere, eſt & principium & fons*, ait ille Criticorum acutiſſimus. Fons igitur eloquentiæ Ciceronianæ quis tandem eſt? Pectus opulenter inſtructum varia rerum omnium cognitione, præſertim earum, de quibus inſtitueris dicere: pectus artis præceptionibus, tum multo ſcribendi dicendique uſu, diutina meditatione præparatum: &, quod eſt totius negotii caput, pectus amans ea, quæ prædicat, odio proſequens ea, quæ vituperat. His omnibus coniunctum oportet eſſe naturæ iudicium, prudentiam & conſilium, quæ præceptis contineri non poſſunt. Hæc unde, te rogo, ſuppetunt iſtis, qui nihil legunt præter Ciceronem, qui unum hunc ſtudent *nocturna verſare manu, verſare diurna?* NOS. Atqui non inſcite dictum eſt, *qui diutius in ſole verſati ſunt, colorem ducere, & qui diutius in taberna aromataria conſederint, odorem loci ſecum ferre quum diſcedunt*. BUL.
Mihi

Mihi vero perplacet iſta ſimilitudo. Tincturam modo cutis ſecum ferunt, & mox evaneſcentem aurulam. Hac gloria qui contenti ſunt, deſideant quantumlibet in myrotheciis aut roſariis Ciceronis, apricentur in illius ſole. Ego malim ſi quid eſt bonorum aromatum demittere in ſtomachum, traiicere in venas; ut non ſolum vicinos odore levi aſpergam, ſed totus incaleſcam ipſe, vegetiorque reddar, ut quoties res poſtulat, prodeat vox quæ ſani beneque paſti animi videri queat. Ex intimis enim venis, non in cute, naſcitur oratio, quæ moratur auditorem, quæ movet, & in quemvis habitum animi rapit. Non hæc eo dico, quod ex Ciceronis libris mediocrem aut pœnitendam rerum cognitionẽ colligi exiſtimem, ſed quod ad parandam orationis opulentiam in quovis argumento ſolus non ſufficiat. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ipſam etiam Ciceronis imitationem ex ipſo diſcamus Cicerone? Sic illum imitemur, quemadmodum ipſe eſt alios imitatus. Si totus in unius lectione deſedit, ſi ſe ad unius

præſcriptum addixit, ſi potiorem habuit verborum quam rerum curam, ſi non niſi nocte concubia ſcripſit, ſi ſe totum menſem in una torſit epiſtola, ſi quicquam putavit eloquens, quod ad res non congrueret: faciamus eadem, ut Ciceroniani ſimus. Sin hæc diſſident plurimum ab exemplo Ciceronis, illius exemplo pectus ſupellectile rerũ cognitu neceſſariarum expleamus, ac *prima* ſit ſententiarum cura, *deinde* verborum, & verba rebus aptemus, non contra: nec inter dicendum uſquam oculos à decore dimoveamus. Ita demum *vivida* fuerit *oratio*, *ſi in corde naſcatur, non in labiis natet. Artis* præcepta non ignoremus: conferunt enim plurimum ad inventionem, tractationem argumentorum, ad vitanda, quæ vel ſuperſunt, vel officiunt cauſæ: ſed quum erit agenda cauſa ſeria, primas teneat conſilium. Quanquam & in fictis cauſis, quæ exercitationis gratia tractantur, conducit, veris eſſe ſimillima quæ dicuntur, Cicero ſcripſit, *animum Lælii ſpirare in ſcriptis illius*. Stultum eſt autem, hoc conari,

nari, ut alieno ſcribas ſtomacho, deſque operam, ut in tuis ſcriptis ſpiret animus M. Tullii. *Concoquendum eſt, quod varia diutinaque lectione devoraris, meditatione traiiciendum in venas animi: potius quam in memoriam aut indicem*: ut omni pabulorum genere ſaginatum ingenium ex ſeſe gignat orationem, quæ non hunc aut illum florem, frondem, gramenve redoleat; ſed indolem affectuſque pectoris tui; ut qui legit, non agnoſcat fragmenta è Cicerone decerpta; ſed imaginem mentis omni genere doctrinarum expletæ. Neminem priorum non legerat Cicero: quid quiſque probandum aut reprehendendum haberet, diligenter expenderat: at neminem illorum proprie agnoſcas in Cicerone; ſed vim mentis ex omnium ſententiis vegetatæ. Si te parum movet exemplum amaſii tui, contemplemur exempla naturæ. Apes num *ex uno frutice* colligũt mellificii materiam, an potius ad omnes florum, herbarum, fruticum ſpecies mira ſedulitate circumvolant, frequenter è longinquo petentes, quod

condant in alvearia? Nec ſtatim mel eſt quod adferunt: fingunt ore viſceribuſque ſuis liquorem, ac in ipſas tráſformatum rurſus ex ſeſe gignunt; in quo non agnoſcas, nec floris, nec fruticis delibati ſaporem, odoremve, ſed apiculæ fœtum ex omnibus illis temperatum. Iam nec iiſdem frondibus paſcuntur capellæ, quo lac illis modo cognatum reddant; ſed omni frondium genere ſaginantur: itaque non ſuccum herbarum, ſed lac ex illis tranſformatum referunt. Nos. Refert tamen, unde mellis ſuccum colligat apis, aut qua fronde ſatientur capellæ. Siquidem ex taxo toxica mella conficiunt, nec idem erit ſapor lactis è capella quernis frondibus & ſalignis paſta. Bul. Aſſentior. Sed veniamus ad artifices. Qui laudem præclaram ambiunt in arte ſtatuaria graphicave, num ad unius tantum manus æmulationem addicunt ſeſe, an potius, quod in quoque delectat, id arripiunt ad artis abſolutionem; ſic imitantes ut conentur, ſi queant, anteire? Quid architectus? parans inſignem aliquam domum ab-

ſolvere,

ſolvere, num ex unis ædibus ſumit omnia? Non opinor. Sed cum iudicio deligit è plurimis, quid conſpexerit eſſe felix. Alioqui nihil egregiæ laudis videbitur aſſequutus, ſi ſpectator agnoſcat, hoc aut illud ædificium imitatione redditum eſſe. Et tamen hic tolerabilius ſit, ſerviſſe exemplari, quã in oratione. Quæ ratio eſt igitur, nos tanta ſuperſtitione uni Ciceroni addictos eſſe? Bis autem peccant, qui non ſolum aſſident uni præſcripto; verum etiã nullis artis Rhetoricæ præceptionibus inſtructi, nec alium legunt, quam Ciceronem, nec aliud quid legunt. Quid enim confert, oculos in Ciceronem habere fixos, niſi admoveas artifices oculos? Quid enim mihi profuerit graphices ignaro, ſi totos dies ſpectẽ Apellis aut Zeuſidis tabulas? Verum ubi didiceris recte dicendi præcepta; ubi deinde peritus quiſpiam artifex indicarit tibi in aliquot Ciceronis orationibus, in quibus plurimum artis expreſſit, colorem & ſtatum, tum propoſitiones feliciter inventas: mox harum ordinem, partitionem, tracta-

 tionem,

tionem, totius orationis in procœmio ſemina, tum coagmentationem ſingularum partium; ad hæc, conſilium iudiciumque; quod animadverti poteſt, arte præcipi non poteſt; item prudentiam oratoris, quid quo loco poſuerit, quid quare omiſerit, quid in quem locum diſtulerit; præterea quibus rationibus tractet affectus utriuſque generis; poſtremo lucem, copiam, ornatum ſermonis: tum demum mira perſpicies in Cicerone, quæ non perſpicit ſedulus ille contemplator. Non enim imitatur artem, qui non intelligit: nec intelligit, niſi artifex. Arte confectum opus interdum nonnulla voluptate delinit & eos qui artis ſunt imperiti; ſed quantulum eſt, quod ille videt? NOS. Et artem unde petes rectius, quam à Cicerone? BUL. Fateor. Nemo tradidit felicius, nemo uſus eſt abſolutius: ſed tamen accuratius præcepit *Quintilianus*, atque etiam copioſius; qui non præcepta modo proponit, verum etiam elementa, progreſſum, rationem, uſum, exercitationem ponit ob oculos, non pauca adii-

adiiciens, quæ M. Tullius vel prætermiſit, vel obiter attigit. Quod genus ſunt *de ratione cõcitandorum affectuum, De generibus & uſu ſententiarum, De modis amplificandi, De inventione propoſitionum, De partiendis iiſdem ac digerendis, De tranſmigratione & concurſu ſtatuum, De modo legendi, imitandi, ſcribendi.* Verum præceptiones, ut ignorari non oportet; ita non conducit in his conſeneſcere: quorum anxia obſervatio facit, ut peius dicamus; quum in hoc reperta ſit artis ratio, ut bene dicamus. Commonſtrator ille peritus multo plus contulerit, quã præceptiones. Id conati ſunt nonnulli tum apud Græcos, tum apud Latinos, ſed mea ſententia, non admodum feliciter. Cavendum eſt igitur, ô Noſopone, ne, quod iſti faciunt, vix deguſtatis præceptionibus, tantum aſſiduitate legendi Ciceronem confidamus nos fore Ciceronianos. Nam hi ſi quid aſſequuntur Ciceronis, præter ſummam cutem, umbram, & auram modo quandam, nihil aſſequuntur. Nos. Tales eſſe permultos haud inficior, Bulephore.

phore, nec mihi placuit unquam illorum ratio. BUL. Nec tua cauſa hæc moneo, mihi & Hypologo *canitur hæc cantio.* Nunc & illud æquis iudiciis expendamus, vir amiciſſime. *Primum*, an deceat nos, deinde num operæ prætium ſit tantis vigiliis emere Ciceroniani cognominis honorem? NOS. Nihil honeſtius. Quod autem honeſtum, idem non poteſt non eſſe decorum. BUL. Ut de decoro diſquiramus. Fateris, opinor, M. Tulli dictionem non placituram fuiſſe ſeculo Catonis Cenſorii, quippe comptiorem magiſque laſcivientem, quam illius ætatis moribus conveniebat. Frugalis erat oratio. Quin & ea ætate, qua vivebat Cicero, non deerant viri, priſcam illam ſeveritatem adhuc ſpirantes, veluti *Cato Vticenſis*, & *Brutus*, & *Aſinius Pollio*, qui ſeverius quiddam, minus theatricum, magiſque maſculum requirerent in Ciceronis eloquentia: & tamen illis temporibus eloquentia florebat, ut quum maxime, tum in populari conventu, tum in conſeſſu Patrum, tum in iudiciis, adeo ut ornamenta iucunditatem-

ditatemque dictionis & expectarent & exigerent à patronis iudices. Quod igitur parum virile ducebatur in Cicerone, num putas decorum videri Chriſtianis? quorum omnis vita magis ſpectat ad bene vivendum, quam ad ornate compteque dicendum: à quorum moribus oportet plurimum abeſſe, quicquid ad fucos & ſcenicam delectationem accedit. Sed fac eſſe decorum; quos fructus ſperas tantis pares ſudoribus? Finis totius huius ſtudii eſt perſuadere. At quanto hic erat potentior *Phocion*, quam *Demoſthenes*, *Ariſtides* quam *Themiſtocles*, quanto efficacior *Cato* quam *Cicero*: qui reos nonnunquam gravabat ſuo patrocinio, accuſatione ſublevabat. Nihil hic moror illa magnifice ſane dicta, *Pulchrius eſt, eſſe Phidiam, quam ſcriniarium aut coquum*, quum horum opera magis neceſſaria ſint reipublicę quam ſigna Phidiæ. Pictorum ac ſtatuariorum ars delectandis oculis reperta eſt, id ubi pręſtitit, abſolvit munus ſuum. Eloquentia quæ nihil aliud quam delectat, non eſt eloquentia, nimirũ in aliud reperta,
quod

quod niſi præſtat, nec decora videri debet bono viro. Verum, ut olim fuerit utilis eloquentia Ciceronis, hodie quis eſt illius uſus? An in iudiciis? Ibi res agitur articulis ac formis, per *Procuratores* & *Advocatos*, quidvis potius quam Ciceronianos, apud judices, apud quos barbarus eſſet Cicero. Neque multo major uſus in conciliis, ubi ſinguli paucis aperiunt quod videtur, idque Gallice, aut Germanice. Maximæ vero res hodie per *conſilium*, quod *arcanum* vocant, conficiuntur: ad id vix tres homines adhibentur, illeterati fere: reliquis licet conſultare. Iam etiam ſi res agerētur hodie Latine, quis ferret Cicerone n ea perorantem quæ dixit in *Verrem*, in *Catilinam*, in *Clodium*, in *Vatinium* teſtem? Quis ſenatus tam ocioſus, tam patiens, ut perpeſſurus ſit orationes, quas dixit in *Antonium*, quum in his tamen ſenilior ſit, minus redundans, minus exultans eloquentia? Itaque cui tandem uſui paramus hanc operoſam Ciceronis eloquentiam? Num concionibus? Vulgus Ciceronis linguam non intelligit: & a-

& apud populum nihil agitur de Republica : ſacris vero concionibus minime congruit hoc dicendi genus. Quis enim ſupereſt uſus, niſi forte in legationibus, quæ Romæ præſertim Latine peraguntur, ex more magis, quam ex animo, & magnificentiæ cauſa potius, quam utilitatis gratia? In his enim fere nihil agitur rei ſeriæ : in laudibus eius ad quem mitteris, in teſtificatione benevolentiæ illius à quo mitteris, & in locis quibuſdam vulgaribus, conſumitur omnis oratio. Quid multis? Totum hoc eius generis eſt, ut rem magnam præſtiteris, ſi ſpeciem adulationis vitaris, quam ipſam adulationem non liceat. Frigidius etiam eſt, quod huic ex more reſpondetur, interdum non ſine gravi tædio prolixæ dictionis, nonnunquam & pudore illius qui laudatur immodice; ſæpe dicentis non pudore tantum, ſed & periculo, dum ſudat recitans quæ edidicit, dum hæret, dum ſibi aliquoties excidit, vel oblivione, vel animi perturbatione. Quid autem *admirationis habebant tales orationes, quum fere qui*

recitat

recitat, ab rhetore quopiam elaboratam edidicerit? ut ad oratorem noſtrum nihil redeat laudis, præter recitandi fortitudinem. Hic itaque præter ſalutationis officium, nihil agitur, ſed quod eſt ſerium, privatim literis & Gallicis colloquiis peragitur. *Quod igitur theatrum petet noſter Ciceronianus?* Scribet epiſtolas Ciceronianas. *Ad quos?* Ad eruditos. Pauciſſimi ſunt: & hi nihil morantur Ciceronianam phraſin, modo ſit *ſana, prudens, munda, doctaque oratio.* Ad quos igitur? Ad quatuor Italos, qui ſe nuper iactare cœperunt Ciceronianos, quum, ut oſtenſum eſt, nihil ſit Ciceroni diſſimilius, vixque tenuem umbram habeant Ciceronis. Quod ipſum quicquid eſt, ſi minimo conſtaret, ſi præſto eſſet ultro, ſi non officeret maioribus commodis; fortaſſe non eſſet reiiciendum. Nunc fac, rationem tecum ineas, *num hoc laudis, ſit tot vigiliis, tot ſudoribus redimendum,* non ſine periculo valetudinis; ut à quatuor ineptis Italis adoleſcentibus recipiaris in catalogum Ciceronianorum. Nos. Non probas bene dicendi

ſtudium?

ſtudium? BUL. M. Tullius non requirit à Philoſopho eloquentiã. *An quenquam exiſtimas inter ethnicos philoſophos tam ſeverum, ut putes cuivis Chriſtiano præferendum?* HYP. Imo tota Græcorum philoſophia præ philoſophia Chriſti ſomnium eſt ac nugamentum. BUL. Qua igitur fronte nos exigimus à Chriſtiano Ciceronianam eloquentiam, hoc eſt, & *inimitabilem*, & quam ethnici *viro gravi vix decoram* exiſtimarunt. *Nec ſtatim male dicit, qui ſecus dicit, quam Cicero dixit. Nec omnino*, quod crebro repetendum eſt, *bene dicit, qui non dicit apte.* Ad hæc, *inutilis eſt armatura, quæ quum tantum ad oſtentationem valeat, nec ad manum eſt, ubi res virum poſtulat.* Interdum res urget, ut eodem die viginti ſcribamus epiſtolas. Quid hic faciet meus Ciceronianus? Ad hæc, quotuſquiſq; nunc eſt qui Ciceroniana phraſi capiatur? Quid quod Cicero *varius eſt in dicendo?* Alius eſt, *quum ſermone remiſſo placidoque docet Philoſophiam*; alius *in actionibus cauſarum*; alius *in epiſtolis, in quibus fere neglectus eſt & illabora-*

illaboratus ſermo; atque hoc ipſum decet epiſtolam, quæ in *familiaris colloquii* vicem ſucceſſit. Annon igitur prępoſtere fecerit, qui ea cura conſcribat epiſtolam *de re familiari*, qua Cicero meditatus eſt orationem *pro Milone?* Et nos epiſtolæ *non longa* de rebus *non ita magni momenti* dabimus operam menſtruam? Ne M. quidem Tullius tanti redempturus erat eloquentiam, quam præſtat *in cauſis*; ſi tot vigiliis conſtitiſſet, quanti nobis conſtat epiſtola: quum illis temporibus tantus eſſet in republica uſus eloquẽtię, quum hoc ſtudium publice privatimque floreret, quum longe parabilior eſſet ea facultas. Iure deriſus eſt quidam, qui multis diebus ſe torſerat, nec adhuc potuerat orationis exordium invenire, quod affectaret melius dicere quam poſſet. Eſt in Cicerone felix quædam facilitas, naturę donum: eſt nativa perſpicuitas. Hoc ſi nobis natura negavit, quur nos ipſos fruſtra diſcruciamus? Quanto vero longius abſunt à ſana mente, qui temporibus alienis, qui rerum humanarum tota inverſa ſcena,

quum

quum vix uſquam ſit Ciceronianæ dictionis uſus, hoc uno ſtudio ſeſe macerant, ut videantur Ciceroniani, nec quicquid aliud quā Ciceroniani? NOS. Belle tu quidē rhetoricaris: verū hunc affectum non poſſum excutere, adeo penitus inſedit animo meo. BUL. A mediocri ęmulandi ſtudio te non revoco, modo qua eſt optimus, hac æmuleris, modo æmuleris potius quam ſequaris, modo ſtudeas æqualis eſſe verius, quā ſimilis, modo *ne pugnes adverſus genium tuum*, modo ne ſic affectes congruere Ciceroni tuam orationem, ut rei, de qua loqueris, non congruat. Super hæc omnia, abſit *anxietas*, quæ *nuſquam non eſt infelix*; ſed haud alibi, quam in dicendo infelicior. Poſtremo ne ſic affectus ſis, ut ſi quod ſequeris, non aſſequaris, vitam acerbam putes, nec vivere libeat non Ciceroniano, quum tot ſint hominum eruditorum millia, qui ſine hoc titulo & vivi laudem egregiam & mortui nominis immortalitatem ſunt aſſequuti. NOS. Hunc in modum nunc quidem affectus ſum. BUL. Idem affectus & me quondam

dam habuit, ſed ab eo morbo revalui. Nos. Quo tandem pacto? Bul. Adhibui Medicum. Nos. Quem? obſecro. Bul. Facundum & efficacem. Nos. Quem? inquam. Bul. Ad quem nihil *Aeſculapius* aut *Hippocrates*. Nos. Enecas. Bul. Quo nemo paratior, nec amicior, nec fidelior. nec curat hepar aut ſtomachum: hominis intima ſanat. Nos. Si nomen edere gravaris, ſaltem indicá pharmacum. Bul. Et nomen & pharmacũ ſcies: Ὁ λόγος τῷ λόγῳ mihi medicatus eſt. Hyp. Veriſſima prædicas, Ψυχῆς νοσούσης ἐστὶν ἰατρὸς λόγος. Bul. Sic ab eo morbo revixi, Noſopone. Quod ſi voles hic aliquantiſper eius quam prius geſſi, perſonam ſuſcipere, ego τοῦ λόγου vices obiero. Nos. Suſcipio, quando ita videtur. Bul. Quum me vehemens teneret morbi paroxyſmus, ſic adortus eſt medicus, quemadmodum nunc loquor tibi. *Pudor*, inquit, *te malus urget, infelix, qui ferre non poſſis convicium cum tot hominum millibus commune.* Nos. *Quod nam?* Bul. *Quia negaris eſſe Ciceronianus.* Nos. *Iſthuc me diſcruciat, fateor.*

Bul.

BUL. *At reſponde mihi per Muſas, quem mihi dabis Ciceronianum, præter unum Ciceronem?* A veteribus ordiamur. In oratorum catalogo, quem per longum in Bruto contexuit M. Tullius, vix duo ſunt, quos dignetur oratorum titulo: tantum abeſt, ut Ciceroniani videri queant. Iam C. *Cæſar* Ciceronianus dici non poteſt, vel quia vixit iiſdem temporibus, vel quia longe aliud dicendi genus ſibi propoſuerat, contentus eleganter proprieque dicere. At hæc quantula eſt Ciceronis portio? *Neque* enim *tam præclarum eſt, oratorem Latine dicere, quam turpe, neſcire Latine.* Ad hæc, nihil extat Cæſaris præter epiſtolas aliquot, & commentarios rerum ab ipſo geſtarum, quanquam eruditi de horum autore vehementer ambigunt. Nulla certe extat oratio, quum hic demum excelluerit Cicero. Idem mihi dicere licet de *M. Cælio Planco, Decio Bruto*, quorum ſatis multas habemus Epiſtolas, Tironis ſtudio ſervatas, pauciores *Cn. Pompeii, L. Cornelii Balbi, Lentuli, Caſſii, Dolabellæ, Trebonii, P. Vatinii, Servii*

Sulpitii,

Sulpitii, Auli Cecinnæ, Bithynii, M. Bruti, Aſinii Pollionis, C. Cæſaris, & ſi qui forte ſunt alii, quos conſtat eadem ætate fuiſſe cũ Cicerone, ut non magis cõveniat, M. Cęlium dici Ciceronianũ, quã Ciceronẽ Cęlianum. Nec in his epiſtolis quicquã cõgruit præter ſermonis Romani dilucidã & inaffectatam elegantiam. At in hoc non eſt totus Cicero, quem tibi proponis æmulandum. Quid enim nunc commemorẽ de *Criſpo Saluſtio*, qui cum eiuſdem fuerit ætatis, dictione diſſimilimus eſt Ciceroni? Nos. Nec commemora mihi priſcos illos horridos & impexos, cum nondum una cum moribus enituiſſet eloquentia, nec eos, qui pariter cum Cicerone decurrerunt: eos refer, qui Ciceronem ſecuti ſunt. Bul. Age, num tibi *Seneca* videtur Ciceronianus. Nos. Nihil minus, præſertim in oratione ſoluta. Nam tragœdiæ, quæ probantur à doctis, vix videntur à Seneca ſcribi potuiſſe. Bul. Num *Valerius Maximus?* Nos. Tam ſimilis eſt Ciceroni, quam mulus homini, adeo ut vix credas vel Italum fuiſſe qui ſcripſit,

ſcripſit, vel hoc ætatis quod prę ſe fert, vixiſſe, tam diverſum eſt totum dictionis genus: Afrum quempiam eſſe dicas, nec ullum carmen elaboratius. BUL. Quid *Suetonius?* NOS. Non paulo longius abeſt à Cicerone, quam Seneca, nec verbis, nec ſtructura, nec perſpicuitate, nec figura dictionis, nec urbanitate referens M. Tullium. BUL. *T. Livium* hoc honore dignaris? NOS. Primum hiſtoricus eſt; Deinde incompoſitus; nonnullis etiam *Patavinitatem* quandam reſipere dictus eſt, hoc eſt, minus Romane dicere. BUL. Iam *Cornelium Tacitum* conferre non audio. NOS. Nec opus. BUL. Fortaſſe *Quintilianum* recipies in hoc album. NOS. Is affectavit etiam Ciceroni diſſimilis eſſe. Cuius utinam extarent declamationes; Nam quas habemus, minimum habent Ciceronis. BUL. Sed habeo, quem non contemnas, *QuintumCurtium.* NOS. Hiſtoricus eſt. BUL. Eſt; ſed in Hiſtoriis extant aliquot orationes. NOS. Cæteris candidior eſt; ſed *nihil,* aiunt, *ad Parmenonis ſuem.* Habet multas Sermonis formulas à

Ciceronianis diverſas. Bul. Si hunc reiicis, non recipies, opinor, *Aelium Spartianum, Iulium Capitolinum, Aelium Lampridium, Vulcatium Gallicanum, Trebellium Pollionem, Flavium Vopiſcum, Aurelium Victorem.* Nos. In his vix eſt quod probes, præter hiſtoriæ fidem; tantum abeſt, ut eos Ciceroniani cognominis honore digner. Nam ægre tuentur ſermonis Latini caſtimoniam. Bul. En adeſt *Probus Æmilius.* Nos. Candidus eſt laudator omnium, quorum vitam deſcribit, ut encomiaſten dicas verius, quam hiſtorigraphum. Bul. An *Amianum Marcellinum* fortaſſe recipies. Nos. Difficilis eſt in eloquendo, ac ſubinde compoſitio carmen moliri videtur, quum dicit, *ut captivos redderet noſtros. Velleium Paterculũ* citius agnoverim, quamquam nec illum dignabor hoc honore. Bul. Minus, opinor, agnoſces epitomographos, *Florum, Eutropium* & *Solinum.* Nos. Agnoſcam, ſi quiſquam eruditus illos agnoſcit, hoc ſane nomine. referunt enim quos imitantur. Bul. Verum retro mihi curſus

flecten-

flectendus eſt, duos *Plinios* prætermiſimus. Maiorem ſcio non feres hic nominari, Iuniorem fortaſſis admittes. Nos. Imo qui ſunt huius cauſæ cenſores, cum primis vetant contingi ab adoleſcentibus huius epiſtolas, ne pro Ciceronianis evadant Pliniani. Bul. At felicius ſcripſit orationem, qua Traianum laudat. Nos. Feliciſſime, ſed Ciceronem non exprimit. Bul. Poëtas ſciens prætereo, facile divinans quid ſis reſponſurus, etiamſi clariſſimos ac feliciſſimos omniũ propoſuero, *Virgilium*, *Horatium*, *Ovidium*, *Lucanum* & *Martialem*. Nos. In Horatio nullum Ciceronis veſtigium. In *Virgilio* nonnullum, licet obſcurum. *Ovidius* inter poetas Cicero videri poſſet. *Lucanus* dictus eſt Oratori, quam Poetæ ſimilior, ſed alieniſſimus ab imagine Ciceronis. *Martialis* ad Naſonis facilitatem plurimum accedit, & aliquid Ciceronianæ laudis illi poterat tribui, ni in libros aliquot epiſtolis pręfatus eſſet, Deum immortalẽ, quam non Ciceronianis! Bul. Quid ſi proferam *Lucretium*? Nos. Eadem

opera profer & *Ennium* & *Lucilium*. BUL. *A. Gellii* candidiſſimam phraſim mirantur eruditi. NOS. Nec argumentum convenit, nec phraſis primum affectata, & verborum copia pene ſuperfluens, rerũ ſupellectile frugalis. BU. En tibi *Macrobius*. NOS. *Æſopicam corniculam* mihi nominas, ex aliorum pannis ſuos contexuit *centones*. Itaque ſua lingua non loquitur, etſi quando loquitur, Græculum Latine balbutire credas. Quod genus eſt illud ex commentario in ſomnium Scipionis ſecundo. Et hoc eſſe volunt quod Homerus divinarum omnium invẽtionum fons & origo, ſub Poetici nube figmenti, verum ſapientibus intelligi dedit. BUL. At *Symmachum* in epiſtolis argutum admirantur quidam. NOS. Admirentur quibus ſtudio eſt moleſte potius, quam bene dicere. BUL. Sed heus, *Apuleius* nobis præteritus eſt. NOS. Hunc Ciceroni conferam, quum libebit *graculum comparare luſciniæ*. BUL. Sit ſane, in *Aſino* & Floridis, at in Apologiis accedit. NOS. Minus quidem abeſt, ſed immẽſo ſequitur intervallo.

Cate-

Cæterum & *Martianum Capellam* oblitus es, ſi tales libet proferre. BUL. Quid ſi veniamus ad ſemichriſtianos? Quis tibi videtur *Boëtius?* NOS. Egregius Philoſophus, poeta non peſſimus, à Ciceronis dictione longe ſemotus. BUL. Quis *Auſonius?* NOS. Ingenium ac doctrinam tribuo; ſtylus aulæ delicias licentiamque reſipit, quemadmodum & vita: Ciceronianus adeo non eſt, ut ſtudio habuiſſe videatur aliter dicere quam dixit Cicero. Proinde qui Ciceroniani nomen illi velit aſſcribere, pro honore contumeliam irrogarit homini, non aliter quam ſi quis Germanum appellaret, qui ſtuderet haberi Gallus, etiam ſi Germanus eſſet. BUL. Ne te longis ambagibus circumagam, veniamus ſi videtur ad Chriſtianos, ſi quem forte reperiamus, qui Ciceronianus dici mereatur. Inter hos, opinor, probabis *Lactantium*, qui Ciceronianæ eloquentiæ lacteo flumine manare dictus eſt. NOS. Dictus, ſed ab eo, qui Ciceronianus non erat. BUL. Verum illud inficiari non potes, Lactantium Ciceronis eloquen-

tiam affectaſſe. Id declarat in tertium Inſtitutionum librum præfatio, in qua defenſurus Chriſtianæ Philoſophiæ veritatem, optat eloquentiam, ſi non Tullianam, certe Tullianæ proximã. Nos. Nec prorſus infeliciter affectavit, quanquam aſſequutus non eſt. Bul. Qui ſic? Nos. Quoniam in prima ſtatim operis prefatione ſic loquutus eſt. *Alioqui nihil inter Deum hominemque diſtaret, ſi conſilia & diſpoſitiones illius maieſtatis æternæ cogitatio aſſequeretur humana.* Ubi Cicero dixit, *diſpoſitiones*, pro *decretis*? Bul. Imo dum Ciceronianus eſſe ſtudet, factus eſt Ciceroni diſſimilis. Eſt enim hoc Ciceronis, rem eandem duabus vocibus idem aut propemodum idem ſignificantibus inculcare. Hinc eſt illud, *conſilia & diſpoſitiones.* Qui ſcias an & vocalium hiatum captarit, ut Ciceronianus eſſet, in *conſilia &*, & rurſus in *cogitatio aſſequeretur.* Fortaſſis & compoſitionem affectavit, Scazontis clauſula, comma finiens, velut in *balneatore* & *archipirata.* Cuiuſmodi clauſulis frequenter utitur in eadem prefatione, ut in pri-

in prima ſtatim periodo *inhærere* : & rurſus *inſtruere poſſumus*: ac mox, *apud Græcos*: atque iterum, *luce orationis ornata* : & αὖθις αὖ, *honeſta ſuſceptu*, mox, *& honoraſti* : nec multo poſt, *nominis tradas*: iterum, *ut ſequerentur hortarer* : item aliquanto poſt, *reliquerunt*. Hoc certe Tullianũ habet, quod ſubinde ditrochæo finit, ut *contulerunt, convocamus, ſopiamus, inchoamus* : ſemel ponit in clauſula, *quæſiſſe videatur*. Hæc indicant, illum magno ſtudio Ciceronis imaginem affectaſſe. Verum hoc nomine iuſtius reiiceres Lactantium à titulo Tullianorum, quod nec eruditionem, nec vim, nec pectus attulerit ad defenſionem Philoſophiæ Chriſtianæ, quæ Marcus Tullius attulit ad actionem cauſarum civilium. E reliquorum numero, quem primum aut ultimum proferam? *Cyprianum*? Nos. Chriſtiane ſcripſit verius, quam Ciceroniane. Bul. *Hilarium*? Ohe, nihil ſimile. Difficilis eſt & obſcurus in eloquendo: & *Gallico*, ut inquit ille, *cothurno* attollitur, verba quoque multa ſecum trahens, quæ

non ſunt Tullianæ puritatis. Bu. *Sulpitius*, opinor, videbitur hoc honore dignus. Nos. Eſt ille quidem & mollior & iucundior, & dilucidior, & illaboratior Hilario, ſed phraſis Gallum fuiſſe declarat. Non deeſt pietas, ſed abeſt vis & gravitas, & eſt floridum dicendi genus magis, quam nervoſum. Bu. *Tertullianum* igitur admittes. No. Irrides: is prudens ac ſciens obſcuravit malis verbis bonas ſententias: vel ipſo durior Apuleio. Bu. Certe facundiſſimum illum ſimul & doctiſſimum *Hieronymum* non repelles. Nos. Agnoſco virum doctrina facundiaque præcellentem: Tullianum non agnoſco, qui flagris ab imitatione Ciceronis depulſus eſt. Bu. *Auguſtinum* igitur? No. Is hoc habet Ciceronis, quod prælongo ambitu circumducit periodum; ut frequenter ægre revocet à diverticulo in viam. Verum non æque ac Cicero, prolixum Orationis ductum, membris & inciſis diſtinguit, nec facilitatem in dicendo, nec felicitatem in tractando reddit. Bu. *Paulinum?* Nos. Vix umbram habet Ciceronis, nec ſententiis,

nec

nec verbis admodum felix. Bu. *Ambroſium* igitur. Nos. Romanum Oratorem agnoſcas, non Ciceronianum. Gaudet argutis alluſionibus, acclamationibus, nec præter ſententias quicquam loquitur: membris, inciſis, comparibus numeroſus, ac modulatus, ſuum quoddam dicendi genus habet aliis inimitabile; ſed à Tulliano genere diverſiſſimum. Bu. Saltem agnoſce Romanum *Gregorium*, eius nominis inter Pontifices primum. Nos. Agnoſco virum pium; ea loquentem quæ ſentit. Et hic propius accedit ad M. Tullium quam Ambroſius; ſed fluit lutulentus, & Iſocraticæ ſtructuræ quaſi ſervit oratio, quod eſt à Cicerone alienum. Sic enim puer in ſcholis aſſueverat. Bu. At Tuſci *Leonis*, qui fuit eius nominis primus Romanæ urbis Pontifex, eloquentiam mirantur omnes. Nos. Eſt fateor huius bene numeroſa, ſatiſque perſpicua dictio, nec ineptis ſenſibus, ſed nihil ad Ciceronem. Bu. Quid ſi tibi *Bernardum* è Burgundionibus adducam? Nos. Agnoſco virum bonum, quæ pars eſt Oratoris, natura compo-

 ſitum

ſitum ad urbanitatem & ad dictionis leporem:ſed adeo non Ciceronianum; ut ex ſcriptis vix ſuboleat, unquã illi lectum Ciceronem. Bu. Poſteaquam hunc reiicis, non auſim tibi proponere *Bedam, Remigium, Claudium, Heſychium, Anſelmum, Iſidorum.* Nos. Deſine mihi κολοϐωτὰς iſtos commemorare, quum aliena lingua loquantur. Deteriora faciunt quæ referunt: dum ſua promunt, vix loquuntur. In his ægrotabat eloquentia. Bu. At vereor ne mortuam dicas, ſi poſteriores commovero. Prætermittam igitur *Alexandrum Halenſem, Petrum Gandavenſem,* & huius farinæ ſcriptores innumeros: duos κορυφαίους proferam, *Bonaventuram* & *Thomam*. Nos. *Bonaventura* ſatis affluit verbis, ſed qualibuſcunque. *Thomas* Ariſtotelicus prorſus eſt, ἀπαθὴς in dicendo, tantum hoc agens, ut doceat lectorem. Bu. Verum in quæſtionibus. Cęterum ubi Rhetorem aut Poëtam agit, ſatis ſpirat Ciceronem. Nos. Quæ mihi narras pòëmata? mihi vero nuſquam videtur infantior, quam quum affectat oratoriæ dictionis

nis fluxum, id quod facit in tractanda materia de euchariſtia. Sed age miſſos fac *Theologos* iſtos *ſcholaſticos*, à quibus fruſtra requiras ullam eloquentiam, nedum Ciceronianam: alios profer, ſi quos habes. Bu. Age redibimus ad aliud ſcriptorum genus noſtro ſeculo vicinius. Nam aliquot ætatibus videtur fuiſſe ſepulta prorſus eloquentia, quę non ita pridē reviviſcere cœpit apud Italos, apud nos multo etiam ſerius. Itaque refloreſcentis eloquentiæ princeps apud Italos videtur fuiſſe *Franciſcus Petrarcha*, ſua ętate celebris ac magnus, nunc vix eſt in manibus: ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis. Nos. Fateor. Atqui eſt ubi deſideres in eo linguæ Latinæ peritiam, & tota dictio reſipit ſeculi prioris horrorem. Quis autem illum dicat Ciceronianū, qui ne affectarit quidem. Bu. Quid attinet igitur referre *Blondum* ac *Boccatium*, hoc inferiores tum in dicendi viribus, tum in Romani ſermonis proprietate? Ne *Ioannem* quidem *Tortellium* audies. Nos. Non audiam in his

quidem comitiis. Bu. Hunc ſequutus eſt ingens proventus eruditorum, certatim ſeſe ad Ciceronis imitationem componentium. Ecquem ex hoc numero dignaberis iſtius cognominis honore? Num *Franciſcum Philelphum*? Nos. Plane dignarer, ſi tam placeret eruditis omnibus quam placuit ſibi. Et affectavit quidem illo ſeculo Ciceronis effigiem, ſed parum feliciter. Nec uſquam illi diſſimilior eſt, quam ubi maxime oportuit eſſe ſimilem, nimirum in orationibus. Nam in epiſtolis ſatis adumbrat M. Tullium. Neque hęc dixerim in cuiuſpiam contumeliam. Agnoſco viros æterna poſteritatis memoria dignos, ac de ſtudiis optime meritos; ſed divinum quiddam eſt eſſe Ciceronianum. Bul. *Leonardus Aretinus* mihi videtur alter Cicero. Nos. Facilitate dictionis ac perſpicuitate ſatis accedit ad Ciceronem: ſed nervis aliiſque virtutibus aliquot deſtituitur: alicubi vix tuetur Romani ſermonis caſtimoniam: alioqui vir doctus iuxta ac probus. Bu. *Guarinum* ſat ſcio non recipies, nec *Lapum*, nec *Accioialum*,

nec

nec *Antonium Becariam*, nec *Franciſcum Barbatium*, nec *Antonium Tudertinum*, nec *Leonardum Iuſtinianum*, nec *Achillem Bochium*, & ſi qui ſunt, qui mihi nunc non ſuccurrunt, maxime quod horum pleriq; non alio monumento nobis innotuerunt, quam vertendis Græcis, ubi nulla laus inventionis, quæ præcipua pars eſt eloquentiæ. Nos. Iſtorum neminē contemno; neminem tamen dignabor Tulliani cognominis honore. Bul. Proferam itaque *Pogium Florentinum*, vividæ cuiuſdam eloquentiæ virum. Nos. Naturæ ſatis erat, artis & eruditionis non ita multum: interim impuro ſermonis fluxu, ſi Laurentio Vallæ credimus. B. *Vallam* igitur in illius locum ſubſtituamus. Nos. Is propius accedit ad curam ac ſubtilitatem Quintiliani, quam ad illaboratam Ciceronis facilitatem, quanquam cæteris elimatior puriorque. Bu. Multos prætereo ſciens, quorum nomina, ſat ſcio, non ferent aures tuæ: eximios tantum refero. Si quem alium, certe magnum illum *Hermolaum Barbarum* in huius cognominis

nis honorem admittes. Nos. Vere magnum ac divinum hominem protuliſti; ſed in dicendo Ciceroni diſſimillimum, & ipſo pene Fabio Plinioque elaboratiorem, cuius eloquentiæ nonnihil effecit Philoſophiæ ſtudium. Bu. Quid *Ioannem Picum* Mirandulæ comitem? Nos. Indolem plane divinam narras, ingenium ad omnia factum; ſed huius quoque dictionem nonnihil vitiavit linguarum ac Philoſophiæ atque etiam Theologiæ cura. Bu. Noſti gentilem huius *Franciſcum Mirandulanum*. Nos. οὐδ' ἴκταρ, aiunt. nimirum Philoſophus ac Theologus eſt: alioqui vir magnus. Cæterum qui convenit, ut eum recenſeas inter Ciceronianos, qui cum Petro Bembo diſputans, damnat addictos exprimendo Ciceroni? Bu. Næ tu ſummam laudem illi tribuiſti, ſi quis tamen omnino nimium Theologus eſſe poteſt. Nos. Poteſt ad huius palmæ conditionem. Bu. Bene habet: unum, ni fallor, reperi, quem non reiicies, *Angelum Politianum*. Nam *Marſilium Ficinum* proferre non audeo. Nos. Fateor, *Angelum*

gelum prorſus angelica fuiſſe mente, rarum naturæ miraculũ, ad quodcunque ſcripti genus applicaret animum: ſed nihil ad phraſim Ciceronis; diverſis virtutibus ſuſpiciendus eſt. Bu. Si ducam in hunc ordinẽ *Codrum Vraum, Georgium Trapezontium*, ſi *Theodorum Gazam, Ianum Laſcarem, Georgium Mœrulam, M. Muſurum, Marullum*, prope divino, quid dicturus ſis. Submovebis ab hoc certamine totum Græcorum genus, quibus inviſus eſt tuus amaſius Cicero. Verum nolim in his comitiis habere ſuffragium iram, odium, aut amorem. Nos. Nec habebunt. De *Iano*, quoniam adhuc ſupereſt, dicendum eſt parcius: Morum comitate generis nobilitatem præ ſe fert, acri iudicio vir, multæ in epigrammatibus argutiæ: poterat inter Ciceroniani cognominis candidatos numerari, ni crebræ legationes ac regum negotia revocaſſent hominem à Muſis. *Codro* nec Latinæ linguæ facultas deerat, nec urbanitas, verum homo non diſſentiens ab Epicuro, neglexit hanc laudem, ut non vulgarem, ita nec parvo pa-

vo parabilem. *Georgium Trapezontium* fateor virum egregie doctum, deque re literaria pulchre meritum, & hoc abſolutiorem *Theodorum Gazam*, quorum ille ſe ad Ciceronis dictionem effingendam ſtudio compoſuiſſe videtur, hic Ariſtotelem exprimere maluit, quo non alius felicior, ſive vertit Græca Latine, ſive Latina Græce: quum ſua loquitur, duo quædam obſtrepunt delicato lectori, Philoſophiæ ſtudium, in quo totus erat, & illud γνήσιον Græci ſermonis, quod Latine loquentes ſequi ſolet, ac vix unquam dediſcitur. Bu. Quid vetat quo minus Græcus abſolvat Romanam linguam, ſi Britannis ac Phryſonibus hoc contigit? præſertim quum ſermo Græcus tum in verbis, tum in tropis plurimam habeat affinitatem cum Latino. Nos. Quid Britannis ac Phryſonibus contigerit, aliis æſtimandum relinquo: mihi videtur affinitas ſermonis obſtare puritati. Citius enim pure Romane loquetur Hybernus, quam Gallus aut Hiſpanus. Quemadmodũ citius Gallus diſcet Germanice loqui pure, quam Italice

Italice aut Hiſpanice. Sed pergam. *Georgium Marulam* Alexandrinum eſſe ſcio, an Græcus fuerit neſcio, vir in reddendis Grçcis ſplendidus & elegās, ut cū veteribus multis conferri queat. *Marulli* pauca legi, tolerabilia, ſi minus haberent paganitatis. *M. Muſurum* propius novi, virum inſigniter eruditum in omni diſciplinarum genere, in carmine ſubobſcurum & affectatum, oratione proſa, præter unam alteramve præfationē, nihil quod ſciam reliquit: mirabar hominem Græcum tantum ſcire Latine. Et hunc fortuna retraxit à Muſis, dum Leonis favore Romam accitus, incipit Archiepiſcopus eſſe, fato præreptus eſt. Bu. Recipies igitur *Pomponium Lætum*. Nos. Is elegantia Romani ſermonis contentus, nihil affectavit ultra. Bu. Platinam igitur? Nos. In hiſtoria valiturus erat, ſi nactus fuiſſet argumentum felicius. In optimo cive & Panegyrico nonnihil accedit ad Ciceronis imaginem; ſed tanto intervallo, ut hoc cognomē non promereatur eruditorum calculis; alioqui vir doctus, facundus,

& ni-

& ni fallor, bonus. BUL. Quid *Philippum Beroaldum* maiorem? Video, abnuis; id ſciebam fore. NOS. Imo annuo, ſi mihi commendas hominem de literarum ſtudiis præclare meritum: ſin poſtulas eum in Ciceronianorum aſcribi catalogum, abnuo. *Philippum Beroaldum* iuniorem citius recepero, quanquam is perpauca miſit in literas. BU. Iam fruſtra tibi recenſeam *Georgium Valam, Chriſtophorum Landinũ, Mancinellum, Petrum Marſum, Baptiſtam Pium, Cornelium Vitellium, Nicolaos Leonicenum & Leonicum, Bartholomæum Scalam, Paulum Corteſium, Petrum Crinitum, Iacobum Antiquarium.* NOS. Ut tu farrigine quadam confundis diverſos! Mancinellos, Vitellios, Marſos ſile, quum agitur de eloquẽtia. *Baptiſta* Pius ſuo more loqui conatus eſt. *Scala* ſibi videbatur Tullianus, Politiano ne Latinus quidem videtur, adeo ut ne ſenſum quidem communem illi tribuerit. De Paulo Corteſio poſt dicetur. *Petrus Crinitus* multum abeſt à charactere Ciceroniano, quanquam hominis eruditionem ample-

amplector. *Leonicenus* Medicus erat, non Rhetor. *Leonicus* in adytis Philoſophiæ, præſertim Platonicæ, ſemper religioſe verſatus, ad Platonis ac Ciceronis Dialogos effingendos ſeſe compoſuit, & præſtat eloquentiæ tantum, quantũ fas eſt hodie à tali Philoſopho requirere; Ciceronianus appellari nec ipſe cupiat, ni fallor; adhuc enim ſupereſt, vir non minus integris moribus, quam eruditione recondita. Bu. Quid de *Domitio Calderino?* Nos. Bona ſpes erat, ni Romanæ deliciæ, mox præpropera mors intercepiſſent iuvenis bene cœptum in ſtudiis curſum. Bu. Porro *Scipionem Carteromachum*. Nos. Agnoſco virum citra oſtentationem in utraque literatura doctum; cæterum ex his, quæ ſcripſit, non apparet illum affectaſſe Tullianam eloquẽtiam. Bu. Non reiicies, opinor, *Hieronymum Donatum*, Patritium Venetum. Nos. Epiſtolæ, quod pene ſolum illius habemus, declarant, illum quidvis præſtare potuiſſe, ſi voluiſſet huc animum intendere; ſed reipub. negotia diſtraxerunt hominem ab otio litera-

terario. Bu. *Antonium Sabellicum*? N. Agnoſco, natura facundum, nec artis expertem. Nec infeliciter rhetoricatur interdum. In hiſtoria ſat ſplendide verſatus; ſed in hac tantum, quæ ſuum dicendi genus deſiderat. Bu. Hactenus de mortuis pleriſque, nunc vivorum, ut aiunt, meminiſſe oportet, de quibus fortaſſe vereberis, quid ſentias, proloqui. Nos. Minime: quandoquidem fateor, hoc laudis vix ulli mortalium adhuc contigiſſe. Bu. Noſti *Paulum Æmylium*? Hominis & reconditam eruditionem, & diligentiam, & vitæ ſanctitatem, & ſummam in hiſtoria fidem exoſculor: Tullianam dictionem nec affectavit, nec habet. Bu. Profero *Baptiſtam Egnatium*. Nos. Virum non minus probum & integrum quam eruditum & eloquentem nominaſti: ſed cui Tulliani cognominis honorem negant doctorum ſuffragia. Docte loqui maluit, quam Ciceroniane, & quod voluit, aſſequutus eſt. Bu. En tibi *Paulum Bombaſium*. Nos. Equidem exoſculor Paulum Bombaſium, prorſus aurei pectoris hominem, quo vix alius unquam

unquam vixit amico amicior; ſed valetudinis parcens, non admodum indulſit ſtylo. Mox, ut erat animi abiecti, ſordidorum competitorum improbis contentionibus offenſus (nam Bononiæ publico ſalario Græce profitebatur) ad reipub. negotia ſeſe contulit; tandem accitus Romam, augere rem maluit, quam literis inſeneſcere. Bu. Fortaſſis æquior eris iunioribus. Quid cenſes de *Andrea Alciato?* Nos. Referam, quid eruditi ſentiant, qui propius hominem noverunt, quam ego. Quam laudem. M. Tullius partitur inter Q. Scævolam & M. Craſſum, quorum hic dictus eſt *eloquentium iuriſperitiſſimus*, ille *iuriſperitorum eloquentiſſimus*, totam in hunc unum competere iudicat. Quid poſſit eloquentia, declaravit in præfatione, quam Cornelio Tacito præfixam legimus. Nam in annotationibus docere propoſuit, non rhetoricari. Bu. Ex Italis, opinor, non ita multos prætermiſimus memorabiles. Sed heus, occurrit *Hieronymus Alexander*, nuper favore Clementis VII. Archiepiſcopus Brunduſinus; quem fortaſſe præte-

prçteritum non oportuit in hac recenſione. NOS. Quid is poſſit in hoc genere, non ſatis liquet ex his quæ ſcripſit. Nam & admodum pauca venerunt in lucem, in quibus ipſis non videtur hanc laudem ambiſſe: & iam pridem civilia bellicaque negotia alio rapuerunt hominem, peritia linguarum eleganter inſtructum, ac prorſus indignũ, qui prophanis negotiis ſerviat. BUL. Equidẽ arbitror, *Albertum Carporum principem*, propius ad Tullianam phraſim accedere quam Aleandrum. Nihil hic edidit hactenus, quod equidem ſciam: unicum duntaxat librum, aut ſi mavis prolixam epiſtolã ab illo ſcriptam vidi, qua reſpondet Eraſmo; tametſi ſunt, qui ceu compertum aſſeverant, eius operis alterum eſſe Fabrum. NOS. Accedit ille quidem, quiſquis eſt, quatenus licuit homini in theologicis ac philoſophicis literis ab adoleſcentia verſato. BUL. Vides, quam multos celeberrimi nominis ſcriptores commemorarim, Noſopone, quorum nemini fateris Tulliani cognominis decus obtigiſſe. Fortaſſe nonnulli fal-

lunt

lunt meam memoriam; tu ſuggere, ſi quos noſti, Hypologe. HYP. Duos Cœlios, *Rhodiginum* & *Calcagninum*, neſcio an volens prætermiſeris. BUL. Plane imprudens. NOS. *Rhodiginus* vir erat pius & variæ lectionis, in eloquentiæ certamen haud quaquam aſciſcendus: alter tum eruditione, tum eloquẽtia ſuperior: ſtylus elegans & ornatus; ſed nonnihil reſipiens philoſophiam ſcholaſticam; quæ res hactenus officit, non ut non poſſit inter facundos numerari, ſed ne inter Ciceronianos. BU. Pauculos prætereoſciens, ad quorum commemorationẽ ipſa ſe nos reducet oratio tempeſtivius. Interim, ſi placet, in Galliam, & olim & hodie ſtudiis florentiſſimam, aliquantiſper migremus, ex ea dũtaxat præcipuos relaturi, qui nuper ſcriptis in lucẽ editis eloquẽtię laudẽ emeruerũt. *Robertus Gaguinus* non ita pridẽ habitus eſt magni nominis, dictione tamen quam ſcriptis vendibilior. NOS. Verum ſuo ſeculo; nunc vix inter Latine loquẽtes reciperetur. BU. Quid commemorem duos fratres *Ferdinandos*? NOS. Non feram. BUL.

Quid

Quid ſi *Guidonẽ Iuvenalẽ?* Nos.Multo minus. Bu. Quid ſi *Iodocum Badium?* Nos. Iſtũ citius admiſerim in hoc laudis certamen,quã Apuleiũ,nec infeliciter omnino ceſſit conatus Badio;adeſt illi facilitas non indocta: felicius tamẽ ceſſurus,niſi curæ domeſticæ reiq; parandæ ſtudiũ interrupiſſent ociũ illud Muſis amicum, huius laudis candidato neceſſarium. Bu.Fortaſſis huius honorem tituli tribueꝭ Galliarum decori *Guilhelmo Budæo.* Nos. Qui tribuam, quod ille nec ambit, nec agnoſceret, ſi tribuero? Quanquam is alioqui eximiis variiſq; dotibus ſuſpiciendus eſt. Bu. *Iacobus Faber* habetur celebratiſſimus. Nos. Vir pius & doctus, ſed qui Theologice dicere maluerit, quã Tulliane. Bu l. *Ioannem Pinum* fortaſſis agnoſces. Nos. Poſſet inter huius laudis competitores numerari, niſi & hunc negociorum tumultus & Eccleſiaſtica dignitas à ſtudiis avulſiſſent. Olim certe præclarum ſui ſpecimẽ dedit, quum Bononiæ Muſarum ſacra coleret. Nunc Epiſcopum audio factum. Quid acceſſerit eloquentię, neſcio. Fieri poteſt, ut plus

plus acceſſerit eruditionis, quam dignitatis. Bu. Agnoſcis *Nicolaum Beroaldum?* Nos. Agnoſco dictionis illaborato fluxu Pino non diſſimilem; verum is in hoc genus nunquam nervos intẽdit ſuos, dicendo quam ſcripto felicior. Quid poſſit, ſatis divino, ſed eſt magni laboris fugitantior. Bu. *Franciſcum Deloinum* non vererer obiicere, ſi ſe talem præſtare potuiſſet in oratione librove, qualem ſe præſtitit in epiſtolis ex tẽpore ſcriptis ad amicos. Quod ſane prodigii ſimile videri poſſit in homine, qui ſeculo non admodum felici, totam pene ætatem in Accurſiis, Bartholis ac Baldis contriviſſet. In literis politioribus, & ſenex & feliciter repubuerat. Hũc nuper mors terris eripuit, ipſi quidem matura, ſenex enim mortuus eſt, ſtudiis vero quibus evehendis ornandiſque vir optimus natus videbatur, præpropera. Supereſt *Lazarus Bayſius*, qui unico libello de veſtibus eoque non magno magnam laudem meruit, ſummamque ſpem de ſe præbuit, ſi quo cœpit curſu, pergat in literarum ſtadio. Quanquam ad do-

 cen-

cendum appoſitus, argutus eſſe mavult, ut videtur, & Atticus, quam Ciceronianus. Bu. Succurrit etiamnum par unum, nequaquam, ut arbitror, faſtidiendum. Noſti *Claudium Cantiunculam* Metenſem; & *Cornelium Sceppe-rum*. Nos. Uterque mihi & è convictu notus eſt. *Cantiuncula*, ut eſt ingenio feſtivo, in quovis argumento tractando ſuaviſſima canit, præſertim oratione proſa: quantum valeat carmine neſcio, nec infeliciter properat ad exemplar Ciceronis. Fluxum, perſpicuitatem, copiam ac iucunditatem M. Tullii propemodum aſſequutus eſt. Sed iam pridem in principum legationibus *fabulam* agit *motoriam*, quum hoc negotium altiſſimam quietem deſideret: & tamen ita quotidie ſe ipſum vincit, quaſi per terras mariaque volitans, Muſas omnes ſecum ducat comites. Habet hoc eximium, quod iurisprudentiam, ac philoſophiæ cognitionem, eloquentiæ conciliavit. *Scepperus*, præterquam quod in omni diſciplinarum genere verſatus eſt, pari facultate & ſolutam orationem texit & carmen:

carmen : quamquam & hic iam diu fabulam agit motoriam. BU. De *Ruello* quid ſentis? NOS. Quod peritiſſimo rei Medicæ dignum eſt; in vertendis Græcis religioſæ fidei. Hoc laudis maluit, quam haberi Tullianus. BU. Sed ubi mihi ponendus eſt *Petrus Moſellanus Trevir*, inter Germanos, an inter Gallos? NOS. Nihil refert, ad id ſane, quod nunc agitur. BU. Agnoſcis Ciceronianum? NOS. Admiror parem utriuſque linguæ peritiam, ingenium candidum, minimeque ſordidum, induſtriam indefatigabilem, dictionem vividam, floridam, ac dilucidam. Nihil ab eo non erat expectandum, niſi iuvenem non ita pridem huius laudis agonem ingreſſum præpropera mors, gravi doctorum omnium mœrore, nec levi ſtudiorum diſpendio, ſuſtuliſſet è medio. BU. E Galliis igitur, ſi videtur, iter flectamus in Angliam, non infelicem ingeniorum altricem. Sed *Germanum Brixium* pene prætereiram. Non ignoras virum pari dexteritate in utraque lingua, ſive carmen pangere velit, ſive proſam orationem condere : nec

minus felicem Græcis in linguam Latinam transferendis. An ne hunc quidem recipies inter Tullianos? NOS. Ille quidem adhuc in curſu eſt, copiam & lucem aſſequutus eſt, in nonnullis tamen M. Tullio diſſimilis, ſed ita ut bonam de ſe ſpem præbeat, ſi ut facit, totum ſe huic ſtudio dederit. Interim lubet gnaviter currenti applaudere. B. Nunc igitur in Britanniam. quæ quum multos habeat Tullianæ dictionis candidatos; tantum eos nominabo, qui ſcriptis innoteſcere voluerunt. Si *Guilhelmum Grocinum* proferam, reſpondebis, nihil illius extare præter unicam Epiſtolam, elabaratam ſane & argutam ac bene Latinam. Maluit enim nihil ſcribere, quam nihil videre, homo natura luſcioſus. Ad Epiſtolarem argutiam appoſitus, Laconiſmum amabat, & ſermonis proprietatem; diceres Atticum in hoc ſane genere: nec aliud affectavit. Ciceronis copiam ferre non potuit, ſi quando legeret illius libros. Nec ſcripto ſolum, ſed & dicendo *Laconiſabat*. De hoc igitur non contendam. Sed *Thomam Linacrum*

non

non verebor proponere. Nos. Novi virum undiquaque doctiſſimum; ſed ſic affectum erga Ciceronem, ut etiamſi potuiſſet utrumlibet, prius habuiſſet *eſſe* Quintiliano *ſimilis* quam Ciceroni; non ita multo in hunc æquior, quam eſt Græcorum vulgus. Ut banitatem nuſquam affectat, ab affectibus abſtinet religioſius quam ullus Atticus, breviloquentiam & elegantiam amat, ad docendum intentus. Ariſtotelem & Quintilianum ſtuduit exprimere. Huic igitur vitio per me quantum voles laudum tribuas licebit, Tullianus dici non poteſt, qui ſtuduerit Tullio eſſe diſſimilis. Bu. Reſtat *Richardus Pacæus.* Nos. Is quidem inter Tullianę facundiæ candidatos cenſeri poterat, niſi nimium illi placuiſſet extemporalis illa ſcribendi celeritas, & niſi mox iuvenem è medio ſtudiorum curſu, Pontificum ac Regum negotia, prophanis curis propemodum obruiſſent. Bu. Ab Anglia migrabo, ſi tibi *Thomam Morum* produxero. Nos. Fateor ingenium feliciſſime natum, & quod nihil non potuiſſet efficere, ſi to-

tum his ſtudiis vacare licuiſſet. Cæterum iſto puero vix tenuis odor literaturæ melioris demigrarat in Angliam. Deinde parentum autoritas, ad leges eius gentis diſcendas, quibus nihil illiteratius, adegit: mox in cauſis agendis exercitatus, hinc ad reip. munia vocatus: vix ſucciſivis horis reſpicere potuit ad eloquentiæ ſtudia. Tandem in regiam pertractus, & regni regiorumque negotiorum undis immerſus, magis amare poteſt ſtudia quam colere. Et tamen dicendi genus, quod aſſequutus eſt, magis vergit ad Iſocraticam ſtructuram ac Dialecticam ſubtilitatem, quam ad fuſum illud Ciceronianæ dictionis flumen, quanquam urbanitate nihilo M. Tullio inferior eſt. Quoniam autem adoleſcens diverſatus eſt in poëmatibus ſcribendis, poetam agnoſcas & in oratione proſa. Bu. Angliam igitur relinquamus. Neque enim nominabo *Guilhelmũ Latamerum*, aut *Reginaldum Polum*. Quorum prior vir pius Theologiam abſolvere maluit, quam Ciceronianam eloquentiam. Alter Ciceronis admirator

tor ſummus & æmulator non infœlix, nihil adhuc ſuo nomine voluit in lucem prodire. Quanquam in epiſtolis familiaribus ſatis declarat quid valeat; ſed non traducam ea, quibus ipſe lucem nondum tribuit. Alioqui habet innumeros ea inſula, ſummæ ſpei iuvenes; ſed interim cenſorem agimus non divinum. Quid autem mirum, illic efflorefcere iuventutem; ubi Rex ipſe non ſolum præmiis excitat bene nata ingenia; verum etiam exemplo ſuo quamlibet pigris ſubdit calcaria, duobus iam libellis teſtatus, quantum & faveat pietati, & ingenio facundiaque polleat. Nos. Ego ſane libellos iſtos maiorem in modum admiratus ſum, non abhorrentes à dictione Tulliana, niſi quod argumentum & regia dignitas ſuum quoddam eloquendi genus deſiderare videtur. Bul. Quid ſupereſt igitur: niſi ut hinc navigemus in Hollandiam? Nos. Prius in Scotiam cenſeo. Bu. Non gravarer, ſi quem illic noſſem quem te laturum exiſtimem. In Daniam malo, quæ nobis dedit *Saxonem* Gramma-

ticum, qui ſuæ gentis hiſtoriam ſplendide magnificeque contexuit. Nos. Probo vividum & ardens ingenium, orationem nuſquam remiſſam aut dormitantem, tum miram verborum copiam, ſententias crebras, & figurarum admirabilem varietatem; ut ſatis admirari non queam, unde illa ætate homini Dano tanta vis loquendi ſuppetierit; ſed vix ulla in illo Ciceronis lineamenta reperias. Bu. Igitur in Hollandiam. Nos. Imo prius in Zelandiam, ne quem prætereas. Bu. Alit & illa regio, quædam dextra ingenia, ſed pleraque luxu obruuntur. Hinc ſane tibi profero *Adrianum Barlandum*, in cuius ſcriptis agnoſcas candorem ac facilitatem Tullianæ dictionis. Nos. Accedit hac ſane parte, ſed totum Ciceronem non exprimit. Bu. E Zelandia facilis curſus eſt in *Hollandiã*, haud infœcundam bonorum ingeniorum parentem, ſed illic nec honos habetur eloquentiæ; & voluptates non temere ſinunt indolem matureſcere. Hinc tibi proferam *Eraſmum Roterodamum*, ſi pateris. Nos. Profeſſus es

te de

te de ſcriptoribus dicturum. Iſtum vero ne inter ſcriptores quidem pono, tantum abeſt ut Ciceronianis annumerem. BUL. Quid ego audio? Atqui videbatur & inter πολυγράφους cēſeri poſſe. NOS. Poteſt, ſi πολυγράφος eſt, qui qui multum chartarum oblinit attramēto. Alia res eſt, ſcribere, quo de nos agimus, & aliud, ſcriptorum genus. Alioqui qui manu deſcribendis libris quæſtum faciunt, ſcriptores dicentur, quum hos eruditi malint *librarios* dicere. At hoc eſt nobis ſcribere, quod agro fructum producere: hoc nobis lectio, quod agro ſtercoratio: hoc nobis concoctio & emendatio, quod in agris occatio, paſtinatio, putatio, zizaniorum evulſio, ac reliquæ operæ, ſine quibus aut non emergit ſementis, aut non adoleſcit exorta. BU. Quid igitur ille? NOS. Abiicit ac præcipitat omnia, nec parit, ſed abortit, interdum iuſtum volumen ſcribit ſtans *pede in uno*, nec unquam poteſt imperare animo ſuo, ut vel ſemel relegat quod ſcripſit, nec aliud quam ſcribit, quum poſt diutinam lectionem demum ad cala-

mum ſit veniendum, idque raro. Quid quod ne affectat quidem Tulliano more dicere, non abſtinens à vocibus Theologicis, interim ne à ſordidis quidem? Bu. Terſior erat *Guilhelmus Gandavus*. Nos. Atticus erat in epiſtolis, in carmine bonus. ſed ô ſcelerate luxus, quantum felicium ingeniorum, vel corrumpis, vel abrumpis! Bu. Noſti *Ægidium Delphum*? Nos. Virum eruditionis variæ, verſificatorem non malum, ſi facilitati nervos addidiſſet. Bu. Nuper deceſſit *Martinus Dorpius*. Nos. Ingenium felix, & ad quidvis verſatile, nec infeſtivum: ſed alienis iudiciis, quam ſuo, duci maluit. Tandem Theologiæ ſtudium retraxit hominem à Muſis. Bu. Quis tibi videtur *Iacobus Ceratinus*? Nos. Præclaram de ſe ſpem dedit; à Ciceroniano multum abeſt. Bu. Hinc igitur ſi videtur in *Phryſiam* commigremus. Alit enim ea regio prorſus *alba*, quod dici ſolet, *ingenia*: ſed *male convenit Como cum Muſis*. *Langios* igitur & *Canterios* omittam. *Rodolphus Agricola* ſufficit unus pro multis. Nos. Agnoſco virum divini

pecto-

pectoris, eruditionis reconditæ, ſtylo minime vulgari, ſolidum, nervoſum, elaboratum, compoſitum, ſed qui non nihil reſipiat & Quintilianum in eloquendo, & Iſocratem in orationis ſtructura, utroque tamen ſublimior, Quintiliano etiam fuſior ac dilucidior. Quod voluit, præſtitit; nec dubito, quin Ciceronis figuram potuiſſet effingere, ſi huc vertiſſet animi ſtudiũ. Et huic tamen ad ſummam laudem quum alia quædam obſtitere, tum pręcipue regionis ac temporum infelicitas, quibus vix quicquam honoris habebatur literis politioribus, & nationis parum frugalis vita. In Italia ſummus eſſe poterat, niſi Germaniam prętuliſſet. BUL. Supereſt *Hayo Hermannus*, gentis eiuſdem. NOS. Agnoſco iuvenem divinæ cuiuſdam indolis, cuius tamen nullum extat in literis ſpecimẽ, præterquam in epiſtolis aliquot, quibus nihil purius, ſanius, aut ſuavius. Is fortaſſe palmam hanc tulerit, ſi naturæ feliciſſimæ, par acceſſerit induſtria. BUL. Haud tranſeundam cenſeo *VVeſtphaliam*, quæ nobis dedit *Alexan-*

drium Hegium. Nos. Virum eruditum, ſanctum ac facundum nominas; ſed qui gloriæ cõtemptu nihil magni molitus ſit. BUL. Dedit & *Hermannum Buſcium,* NOS. In carmine pangendo felicem, in oratione ſoluta magna vis adeſt ingenii, lectio varia, iudicium acre, nervorum ſatis, ſed compoſitio Quintiliano propior, quam Ciceroni. BUL. *Conradum Goclenium*, opinor, non noſti. Num illum dicis, qui apud Brabantos iam pridem ornat non modo *Collegium Buſleidianum,* quod quidam trilingue vocant: ſed totam etiam illam Academiam, licet alioqui florentiſſimam? BUL. Iſtum ipſum. NOS. Mihi quidem καὶ οἴκοθεν notus eſt. BUL. Nunquid in illo deſideras, quo minus habeatur inter Ciceronianos? NOS. Opinor illud ingenium poſſe, quicquid ſerio voluerit: verum mavult obeſulus eſſe, quam πολυγράφος. HYP. Unum in illo novi, quo Ciceroni multum eſt diſſimilis. BU. Quidnam? HYP. Ciceronem accipimus prælõgo & exili fuiſſe collo: Goclenius & brevi, & obeſo, & adeo non longo, ut mentum

pectori

pectori pene contiguum ſit. Nos. Non hic de collo: ſed de ſtylo diſputamus. Cæterum ut à Weſtphalia recedamus: habet *Saxonia* iuvenes ſummæ ſpei, nihil mediocre de ſe pollicentes: quorum eſt & *Chriſtophorus Carlebitzius*, imaginibus maiorum ornatiſſimus, ſed literis ac moribus cõpoſitiſſimis ornatior: verum horum commemoratione te non fatigabo, quorum indoles adhuc ſuboleſcit, & ut ita loquar, in herba eſt. Pergam ad reliquos Germanos. Quorum princeps fuit *Capnion.* Nos. Vir magnus, ſed oratio redolebat ſuum ſeculũ adhuc horridius impolitiuſque. Qualis & *Iacobus VVimphelingus*, & ſi qui ſunt huius ſimiles, quorum opera tamen parum utilitatis acceſſit Germanię ſtudiis. Quamquam hic in nepote ſuo quodam modo repubuit *Iacobo Spiegellio.* Nos. Capnionis ergo diſcipulum agnoſcis *Philippum Melanchthonem.* Nos. Nihil hoc ingenio felicius, ſi totum vacaſſet Muſis. Nunc hanc laudem leviter affectavit, ac naturæ felicitate contentus, nec artis, nec curæ

per-

permultum ad ſcribendum adhibuit, & haud ſcio, an affectantem nervi fuerint defecturi. Extemporali dictioni natus videtur: nunc aliis intentus, eloquentiæ ſtudium magna ex parte videtur abiecisſe. Bu. En igitur tibi *Vlricum Huttenum.* Nos. Sat ſplendoris & copiæ præſtat in oratione ſoluta, in carmine felicior erat, cæterum à Ciceronis imagine procul aberat. Bu. *Bilibaldum* prius commemoraſſe oportuit, quo duce primum efflorescere cœpit apud Germanos eloquentia, quam & morum pietate & fortunæ ſplendore illuſtravit. Nos. An ille ſequatur, neſcio, certe non aſſequitur, nec tam obſtat ingenium quam reip. negotia, parumque proſpera valetudo, quum non alius ſit proſperrima dignior. Tamen ex tempore ſcribens adeo feliciter, abunde declarat, quantum præſtare valeret, ſi nervos intenderet ſuos. Bu. *Vlrico Zaſio* plurimum laudis tribuit univerſa Germania. Nos. Minus tamē, quam vir ille promeritus eſt. præter exactam iuris, quod profitetur, ſcientiam, feliciſſima quædam adeſt vel ex tem-

tempore ſcribendi dicendique facultas. diceres orationem bonis electiſque verbis ſimul ac ſententiis, ex uberrimo quodam manare fonte, adeo nec reſiſtit uſquam, nec hæret, nec interſileſcit. tum etiam adeſt in ſcriptis alacritas iuvenilis, &, ut ita dicã, vita: negaris ſenis eſſe quod legis. attamen Politianum propius exprimit, quam Ciceronem. Bu. Age, ſed ex proximo, tibi profero *Brunonem Amerbachium* Rauracum, quo viro nihil unquam natura finxit candidius. Nos. Quatenus licet ex guſtu cognoſcere, magnus erat futurus, ni feſtinata mors iuvenem ſtudiis eripuiſſet. Bu. *Henricum Glarianum* agnoſcis Elvetium? Nos. Is maluit in Philoſophia ac Mathematicis diſciplinis conſeneſcere, quam æmulari phraſim Ciceronianam, cui vix convenit cum ſubtilitatibus Mathematicorũ. Bu. Unus ſupereſt, quem ſi non recipis, migrabimus in Panno-niam. Nos. Quis? Bu. *Vrſinus Velius.* Nos. In carmine felix, nec infelix in oratione ſoluta. ſpirituum & urbanitatis habet affatim. ubi prodierit hi-ſtoria,

ſtoria, quam de rebus à Pannoniæ, Boemiæque Rege Ferdinando geſtis texere dicitur, certius pronunciabimus. Bu. Mihi certa ſpes eſt, illum & Principis ſui claritati, & rerum magnitudini, facundiæ viribus reſponſurum. Huius cõmemoratio nos deduxit in Pannoniam; nam illic nunc agit ubi neminem novi præter *Iacobum Piſonem*, Studioſum, eloquentiæ Tullianæ candidatum, ſed primum aula, deinde calamitas, nuper etiam mors hominem nobis abripuit. Nos. Audivi, & dolui. Bu. Habet & Sarmatia, quos non poſſit contemnere; ſed non conmemorabo, niſi quod libellis in lucem datis, ſui ſpecimen dederunt. Horum Princeps eſt Andreas Critius, Epiſcopus Plocenſis, qui prorſus *ingenium habet*, ut ait ille, *in numerato*, carmina pangit feliciter, felicior etiam in oratione ſoluta, præſto eſt ex tempore ſcribenti docta felicitas, ſermo perpetua quadã orationis feſtivitate iucundus. Nos. Paucula quædam illius deguſtavi, quæ mihi ſane ſpem egregiam præbent, niſi legationibus, tum regni

ſimul

ſimul & Eccleſiæ negotiis, cogatur à Muſarum ocio recedere. Bu. Iam *Hiſpania*, quæ non ita iam pridem cœpit ad priſtinam ingeniorum gloriam refloreſcere, doctos & eloquentes viros permultos, qui ſcriptis innotuerunt, non ita multos habet. in his *Antonium Nebriſſenſem*, virum eruditionis varię, ſed cuius mentionem laturus non ſis in Catalogo Tullianorum. Nos. Rem divinaſti. Bu. Ne *Lopidem* quidem, opinor, aut *Sanctium*. Nos. Hic Theologus eſt, nec affectavit hanc laudem: ille multo infelicior eſt in laudando, quam in reprehendendo: nec hic, nec ille Ciceronianus. Bu. Demirabor, ſi *Ioannem Ludovicum Vivem* ab hoc honore ſubmovebis. Nos. Equidem nec ingenium, nec eruditionem, nec memoriam in illo deſidero; adeſt illi parata ſententiarum ac verborum copia, quumque fuerit initio duriuſculus, indies magis ac magis in illo matureſcit eloquentia, quem ſi nec vita, nec ſtudium deſtituerit, bona ſpes eſt fore, ut inter Ciceranianos numeretur. Sunt enim quibus ſcribendi conatus *iuxta*
Man-

Mandrabuli morem, ut habet proverbium, *ſuccedat*. Hic quotidie vincit ſe ipſum & habet ingenium ad quidvis verſatile, eoque ad declamandi facultatem unice compoſitus. Aliquot tamen M. Tullii virtutes nondum abſolvit, præcipue iucunditatem dictionis ac mollititudinem. Bu. Et Luſitanos aliquot eruditos novi, qui vulgarint ingenii ſui ſpecimen. neminem novi, præter *Hermicum* quendam, in epigrammatibus felicem, in oratione ſoluta promptum ac facilem, ad argutandum dexterrimæ dicacitatis: & *Geneſium*, qui nuper edito Romæ libello, præclaram de ſe ſpem præbuit. Vide quot regiones peragraverimus, Noſopone, dum unum quærimus Ciceronianum, nec quiſquam adhuc repertus eſt, quem digneris huius cognominis honore, cuius amor te macerat. Quot priſcos cõmemoravimus, quot ſeculorum poſteriorum, quot noſtræ ætatis recenſuimus? in quibus, ut ſint nonnulli, quos faſtidioſus cenſor poſſit contemnere, quam multi ſunt, qui ſuum quiſque ſeculum, ſuam patriam,

patriam, qui Eccleſiam, qui rem literariam doctrina facundiaque ſua ornarunt, illuſtrarunt, nobilitarunt? nec ullum tamen adhuc invenimus Ciceronianum. Quid reliquum eſt, niſi ut proficiſcamur in inſulas fortunatorum, inde petituri, quem donemus hoc nomine? Moderatius perpetimur mala nobis cum pleriſque communia. Non mæret *Hiſpanus*, ſi non habet flavam cæſariem, non *Indus*, quod colore ſit lurido, non *Æthiops*, quod atro, quod ſimis naribus; & tu diſcrucias animum tuum, nec concoquere potes convicium, quod non es Ciceronianus? Hoc an malum ſit, neſcio: ſed ſi eſſet malum, non tu æquo animo ferres incommodum tibi cum tot talibuſque viris commune? Nos. Atqui hoc laudis aſſequutus eſt *Chriſtophorus Lōgolius*, homo Brabantus, tum apud Gallos educatus. Huic uni Ciſalpinorum palmam hanc tribuunt Itali; cæteros omnes, ut barbaros, ſubmovent. Bu. Plurimum ſane laudis tulit Longolius, ſed nimio emptam. Diu tortus eſt, tandem & immortuus eſt certamini

ni nondum peracto, non levi profecto ſtudiorum iactura; qui magno uſui futurus erat, niſi totum animum omneſque ingenii vires in vani tituli ſtudium contuliſſet. Quamquam ille non uni Tullio aſſidebat, ſed per omne autorum genus ſeſe volverat, diſciplinas liberales omnes diligenter edidicerat, ultra iuris peritiam, nec erat contentus exprimere lineamenta Ciceronis, ſed in inventione rerum peracutus fuiſſe videtur & copioſus, in tractandis argumentis dexter ac felix, nuſquam non præbens admirandæ cuiuſdam indolis ſpecimen. Nihil eſt igitur quod iſti Ciceronis ſimii nobis Longolium obiiciant: aliis dotibus ille magnus erat, etiamſi Ciceronianus non fuiſſet: & hæc ipſa vaniſſimi tituli ambitio fructum propemodum ſtudiorum illius corrupit, vitam abrupit. Quanquam multum etiam abfuit à Cicerone, cui materia defuit exercendæ mirabilis illius eloquentiæ quam in ſeriis gravibuſque cauſis Cicero præſtitit. Longolius edidit epiſtolas, ſane quam elegantes ac feliciter elaboratas, fateor,

teor, ſed multas argumento perquam humili, plures affectato: quod genus videntur aliquot epiſtolæ Plinii iunioris. Atqui tales non arbitror in epiſtolarum numero ponendas. Quid enim habent epiſtolæ Senecæ quod epiſtolæ congruat, præter titulum? At in Ciceronis epiſtolis nihil eſt accerſitum. Aut de gravibus ſeriiſque negotiis ſcribit ea, quæ coram exponeret, ſi licuiſſet; aut cum amicis abſentibus de familiaribus colloquitur rebus; aut de ſtudiis confabulatur, quemadmodum ſolent amici præſentes inter ſe miſcere ſermonem. Quid quod Cicero non edidit epiſtolas ſuas, & quaſdam videtur ſcripſiſſe neglectius, quam loqui ſolitus erat. Una bona pars earum quas Tiro Ciceronis libertus collegerat, intercidit, haud opinor peritura, ſi docti eas iudicaſſent immortalitate dignas. Primum igitur illa ſimplicitas & gratia ſermonis inaffectati; deinde veritas abeſt in Epiſtolis Longolii pleriſque. Adhæc quoniam non eadem fuit fortuna Longolii quæ Ciceronis, nec eadem negotia, fit ut interdum inepta

ſit ac

ſit ac frigeat imitatio. Quod genus ſit: M. Tullius ſenator & vir conſularis, ſcribit ad ſuæ dignitatis homines, quid moliantur duces in provinciis, quam inſtructæ ſint legiones: oſtendit periculum, divinat rerum exitum. Quum ad imitationem Ciceronis ſimilia ſcribit ad eruditos amicos & in ocio viventes, Longolius, veluti ſolicitus de ſumma rerum, nonne friget affectatio? Quid? quod ipſe in Muſæum abditus interdum literis mandat vaniſſimos rumores, quales vulgo circumvolitant, indigni qui vel ſermone cordati hominis commemorentur. Sed in orationibus, inquies, quas duas reliquit, velut in Capitolio habitas, Ciceronem præſtitit. Eas ego ſane magna cum animi tum admiratione, tum voluptate legi, fateor. Effecerunt enim, ut de illius ingenio longe quā ante magnificentius ſentirem. Adeo, quum de illo præclaram concepiſſem expectationem, vicit multis partibus expectationem meam. Videtur enim in has deprompſiſſe, quicquid vel ſuo potuit
inge-

ingenio, vel è Ciceronis orationibus hauſerat. Eæ tamen tot annis elaboratæ, toties ſub incudem revocatæ, toties Criticorum cenſuram perpeſſæ, quantulum habent Ciceronis? Non quidem Longolii culpa, ſed temporũ. Aptiſſime dicebat Cicero: vix apte Longolius: quandoquidem Romæ nec patres conſcripti ſunt hodie, nec ſenatus, nec populi autoritas, nec tribuum ſuffragia, nec magiſtratus qui ſolent eſſe; nec leges, nec comitia, nec actionum forma, nec provinciæ, nec municipia, ſocii, cives: poſtremo Roma Roma non eſt, nihil habens præter ruinas ruderaque, priſcæ calamitatis cicatricis ac veſtigia. Tolle Pontificem, Cardinales, Epiſcopos, Curiam, & huius officiarios, deinde legatos principum, Eccleſiarum, collegiorum, & Abbatiarum, tum colluviem hominum, partim qui vivunt ex hiſce nundinis, partim qui vel libertatis amore fortunam aucupantes eo confluunt; quid erit Roma? Dicet aliquis, Pontificum regnum à Chriſto traditum auguſtius eſſe, quam fuerat olim

olim ſenatus, populique Romani, aut etiam, ſi libet, Octavii Cęſaris: Mea nihil refert, modo fatearis, diverſum regni genus eſſe. Quo fit, ut nec oratio congruat eadem: ſi putamus Ciceronianum eſſe, ſermonem ad rem præſentem accommodare. At ille præclarus iuvenis orationem attemperavit ad hominum affectus, qui veterem Romam, rerum dominam gentemque togatam adhuc ſomniant, quemadmodum Iudęi nondum deſinunt ſuum Moſen, ac templum Hieroſolymitanum ſomniare. Iam Chriſtophorus iuvenis nec magiſtratu, nec rebus geſtis, nec ullo alio nomine magnus erat, quam ingenio, quod ego ſane pulcrius eſſe duco, quam ſi regno polluiſſet. Sed hæc perſona nihil ad Ciceronem. Nunc argumentum accipe. Inciderat illi contentio cum Italo quodam adoleſcente, in hoc opinor ſubornato, ut Ciceronianam eloquentiam à barbaris vindicaret. Et eſt, ut audio, nunc Romæ ſodalitas quædam eorum, qui plus habent literaturæ, quam pietatis: docti vocantur, & apud mul-

tos

tos habentur in precio. Per hos ocioſos hoc certamen, ſtudiis hinc atque hinc efferveſcentibus, accenſum eſt, ut ea civitas undiquaque captat voluptatis materiam. Interim Longolii cauſam gravabat *Lutheri cauſa*, cuius gratia apud Romanos male audiebat quicquid erat affine Germaniæ, ne dicam Ciſalpini omnes. ItaqueChriſtophoro, tametſi natione barbaro, (nam huiuſmodi vocabulis adhuc utuntur illi, quaſi facies rerum non tota ſit immutata) tamen ob admirandam ſermonis elegantiam, viſum eſt candidioribus aliquot, honoris gratia decernere civis Romani titulum. Fiebat hoc olim, & erat munus non minus utile, quam honorificum. Nunc autem quid eſt eſſe civem Romanum? profecto minus aliquanto quam eſſe civem Baſilienſem, ſi contemptis verborum fumis, rem æſtimare libeat. Atque hinc in barbarum Longolium competitoris ipſique faventium invidia. Tandem quæſita eſt illa voluptas ocioſis, ut in

Capitolio (ſic enim vocant curiam quandam non admodum magnificam, in qua ſolent agi per pueros exercitandi ingenii gratia fabulæ) cauſam diceret Longolius. Subornatus adoleſcens audaculus, qui accuſationem, quam alio compoſitam edidicerat, recitaret. Accuſationis hæc erant capita: Primum, quod *Chriſtophorus Longolius olim puer, dum ingenii periclitandi gratia laudat Galliam, in qua tum vivebat, in nonnullis auſus ſit eam æquare Italiæ*: deinde, *quod in ea laudaſſet tribus verbis Eraſmum & Budæum, barbarus barbaros*: præterea, *quod diceretur ab his ſubornatus ac delegatus in Italiam, ut optimos quoſque libros deportaret ad barbaros, quo poſſent cum Italis de principatu eruditionis contendere*. Poſtremo *quod homo barbarus & obſcura familia, minime dignus videretur honore tanti cognominis, ut civis Romanus appellaretur*. Habes præclarum argumentum, in quo nervos intendas eloquentiæ Tullianæ. Atqui hoc plane ludicrum ille pluſquam ſerio agit,

agit, mirifico ſane verborum apparatu, magna ingenii ſignificatione, ſumma vehementia, multa interdum urbanitate; non aliter alludens ad ætatem Ciceronis, quam is, qui ſcripſit Batrachomyomachiam, alluſit ad Homericam Iliadem, ranis ac muribus, rebuſque ridiculis ac frivolis, Deorum, Dearum, heroum ſplendida verba factaque accommodans. Ita Longolius exaggerat capitis diſcrimen, armatas cohortes, gladiatorum manum; quorum violentia autoritas ampliſſimi ordinis, ac ſecundum leges agendi libertas, fuerit impedita. Fingit priſcam illam Romanam orbis reginam, & huius præſidem ac tutorem Romulum cum ſuis Quiritibus: ſomniat P. C. & auguſtiſſimum ordinem regnorum dominum, populum in ſuos ordines ac tribus diſtinctum, prætorum ius, tribunorum interceſſionem: ſomniat provincias, colonias, municipia & ſocios *urbis ſepticollis*: recitatur ſenatus conſultum, citantur leges: miror non meminiſſe *clepſydrarum*, quæ reo

ſolent infundi; novem, opinor. Hic excitantur illa πάθη, appellantur veteres illi Romanæ civitatis principes, eaque monumentis excitantur. quid non? perquam faceta res eſt. Equidem fateor, hunc ludum videri poſſe non inelegantem, ſi ad eum modum exerceretur iuventus in ſcholis declamatoriis; etiamſi non fruſtra præcepit Quintilianus, ut declamationis ſimulacrum quam proxime accedat ad veras actiones; nimirum quod quidam declamandi themata petere ſoleant è Poetarum fabulis, nec veris, nec vereſimilibus. Nam habent in adoleſcentibus & illa progymnaſmata fructum haudquaquam pœnitendum, quum argumento ex hiſtoria ſumpto, verba ſententiæque ad illorum temporum conditionem accommodantur. Sed tamen inſtructior erit ad veras cauſas agendas, qui quæſtionem tractat præſentis temporis involutam circumſtantiis. velut ſi quis tractet: *num expediat Reip., ut principes filias aut ſorores ſuas in procul ſemotas regiones elocent: an ſit in rem*

Chriſtianæ pietatis , proceres Eccleſiaſticos onerari ditione prophana: utrum conſultius ſit, iuvenem evolvendis autoribus, an peragendis longinquis regionibus, periclitandiſque rebus, multarum rerum cognitionem colligere: num expediat, puerum imperio deſtinatum, aut natum, multum temporis in literis ac liberalibus diſciplinis conſumere. Cæterum argumentum quod tractat Longolius, quum nec ſit ex hiſtoria petitum, ut ſaltem per fictionem ſuo tempori congruere poſſit, nec eiuſmodi tamen, ut vere ſuo tempori ſuiſq; perſonis conveniat; qui fieri potuit, ut hic totum exprimere Ciceronem, qui depulſis armis Antonii, ſublatoque mortis metu, libere dixit apud Senatum populumque Romanum? In hac tamen materia tanto ſtudio, tantaque ingenii dexteritate, rem geſſit egregius iuvenis; ut hodie neminem norim, vel apud Italos, cum pace omnium dixerim, quem exiſtimem, idem præſtare poſſe; tantum abeſt, ut Longolii laudibus aliquid ſtudeam detrahere.

trahere. Talibus enim ingeniis non queam non favere; etiamſi mihi male vellent. Hæc eo tantum dicuntur; ut adoleſcentiæ ſtudiis proſpiciam, ne ſe ſuperſtitioſe diſcrucient, affectatione Ciceronianæ ſimilitudinis; ſic ut hac intentione ab utilioribus, magiſque neceſſariis ſtudiis avellantur. Rem habes, Noſopone. orationes ſuperſunt, quæ me coarguant, ſi quid mentior. Nunc mihi rationem ineas velim, ſit ne operæ precium, ingenia feliciſſime nata in has ἐπιδείξεις tantum ætatis & operæ conſumere, ne dicam immori talibus curis. Quantum utilitatis vel religioni Chriſtianæ, vel ſtudiis, vel patriæ laturus erat, ſi vigilias, quas actionibus illis ludicris impendit, in res ſerias collocaſſet? Nos. Profecto miſeret me Longolii, & vix habeo quod reſpondeam. Bul. Ad hæc teſtatur, ſe ſcripſiſſe orationes quinque in laudem urbis Romæ. O pulcre collocatam operam! Quanto rectius eam collocaſſet, ſi civitatem illam, atque eos præcipue, qui bonas literas ibi profi-

tentur,

tentur; orationibus aliquot elaboratis ad Chriſti cultum ac pietatis amorem inflammare ſtuduiſſet. Intelligis, Noſopone, quid dicam, imo potius quid non dicam. At quibus tandem vigiliarum tantum datum eſt? Senatui? Senatus, ſi quis omnino Romæ eſt, Latine neſcit. Populo? Barbare loquitur. tantum abeſt, ut dictione Tulliana capiatur. Sed valeant hæc ἐπιδεικτικά. Adverſus *Martinum Lutherum* rem agit & ſeriam & gravem. Ubi qui potuit eſſe Tullianus, de rebus diſſerens, quas M. Tullius prorſus ignoravit? At oratio non poteſt eſſe Tulliana, id eſt, optima, quæ nec tempori, nec perſonis, nec rebus congruit. Satis quidem Tulliane conviciatur. Ubi tandem ventum ad errorum capita recenſenda, ſubobſcurus eſt, & vix ab illis intelligitur, qui Lutheri dogmata tenent. Atqui hic res ſummam orationis perſpicuitatem deſiderabat, ſi voluiſſet eſſe Ciceronianus. Iam ex ipſa rerum propoſitione non difficile fuerit coniectare, qualis futurus fuerit in refellendis do-

gmatibus adverſarii, ſuiſque confirmandis. Sedulo quidem vitat voces noſtræ religionis, nunquam uſurpans *fidei* vocabulum, ſed in eius locum ſubſtituens perſuaſionem, aliaque permulta quæ prius attigimus; ſemel tamen atque iterum utitur nomine Chriſtiani, per imprudentiam, opinor. Nam ea dictio nuſquam extat in libris Marci Tullii. Quanquam & hic multa feliciſſime dixit, nec alia re magis peccavit, quam quod nimis anxie ſtuduit eſſe Ciceronianus, cui maluit orationem congruere, quam cauſæ.
NOSOP. Attamen iſtis dictu mirum quam nunc applaudant Itali quidam.
BULE. Confiteor, laudant illa, ſed iſta legunt. *Batavi oratoris* nænias, quæ Colloquia vocantur, quanto plures terunt manibus quam Longolii ſcripta, quamlibet elaborata, quamlibet expolita, quamlibet Tulliana, & ut Græce dicam melius κεκροτημένα? Quid in cauſa? quid? niſi quod illic res ipſa capit moraturque lectorem qualicunque ſermone tractata. Ad hęc, quoniam theatrica ſunt, & vita carent,

rent, dormitat lector, ſtertitque. Utilitas commendat etiam mediocrem eloquentiam. Quæ tantum adferunt voluptatem, eadem diu placere non poſſunt, præſertim iis, qui literas in hoc diſcunt, non ſolum ut politius dicant, verum etiam ut rectius vivant. In ſumma, qui iuvenem illum ad huius laudis ambitum inflammarunt, non optime meriti ſunt, vel de ipſo, vel de re literaria. Sed de Longolio fortaſſe nimis multa. NOS. Prætercurriſti *Iacobum Sadoletum* ac *Petrum Bembum*, prudens, opinor. BUL. Næ prudens; viros eximios, raraque horum temporum exempla, nolui miſcere turbæ. *Petri Bembi* nihil exſtat, quod ſciam, præter aliquot epiſtolas: in quibus exoſculor, non modo dilucidum quoddam, ſanum, & ut ita dicam, Atticum dicendi genus; ſed probitatem, humanitatem, ac ſingularem ingenii candorem in oratione, velut in ſpeculo, relucentem: nec alia re vel fortunatiorem, vel ornatiorem iudico Longolium, quam talium virorum amicitia. At *Iacobus*

Sadoletus, cætera fere æqualis Bembo, in commentario, quem elegantiſſimum edidit in Pſalmum L, non adeo affectat haberi Ciceronianus, ut non perſonæ decorum tueatur, (eſt enim Epiſcopus Carpentoractenſis,) ut non materiæ ſerviat, ne in epiſtolis quidem abhorrens à vocibus quibuſdam Eccleſiaſticis. Quid igitur? Non dixit Tulliano more? Non dixit: imo dixit potius, qui eo modo dixit, quo probabile eſt iiſdem de rebus, ſi viveret, dicturum eſſe Ciceronem, hoc eſt, de Chriſtianis Chriſtiane. Huiuſmodi Ciceronianos ferre poſſum, qui ſummo præditi ingenio, diſciplinis omnibus abſoluti, tum iudicio prudentiaque ſingulari, ſive unum Tullium in dicendo ſibi propoſuerunt, ſive paucos eximios, ſive doctos omnes, non poſſunt non optime dicere. Nos. Multum ſuffragiis eruditorum tributum eſt *Baptiſtæ Caſſelio*. Bul. Oratio de lege Agraria, quam paulo ante mortem edidit, declarat illum ſummo niſu Tullianæ dictionis affectaſſe lineamenta: & hac-

tenus

tenus propemodum aſſequutus eſt quod voluit: lucis habet plurimum, verba nitida, compoſitionem ſuavem. Cæterum immane quantum eſt quod deſideratur, ſi ad Ciceronem conferas. NOSO. Certe *Pontanum* uno ore prædicant omnes; huic Ciceronianæ dictionis palmam tribuunt eruditorum centuriæ. BULE. Non ſum vel tam hebes, vel tam invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus virum fuiſſe ſummum. Ac me quoque rapit placido quodam orationis lapſu: verborum dulce quiddam reſonantium amæno tinnitu demulcet aures; demum ſplendore quodam perſtringit dignitas ac maieſtas orationis. NOSOP. Quid igitur obſtat, quo minus illum fateare Ciceronianum? BULE. Ex meo iudicio nihil illius laudi vel acceſſerit, vel deceſſerit. Quædam illius deguſtavi. Tractat materias prophanas, quaſique locos communes, *de fortitudine, de obedientia, de ſplendore*, quæ tractata facillime niteſcunt, atque ex ſe facile ſuppeditant ſenten-

tiarum copiam: eaſque ſic tractat, ut ægre poſſis agnoſcere, Chriſtianus fuerit nec ne. Similiter temperat ſtylum in libello *de Principe.* Præterea non memini me quicquam illius legiſſe, præter aliquot dialogos ad Lucianum effictos. At ego non agnoſcam Tullianum, niſi qui res noſtras Ciceroniana tractet felicitate. In epigrammatibus plus tuliſſet laudis, ſi vitaſſet obſcænitatem; quod nec in dialogis ſatis cavet. In *Meteoris* & *Vrania*, quæſivit materiam quæ facile ſplendeſcit, & rem ſane felicem feliciter tractavit; nec illic requiro Chriſtianam dictionem. In cæteris interdum deſidero decorum & aptum, & aculeos quos M. Tullius in animo relinquit etiam poſito codice. Certe ad iſtam legem, quam tu nobis præſcripſeras, Ciceronianus non erit, in cuius ſcriptis ſexcentas voces poſſem oſtendere, quæ nuſquam ſunt apud Ciceronem. Poſtremo vides, quam infrequens ſit in manibus Pontanus, vir, extra controverſiam, in literis inter præcipuos numerandus. NOSOP.

Ponta-

Pontano ſucceſſit *Accius Sincerus*, qui partum virginis matris mire felici carmine deſcripſit, cui ſupra modum applauſum eſt à Romano theatro. Bu. Teſtantur hoc abunde *Leonis* & *Clementis* Brevia, (ſic enim hodie vocant) tum *Ægidii Cardinal.* addita præfatio, ne cæteros commemorem: nec ſine cauſa tantopere placuit. Mihi certe magna cum animi voluptate perlectum eſt opus utrumque. Nam & Eclogas ſcripſit piſcatorias. Quis autem talem indolem in iuvene Patricio non exoſculetur. Hoc nomine præferendus eſt Pontano; quod rem ſacram tractare non piguit, quod nec dormitanter eam, nec inamœne tractavit. ſed meo quidem ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſacram tractaſſet aliquanto ſacratius: qua quidem in re levius peccavit *Baptiſta Mantuanus*, quanquam alias in huiuſmodi argumentis uberior. Nunc quorſum attinebat hic toties invocare Muſas & Phœbum? Quid quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis verſibus; quod non apte

Pro-

Proteum inducit de Chriſto vaticinantem; quod Nympharum, Hamadryadum, ac Nereidum plena facit omnia? Quam dure reſpondet Chriſtianis auribus verſus ille, qui, ni fallor, Virgini matri dicitur: *Tuque adeo ſpes fida hominum, ſpes fida Deorum?* Scio Deorum metri gratia poſitum loco divorum. Me quidem leviter offendit in tot virtutibus, quod Synalœphæ frequentes hiulcam reddunt compoſitionem. Ne multis: ſi carmen hoc proferas, ut ſpecimen adoleſcentis poeticen meditantis, exoſculabor: ſi ut carmen à viro ſerio ſcriptum ad pietatem, longe præferam unicum hymnum Prudentianum de natali Ieſu tribus libellis Accii Synceri: tantum abeſt, ut hoc carmen ſufficiat & ad proſternendum funda Goliam Eccleſiæ minitantem, & ad placandum cithara Saulem furentem, quam laudem illi tribuunt præfationes. Atque haud ſcio, utrum ſit magis reprehendendum; ſi Chriſtianus prophana tractet prophane, Chriſtianum ſe eſſe diſſimulans; an ſi materias Chriſtia-

nas

nas tractet paganice. Si quidem Chriſti myſteria non ſolum erudite, verum etiam religioſe tractanda ſunt. Nec ſatis eſt, temporaria delectatiuncula delinire lectoris animum; excitandi ſunt affectus Deo digni. Quod fieri non poteſt, ni penitus cognitum habeas argumentum quod verſas: nec enim hic inflammabis, ſi frigeas ipſe: nec ad amorem rerum cœleſtium accendes lectorem, ſi tibi talium vel levis admodum, vel nulla cura eſt. Hic ſi præſto ſunt, vel ultro, nec accerſita, vel non magno conſtantia, dictionis ornamenta, figurarum illecebræ, quibus faſtidioſum lectorem allicimus, allectumque remoramur: non arbitror reiicienda, modo primas teneant ea quæ præcipua ſunt. Quale porro ſit, materiam piam ob hoc ipſum putere nobis, quod pie tractata ſit? At pie tractari qui poteſt, ſi nunquam dimoveas oculos à Virgiliis, Horatiis ac Naſonibus? Niſi forte quorundam ſtudium approbas; qui fragmentis Homericorum aut Virgilianorum verſuum undique decerptis, & in

centonem conſarcinatis, Chriſti vitam deſcripſerunt. Operoſum ſane ſcribendi genus; ſed cui unquam iſta lacrymulam extuderunt? quem ad pietatem commoverunt? quem ab impura vita revocarunt? Atqui non ita multum diſſimilis eſt iſtorum conatus, qui verbis, ſententiolis, figuris ac numeris ex Cicerone congeſtis, conveſtiunt argumentum Chriſtianum. Quid enim laudis fert ille rhapſodus? Nempe quod accurate verſatus eſt in Homero ſive Virgilio. Quid fructus adfert hic Ciceronianus? Applauditur diligenter in M. Tullii ſcriptis verſato; ſed tantum ab iis, qui & ipſi in iiſdem verſati, quid unde decerptum ſit agnoſcunt. Habet ea res voluptatem plane quandam, fateor, ſed quum apud perpaucos, tum eius generis, ut facile vertatur in ſatietatem: poſtremo quæ nihil aliud ſit quam voluptas. Cæterum illud ſine quo Fabius negat eſſe mirabilem eloquentiam, quod in concitandis affectibus ſitum eſt, prorſus abeſt. Et tamen nobis interim videmur Ma-

rones

rones ac Cicerones. Dic mihi Noſopone, ſi quis argumentum rapti Ganymedis, eleganter conſtructum opere Muſaico, diſſolvat, & iiſdem teſſellis aliter concinnatis exprimere conetur Gabrielem cœleſte nuntium adferentem Virgini Nazarenæ, nonne durum parumque felix opus naſcetur, ex optimis quidem teſſellis, ſed minus argumento congruentibus? Nos. Poetas excuſat à priſcis conceſſa licentia. BULEPH. Audies hic illud Horatianum: *At non ut placidis coeant immitia, non ut Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.* Minus, opinor, convenit Muſis, Apollini, reliquiſque Diis poeticis, cum Chriſtianæ pietatis myſteriis; quam ſerpentibus cum avibus, aut tigribus cum agnis, præſertim in argumento ſerio. Alioqui ſi quid obiter per iocum aſpergatur ex veterum fabulis; ferendum arbitror magis, quam probandum. *Oportebat* enim *omnium Chriſtianorum orationem reſipere Chriſtum*, ſine quo nec ſuave, nec ſplendidum eſt quicquam, nec utile, nec hone-

honeſtum, nec elegans, nec facundum, nec eruditum. Liceat ſane præludere ad ſeria pueris. In veris, in ſeriis, quodque gravius eſt, in piis materiis, quis feret iſta paganica progymnaſmata? NOSOP. Quod igitur tuum eſt conſilium, ut Ciceronem abiiciam è manibus? BULEPH. Imo ut ſemper in ſinu ſit potius adoleſcenti, eloquentiæ candidato: ſed quorundam moroſitas, faſtidiumque, prorſus abiiciendum eſt, qui ſcriptum alioqui doctum & elegans reiicere ſolent, & indignum lectu iudicare, non ob aliud, niſi quod ad Ciceronis imitationem non ſit elaboratum. *Primum* enim non quibuſlibet ingeniis congruit Tulliana phraſis: ut male ceſſura ſit affectatio. *Deinde* ſi deſunt naturæ vires, ut imitabilem dicendi felicitatem aſſequaris, quid ſtultius, quam in eo diſcruciari, quod non poteſt contingere? *Ad hæc* nec materiæ cuivis, nec perſonis omnibus congruit Tulliana phraſis; & ſi congrueret, quædam negligere præſtat, quam nimio parare. Si M. Tul-
lio

lio tanti conſtitiſſet ſua facundia, quanti nobis, aliqua nî fallor ex parte neglexiſſet orationis ornamēta. *Nimio vero paratur, quod tanto ætatis, valetudinis ac vitæ etiam diſpendio emitur. Nimio paratur, cuius gratia diſciplinas cognitu magis neceſſarias negligimus.* Denique *nimio paratur, quod pietatis iactura emitur.* Si ideo diſcitur eloquentia, ut delectemus ocioſos, quid attinet rem ſcenicam tot vigiliis perdiſcere? Sin ut perſuadeamus quæ ſunt honeſta; efficacius dixit *Phocion* Athenienſis, quam *Demoſthenes*; ſæpius perſuaſit *Cato* Uticenſis, quam *Marcus Tullius.* Iam ſi in hoc paratur eloquentia, ut ſcripta noſtra terantur manibus hominum, & ſi citra ſtudium contingeret Ciceronianæ dictionis ſimilitudo; tamen arte varietas eſſet affectanda, quæ lectoris nauſeanti ſtomacho mederetur. Tantam vim habet in rebus humanis varietas, ut nec optimis ſemper expediat uti. Nec uſquam non verum eſt illud Græcorum proverbio iactatum, μεταβολὴ πάντων γλυκύ.

Nec

Nec alio nomine magis commendatur Homerus & Horatius; quam quod rerum ac figurarum admirabili varietate non ſinunt oboriri tædium lectionis. Ad hanc nos natura quodammodo finxit, ſuum cuique tribuens ingenium, ut vix duos reperias, qui eadem vel poſſint, vel ament. Iam quum nihil ſit humano ſtomacho delicatius aut faſtidioſius; tum ad eruditionem parandam tantum voluminum nobis ſit devorandum: quis poſſet in perpetua lectione perdurare, ſi cunctorum eſſet idem ſtylus, ac ſimilis dictio? Præſtat igitur, ut in epulis, ita & in ſcriptis, eſſe quædam deteriora, quam per omnia ſimilima. Qualis autem eſſet ille convivator, qui quum plurimos acciperet, inter quos vix duo palati iudicio conſentiunt, cibos apponeret omnes eodem more conditos, etiamſi *delitias Apitianas* apponeret? Nunc dum alius alio dicendi genere capitur; fit, ut nihil non legatur. Ut ne repetam, quod ipſa quoque natura, repugnat iſti affectioni, quæ voluit orationem eſſe

eſſe ſpeculum animi. Porro quum tanta ſit ingeniorum diſſimilitudo, quanta vix eſt formarum aut vocum, mendax erit ſpeculum, niſi nativam mentis imaginem referat. Et hoc ipſum eſt, quod in primis delectat lectorem, ex oratione, ſcriptoris affectus, indolem, ſenſum, ingeniumque cognoſcere, nihilominus, quam ſi complures annos cum illo conſuetudinem egeris. Et hinc diverſorum tam diverſa erga librorum ſcriptores ſtudia, prout quenque genius cognatus aut alienus, vel conciliat vel abducit: haud aliter quam in formis corporum, alia ſpecies alium delectat offenditve. Dicam quid mihi contigerit. Adoleſcens adamabam poetas omnes. Verum ſimul atque ſum Horatio factus familiarior, præ hoc omnes cæteri putere cœperunt, alioqui per ſe mirabiles. Quid exiſtimas in cauſa fuiſſe, niſi geniorum arcanam quandam affinitatem, quæ in mutis illis literis agnoſcitur? Hoc genuinum ac nativum non ſpirat in oratione nihil niſi Ciceronem exprimen-

primentium. Quid? quod probi viri, quanquam parum felici forma nati ſunt, nolint tamen appoſita perſona formoſiſſimi cuiuſpiam mentiri ſpeciem, ac ne pingi quidem alia forma ſuſtineant, quam dedit natura: quod turpe ſit, mentita facie imponere cuiquam; & ridicula res ſit mendax ſpeculum, aut aſſentatrix imago; aut turpius mendacium ſit, ſi quum ſim Bulephorus, velim haberi Noſoponus, aut alius quilibet. An non igitur ab eruditis merito ridentur improbi quidam; qui viros alioqui doctos & eloquentes ac nominis immortalitate dignos, non alio nomine reiiciunt, ac velut è bibliothecis ſubmovent; niſi quod ſe ipſos ſtylo maluerint exprimere, quam Ciceronem? quum impoſturæ genus ſit, te ipſum non exprimere, ſed alienæ formæ *præſtigium* oculis hominum *obiicere*. Et haud ſcio, an, ſi liceat, ita permittente Deo, multos inventuri ſimus, qui totam corporis ſui ſpeciem velint cum aliena commutare: multo pau-
ciores

ciores arbitror fore, qui mentem & ingenium totum cum alterius ingenio ſint permutaturi. *Primum* quod nemo velit alius eſſe quam eſt naturæ providentia: ut etiam ſi quid adſit vitii, virtutibus adiunctis paria faciat. Habet animus faciem quandam ſuam in oratione velut in ſpeculo relucentem; quam à nativa ſpecie in diverſum refingere, quid aliud eſt, quam in publicum venire perſonatum? NOSOPO. Vide, ne, quod aiunt, *ſepta* tua *tranſiliat* oratio: quæ mihi videtur eo provecta, ut damnet omnem imitationem; quum *Rhetorica tribus* potiſſimum *conſtet, præceptis, imitatione, & uſu.* niſi forte qui M. Tullium imitantur, faciem alienam aſſumunt: qui cæteros, ſuam habent. BULEPH. Amplector *imitationem*, ſed *quæ adiuvet naturam*, non violet: quæ corrigat illius dotes, non obruat: probo imitationem, ſed ad exemplum ingenio tuo congruens, aut certe non repugnans; ne videare cum Gigantibus θεομαχεῖν. Rurſus *imitationem probo*,

bo, non uni addictam præſcripto, à cuius lineis non auſit diſcedere; *ſed ex omnibus autoribus, aut certe præſtantiſſimis, quod in quoque præcellit maxime, tuoque congruit ingenio, decerpentem*: nec ſtatim attexentem orationi, quicquid occurrit bellum, ſed in ipſum animum, velut in ſtomachum traiicientem, ut transfuſum in venas, ex ingénio tuo natum, non aliunde emendicatum eſſe videatur, ac mentis naturæque tuæ, vigorem & indolem ſpiret, ut qui legit, non agnoſcat emblema Ciceroni detractum, ſed fœtûm è tuo natum cerebro, quemadmodum *Palladem* aiunt è *cerebro Iovis*, vivam parentis imaginem referentem: nec oratio tua cento quiſpiam videatur, aut *opus Muſaicum*; ſed ſpirans imago tui pectoris, aut amnis è fronte cordis tui promanans. Sit autem *prima* præcipuaque *cura penitus cognoſcendæ rei, quam tractandam ſuſcipis.* Ea tibi ſuppeditabit orationis copiam; ſuppeditabit affectus veros ac nativos. Ita demum fiet, ut tua vivat, ſpiret, agat, moveat

veat & rapiat oratio, teque totum exprimat. Nec ſtatim adulterinum eſt, quod accedit ex imitatione. Eſt aliquis cultus qui nec virum dedeçet, & nativam formam commendat; veluti lotio, vultus moderatio: ſed in primis cura bonæ valetudinis. Iam ſi tuam faciem velis ad eius ſpeciem componere, qui tibi diſſimilimus eſt, nihil agas. Cæterum ſi videris in quopiam tui non admodum diſſimili, effuſiore riſu immodicaque rictus diductione dehoneſtari formam, aut adductione ſuperciliorum, corrugatione frontis, ſubductione naſi, reductione labiorum, aut improba oculorum ſublatione, aliiſque ſimilibus, minus decentem reddi faciem: potes his vitatis tuam formam reddere meliorem, nec tamen vultum ſumes alienum, ſed tuum compones. Item vides, alterum parum decere cæſariem impexam, aut æquo promiſſiorem: tuam licebit corrigere. Rurſum ſi conſpexeris in alio quantum addat gratiæ, frontis hilaritas modeſta, oculorum verecundia, totuſque vultus

habitus ad probitatem compoſitus, ut nec torvum quicquam aut inſolens, nec leve aut incompoſitum præ ſe ferat, non erit præſtigium ſi tuum vultum ad huius imitationem formaris. Siquidem in te ſitum eſt, ut & animus vultui reſpondeat. Quoniam autem varia eſt formarum gratia; ne ſtatim exiſtimes deterius, quod diſſimile eſt illi, cuius formam miraris. Nam quemadmodum diximus, fieri poteſt, ut qui inter ſe diſſimillimi ſunt, æquales tamen ſint. Nec quicquam vetat, quin Ciceroni diſſimillimus, potior ſit eo, qui Ciceronis lineamenta propius exprimit. Age ponamus aliquantiſper noſtros amores; ex iudicio rationis, non ex affectu feramus ſententiam: ſi tibi tua *Pitho* det optionem, utrum pro Noſopono Quintilianus eſſe malis, an is qui de Rhetoricis ſcripſit ad Herennium, utrum eliges? NOSOP. Equidem eſſe malim Quintilianus. BULEPH. Et tamen alter quanto Ciceroni ſimilior eſt? Utrum malles eſſe Saluſtius, an Q. Curtius? NOSOP. Malim eſſe

Salu-

Saluſtius. BULEPH. At Q. Curtius propius accedit ad Ciceronem. Utrum malis eſſe *Leonardus Aretinus*, an *Laurentius Valla?* NOSOP. Malim Valla. BULEPH. Leonardus tamen Ciceroni vicinior eſt. Utrum malles eſſe *Hermolaus Barbarus*, an *Chriſtophorus Landinus?* NOSOP. Barbarus. BULEPH. At alter ille propinquior eſt M. Tullio. Utrum malles eſſe *Politianus*, an *Paulus Corteſius?* NOSOP. Politianus. BULEPH. At alter videri poſtulat Ciceronianus. Iam utrum malles eſſe *Tertullianus*, hæreſim excipio, an *Beda?* NOSOP. Tertullianus. BULEPH. At Beda plus habet phraſeos Ciceronianæ. Utrum malles eſſe *Hieronymus*, an *Lactantius?* NOSOPON. Hieronymus. BULEPH. At alter quantus eſt Ciceronis ſimius? Vides igitur, non continuo melius dicere eum, qui propius accedit ad Ciceronem, nec peius qui diſſimilior eſt. Denique quemadmodum plures eſſe poſſunt Attici, qui tamen inter ſe diſſimillimi ſunt: ita nihil vetat, quo minus plu-

res dicantur Ciceroniani, qui dicendi virtutibus pares ſunt, quum inter ſe ſimiles non ſint. At quis ferat ſciolos quoſdam, miro ſupercilio reiicientes, quicquid non referat lineamenta Tullianæ phraſeos, quam verbulis duntaxat, figuris & numeris, expendunt? *Frigide ſectatur Tullianam phraſim, qui non multorum auctorum lectione, multarum diſciplinarum ſcientia, multarum cognitione rerum inſtructus accedit.* ne repetam quod dictum eſt de vi naturæ & prudentia. Feram tamen hanc ineptam gloriolam in adoleſcente: feram in doctis, qui hunc nævum multis egregiis dotibus penſant: quis ferat ſenes, qui nihil aliud captant, quam ut ſint Ciceroniani, qui viros ipſis & eruditiores & eloquentiores eradunt ex albo ſcriptorum, quod auſint à Ciceronis lineamentis alicubi recedere; quum ipſi fere adeo Ciceroniani non ſint, ut ſubinde deſtituantur Grammaticæ præſidiis? Non exprimam quorundam nomina, quibus fortaſſe in votis ſit vel ſic innoteſcere. De *Bartholomæo Scala* dicam, cui

cui Hermolaus & Politianus viſi ſunt parum Ciceroniani, ipſe ſibi Tullianus eſt viſus, utcunque diſſimulat. At ego malim ſomnia Politiani, quam quæ Scala ſobrius ſummoque ſtudio elaboravit. *Paulus Corteſius* non diſſimulat huius affectationis ſtudium, ſed Deum immortalem, quanto longius illius epiſtola diſcrepat ab imagine Ciceronis, quam Politianica cui reſpondet! Sed non alia re mihi videtur Ciceroni diſſimilior Corteſius, quam quod toto fere ſermone aberrat à ſcopo. Sic enim agit cauſam, quaſi Politianus deterreat ab imitatione Ciceronis, tum quaſi nolit eum qui ſcribit, ullum ſcriptorem ſibi imitandum proponere, quum eos taxet, qui nulla lectione bonorum autorum, nulla eruditione, nullo uſu inſtructi, tantum hoc moliuntur, ut Ciceronis exprimant lineamenta: quos ob id *ſimios* appellat *Ciceronis*. Taxat eos, qui ex Cicerone verba fruſtillatim mendicant; quum nihil ex ſe gignant. qui nihil aliud quam imitantur, & verbula duntaxat imitantur. Hos

negat ſe ferre poſſe, qui quum nihil minus ſint quam Ciceroniani, tamen Ciceronis titulo ſeſe venditantes, non verentur de ſummis viris pronunciare. Proinde monet amicum, ut poſteaquam Ciceronem primum, at non ſolum, ſed cum aliis multis eximiis ſcriptoribus diutina lectione contriviſſet, edidiciſſet, concoxiſſet, tum demum, ſi quando pararet aliquid ſcribere, poneret moroſam illam & anxiam ſolicitudinem imitandi tantum Ciceronem, nunquam à lineamentis illius oculos deflectens: quod hæc anxietas efficiat, ut minus hoc ipſum aſſequaris, quod ſequeris. An hoc eſt deterrere ab imitatione Ciceronis? Num hoc eſt docere, neminem omnino imitandum eſſe? An is, qui varia lectione inſtructus, atque, ut ita dicam, ſaginatus, dum ſcripturienti, quum in quoque legit optimum, venit in mentem, non imitatur aliquem, etiamſi non illis ſervit, nec aſſidet, ſed ſuos affectus ac rem, de qua parat dicere, adhibet in conſilium? At Corteſius negat ſibi placere

cere ſimios Ciceronis: *Similem*, inquiens, *volo, mi Politiane, non ut ſimiam hominis, ſed ut filium parentis*, eadem loquens, quæ dixerat Politianus. Id multis verbis proſequutus, tandem velut immemor ſui, *fatetur, ſe malle eſſe ſimium Ciceronis, quam alterum filium.* Si vox hæc, *aliorum*, complectitur *Saluſtium, Livium, Quintilianum, Senecam*; quis non malit ſe eſſe ſimilem illis, quemadmodum filius ſimilis eſt patri, quam ſic eſſe ſimilis M. Tullio, quemadmodum ſimia ſimilis eſt homini? Poſt hæc multa congerit in eos, qui ſeſe ingurgitant varia lectione, nec ea quæ legunt concoquunt. Horum orationem exiſtere ſcabram, inconditam & aſperam. Sed quid hæc ad epiſtolam Politiani? Si ſentit cum illo, cur ita reſpondet quaſi diſſentiat? Si diſſentit, quæ Politianus probat, erant refellenda. Nam illud vel maxime *Ciceronianum* eſt, diſpicere quid ſit in controverſia, quid conveniat cum adverſario, & in quo ſit cauſæ ſtatus, neque quic-

quam extra cauſam dicere. Proinde prolixam epiſtolam elaboravit Corteſius, magis quam Ciceronianam, cui velut aliena loquenti, nihil reſpondit Politianus. At Politianus, qui audiebat non Ciceronianus, quanto melius Ciceronem exprimit: breviore licet epiſtola, non tantum ſententiarum argutia, verum etiam verbis aptis, elegantibus, ac ſignificantibus? etiamſi me non fugit, huius viri meritis famam apud eruditos Italiæ, malignius reſpondiſſe: quam ob rem, neſcio. Neque veró mihi dicuntur hæc in ſuggillationem Corteſii: nec enim contumelioſum eſt, poſtponi vix cuiquam imitabili Politiano: ſed ut adoleſcentibus exemplo commonſtretur, quid ſit, vere Ciceronem exprimere. HYPOL. Tot ambagibus nos circumagis, Bulephore, ut parum abſit, quin ex *Hypologo* fiam *Hyponoſus*. Quin tu ſimpliciter explana, quid de Cicerone, quidque de hoc imitando ſentias. NOSOP. Hoc ipſum & ego pervelim: nam eo propemodum tua me perduxit oratio, ut ſtatu-

ſtatuerim tuis obtemperare conſiliis. BULEPO. Nihil arbitror reſtare, niſi ut quæ ſparſim diſſerta ſunt hactenus, in compendium contrahamus. NOSOPO. Quis tibi videtur M. Tullius? BULEPH. Dicendi artifex optimus, atque etiam, ut inter ethnicos, vir bonus; quem arbitror, ſi Chriſtianam Philoſophiam didiciſſet, in eorum numero cenſendum fuiſſe, qui nunc ob vitam innocenter pieque tranſactam pro divis honorantur. Artem & uſum in illo plurimum valuiſſe fateor: ſed multo maximam eloquentiæ ſuæ partem debuit naturæ, quam nemo ſibi dare poteſt. Nec alium è Latinis ſcriptoribus arbitror magis habendum in ſinu pueris, & adoleſcentibus, qui in eloquentiæ laudem educantur. Poetarum tamen lectionem Latinorum duntaxat volo priorem eſſe, quod hoc Muſæ genus magis convenit ætati teneræ. Nec quemquam ad Ciceronis accuratam imitationem vocari volo, niſi prius cognitis artis Rhetoricæ præceptis. Poſt hæc adeſſe volo commonſtratorem artis, veluti ſolent

pictores diſcipulis in tabula quapiam inſigni demonſtrare, quid ex arte factum ſit, quid contra. Rurſus M. Tullium, in parte ſtudiorum, præcipuum ac primum eſſe volo, non ſolum; nec ſequendum tamen puto; ſed imitandum potius, atque æmulandum etiam. Etenim qui ſequitur, alienis ingreditur veſtigiis, & ſervit præſcripto. Porro vere dictum eſt, *eum non poſſe bene ambulare, qui pedem ſemper ponit in alieno veſtigio: nec unquam bene natare, qui non audet abiicere ſuber.* *Imitator* autem non tam eadem dicere ſtudet quam ſimilia, imo ne ſimilia quidem interdum, ſed paria magis. *Æmulator* vero contendit etiam melius dicere, ſi poſſit. Nullus autem fuit unquam tam abſolutus artifex, in cuius opere non aliquid deprehendas, quod melius reddi poſſit. Ad hęc nolim hanc imitationem nimis anxiam ac ſuperſtitioſam eſſe. Nam hoc ipſum obſtat quo minus efficiamus quod volumus. Nec ita cenſeo M. Tullium adamandum, ut à cæteris omnibus abhorreas, ſed optimos quoſ-

quoſque primum legendos, & ex optimis, quid in quoque eſt optimum, excerpendum: neque enim eſt neceſſe, ut quenquam totum imiteris. Nec illos aſpernandos cenſeo, qui dictionem quidem non multum iuvant; ſed tamen rerum copiam ſuppeditant, velut *Ariſtoteles, Theophraſtus*, & *Plinius*. Ad hæc nolim quenquam ſic addictũ eſſe Ciceroni imitãdo, ut à ſuo recedat genio, & valetudinis vitæque diſpendio conſectetur, quod repugnante Minerva non poſſit aſſequi, vel nimio conſtaturum ſit, ſi tandem aſſequatur. Præterea nolim hoc ſolum agi, nec ita laudẽ Ciceronianæ dictionis ambiendam arbitror, ut liberales diſciplinas, cum primis neceſſarias, negligas. Ab iſtis vero, velut à peſte cavendum, qui clamitant, eſſe nefas uti voce quæ non reperiatur in libris Tullianis. Poſteaquam enim ius Latini ſermonis deſiit eſſe penes vulgarem conſuetudinem; quicquid vocabulorum deprehenditur apud idoneos ſcriptores, uſurpemus noſtro iure, quum opus eſt. Et, ſi durius obſoletumque videtur, quod à

paucis

paucis ſit uſitatum, nos in lucem proferamus, crebraque ac tempeſtiva uſurpatione molliamus. Quæ tandem invidia ſit, quum veteres Græcorum voces mutuo ſumpſerint, quoties Latinæ vel deerant, vel minus ſignificantes habebantur; nos, ubi res poſtulat, à dictonibus, quas apud probatos autores comperimus, temperare? Nec minore ſtudio fugiendi videntur & illi, qui reiiciendum & omnino lectu indignum vociferari ſolent, quicquid verbis, formulis & numeris non effectum ſit ad Ciceronis imitationem, quum liceat diverſis virtutibus, ſi non ſimiles, certe pares eſſe Ciceroni. Abſit à nobis hæc faſtidioſa moroſitas, quin potius quod Naſo ludens narrat ſibi accidiſſe in puellarum amoribus, id nos ſerio præſtemus in autorum lectione. Ille proceram commendabat puellam, quod heroina videretur, brevis placebat ob commoditatem, primam ętatem flos ipſe commendabat, grandiorem rerum uſus, in illiterata delectabat ſimplicitas, in erudita ingenium, in candida coloris gratiam

gratiam amabat, in fuſca neſcio quid latentis gratiæ ſibi fingebat. Eodem candore, ſi nos ex ſingulis ſcriptoribus excerpemus quod habent probandum, nullum faſtidiemus, ſed ex omnibus aliquid delibabimus, quod noſtram condiat orationem. Cæterum *illud ante omnia providendum, ne ſimplex ac rudis ætas Ciceroniani cognominis præſtigio decepta, pro Ciceroniana fiat pagana.* Videmus enim, huiuſmodi peſtes, nondum prorſus extinctas, ſubinde meditari repullulaſcentiam, ſub hoc fuco veteres hæreſes, ſub alio Iudaiſmum; ſub alio paganitatem. Sic ante complures annos factiones oriri cœperant apud Italos *Platonicorum* & *Peripateticorum.* Faceſſant hæc diſſidiorum cognomina, ea potius inculcemus, quæ & in ſtudiis & in religione, & in omni vita concilient alantque mutuam benevolentiam. Proinde de rebus ſacris primum ea combibenda eſt perſuaſio, quæ vere Chriſtiano digna ſit. Id ſi fiat, nihil videbitur ornatius cœleſti Philoſophia, nihil ſuavius Ieſu Chriſti nomine,

nihil

nihil venuſtius vocabulis, quibus Eccleſiæ lumina res arcanas tractarunt. Nec videbitur illius ſermo venuſtus, qui non congruit perſonæ, nec rebus eſt accommodatus: monſtroſus etiam qui res pietatis tractat verbis impiorum, quique materiam Chriſtianam paganicis nugis contaminat. Quod ſi quid hic veniæ datur adoleſcentiæ, ne ſibi ſumat idem iuris ætas provectior. Qui ſic eſt Ciceronianus, ut parum ſit Chriſtianus, is ne Ciceronianus quidem eſt, quod non dicit apte, non penitus intelligit ea de quibus loquitur, non afficitur his ex animo de quibus verba facit. Poſtremo, non eodem ornatu tractat res ſuæ profeſſionis, quibus Cicero tractavit argumenta ſuorum temporum. Huc diſcuntur Diſciplinæ, huc Philoſophia, huc eloquentia; ut Chriſtum intelligamus; ut Chriſti gloriam celebremus. Hic eſt totius eruditionis, & eloquentiæ ſcopus. Admonendi ſumus & illud; ut *quod in Cicerone præcipuum eſt*, *imitemur*. Id non in verbis, aut orationis ſupeꝛficie; ſed in rebus ac ſententiis, in ingenio conſi-